

ÇANAKKALE DESTANI
100. YIL
1. DÜNYA SAVAŞI

ÇANAKKALE

SAVAŞLARI VE GEZİ REHBERİ

TALHA UĞURLUEL

15. BASKI
TİMAŞ

ÇANAKKALE SAVAŞLARI
VE
GEZİ REHBERİ
Talha Uğurluel

TİMAŞ YAYINLARI | 3766
Çanakkale Savaşı Dizisi | 7

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

FOTOĞRAF
Halit Ömer Camcı

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1-14. BASKI
Kaynak Yayınları

15. BASKI
Şubat 2015, İstanbul

ISBN
ISBN 978-605-08-1892-5
9 786050 818925

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alaybeşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Seçil Ofset
100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cad. No: 77
Bağcılar/İstanbul
Telefon: (0212) 629 06 15
Matbaa Sertifika No: 12068

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ÇANAKKALE SAVAŞLARI
VE
GEZİ REHBERİ

Talha Uğurluel

TİMAŞ

Talha UĞURLUEL

Manisa Demircili olan Talha Uğurluel, 1997 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 8 yıl özel radyolarda tarih programları yaptı. Yerli ve yabancı dergilerde yayınlanmış birçok makalesi olup, *Gelibolu Gezi Rehberi, Balkanların Başkenti Edirne, Varlık ve Yokluk Savaşımız, İstanbul'un Fethi, Önden Gelenler ve Mevlana* adlı kitapların yazarıdır. Ayrıca Çanakkale, Edirne ve Mekke-Medine tarihi ile ilgili cd çalışmaları mevcuttur. İki yıl imaj kitap çalışmaları yapmış olup, *Mukaddes Emanetler, Timur'un Tüzükatı, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıratı* ve *Harp Mecmuası* kitapları, editörlüğünü yaptığı eserlerden birkaçıdır. Muhtelif turizm acentalarında AR-GE yönetmenliği yapan Uğurluel, yerli gruplar ile Türkiye'nin birçok yerine kültür gezileri düzenlemekte, kurum ve derneklerin eğitim programları dahilinde tarih seminerleri vermekte ve özel televizyonların tarih programlarında danışmanlık yapmaktadır. Halen Marmara Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

Yayınevimizdeki Diğer Eserleri:

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

Kanuni'nin Akıl Oyunları

Tarih Tıbbı Konuşturdu (Muammer Kayatekin'le birlikte)

Asr-ı Saâdet'ten Osmanlı'ya Sarayın Kutsalları

Mekânlar ve Olaylarıyla Hz. Muhammed'in(sas) Hayatı

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 11
Neden Çanakkale? 11

1. BÖLÜM
I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ

Dünyanın Genel Durumu 15
Osmanlı Devleti'nin Durumu 16
Osmanlı Devleti'nin Faaliyetleri 18

2. BÖLÜM
SAVAŞ BAŞLIYOR

Savaşın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılması 23
Çanakkale Savaşı Öncesi Avrupa'nın Hazırlıkları 25
Deniz Harekâtı 30
Kara Harekâtı 35
Çanakkale Savaşı'nın Sonuçları 45

3. BÖLÜM
II. ABDÜLHAMİD VE ÇANAKKALE

Siyasi Dehanın Sürgünü 49
O Hep Bu Savaşı Beklemişti 51
Ben Artık Bir Yere Gitmem! 53

4. BÖLÜM
MEKTEPLİ MEHMETLER

Mektepli Mehmetler 59
Bıçağın Kemiğe Dayandığı An 60
Vazife Şuurunun Böylesi 63
Galatasaray Sultanisi 69
İlk Gönüllü 70

Bu Hesap Ahmet Rıfkı'nın Kanıyla Ödenmiştir 72
6 Mektepli 77
Şefika Hanım 79
Hukuk Öğrencisi Hasan Ethem 89

5. BÖLÜM
ANZAKLAR VE ANLATTIKLARI

Anzaklı Ömer 93
Düşmanın Üzerindeki Kur'ân-ı Kerim 99
Anzaklara İlk Kimler Dur Dedi? 101
Avustralya Valisinin Şok Açıklamaları 105
Yaralı Askerin Mektubu 108
Ezanlar ve Mesajlar 109
30 Yıl Aradan Sonra İlginç Karşılaşma 111
Bir Tunuslunun Anlattıkları 115
Anzakların Unutamadığı Nağmeler 116
İşte Osmanlı Hoşgörüsü 119
Merhametin Zirveleştiği An 120
Kalleşliğin Böylesi 122
Bir Anzak Askerinin Hatıralarından 123
25 Nisan'ların Hatırlattıkları 125

6. BÖLÜM
ÇANAKKALE'DEN SAHNELER

Batan Düşman Gemisine Son Bakış 129
Aman Ayağımı Almayın 131
Anzakların Hatıralarından 132
Gazanfer, Muzaffer, Mücahid 135
Komutanım Su Gönderdi 137
Vatan Sağolsun 139
Bigalı Mehmet 140
Bizim Köyde Kurbanlık Koyunlar Kınalanır 142
Benim Gözlerim Göreceğini Gördü 145
Bombacı Mehmet 147

7. BÖLÜM
ŞEHİTLİKLER

Sargı Yeri 149
Havuzlar 151
Yarbay Hüseyin Avni Bey'in Kabri 152
57. Alay Şehitliği 153
Üsteğmen Nafiz Çakmak'ın Kabri 158
Akbaş Şehitliği 158

8. BÖLÜM
ANITLAR

Seyit Onbaşı 161
Son Ok Anıtı 168
Nuri Yamut Anıtı 170
İlk Şehitler Anıtı 171
Ezineli Yahya Çavuş 172
Helles Anıtı 177
Fransız Anıtı 178
Çanakkale Şehitler Abidesi 181
Mehmetçiğe Saygı Anıtı 183
En Yaşlı Gazi Anıtı 184
Mehmet Çavuş Anıtı 184
Atatürk Zafer Anıtı 185
Yeni Zelanda Anıtı 187

9. BÖLÜM
GEZİ REHBERİ

Gezi Rehberi 193

يا شهيان يوليو

ÖNSÖZ

Tarihe ibret gözüyle bakmak ve alınması gereken dersi hakkıyla almak çok önemlidir. Geçmişimizi ayakta tutan manevi dinamikleri bilmek, onları güçlü yapan unsurları göz önünde bulundurmak bugünkü muvaffakiyetimizin yegâne çaresidir. Onları en iyi şekilde anlamak hem tarih kitaplarını karıştırmaktan hem de yaşadıkları ve mücadele verdikleri yerleri ziyaret etmekten geçmektedir. Bizler de bu maksatla ülkemiz toprakları üzerinde bulunan ve atalarımızın ölüm kalım savaşı verdiği bir yeri tüm detaylarıyla sizlere tanıtmak için bu eseri hazırladık.

Bu yer Çanakkale'dir. Burası dünyanın en büyük donanmasının, en yenilmez ordularının gelip büyük bir hüsranlarla gerisin geri döndüğü esrarengiz topraklardır. Her zerresi şehitlerimizin kanı ile sulanmış bu toprakları ibretle gezmek bu vatanın evlatları olan bizler için önemli bir derstir.

Çanakkale Savaşı'nın dünyayı kasıp kavuran I. Dünya Savaşı'ndaki yeri ve önemi, dünya Müslümanlarının hamisi olan Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zorluklar, dünyayı ikiye bölmüş olan İtilaf ve İttifak devletlerinin planları, Gelibolu'nun dünya haritasındaki konumu ve savaşanların gizli emelleri; buraları gezmeden önce bilmemiz gereken en önemli konuların başında gelmektedir.

Çanakkale'yi önemli kılan sebeplerden biri de ordumuzun başarıları yanında orada bugün bile izah edemediğimiz enteresan hadiselerin yaşanmış olmasıdır. Böyle birçok olay ve bu akıl almaz hadiselere şahit olan düşmanların açıklamaları yan yana getirildiğinde görülmektedir ki, bu vatanın evlatları bu mücadelede yalnız değildi.

Yüzyıllar öncesinden dünyanın kulağına küpe olan bir ölçü ile, "Siz O'nu geniş zamanınızda anarsanız, dar zama-

nınızda O da sizi anar," sözüne binaen, insanımız bu en zor günlerinde garip bırakılmamış, art arda gelen ihsanlar başımıza sağanak sağanak yağmıştır.

Bu ihsanlara dünden çok daha fazla ihtiyacımız olduğu bugünlerde gelin yeniden geçmişimizle el ele verelim ve aynı ruh ve inanç halesi içinde oralara giderek onları daha yakından tanımaya çalışalım. Görecek ve hissedeceksiniz ki onlar da siz geldiniz diye çok mutlu olacaklar. Sizler şehitlikler arasında gezerken, onların ruhlarına Fatihalar gönderirken ve yüzünüzdeki buruk tebessümü onların yattığı topraklarda gezdirirken belki yüreğinizin bir köşesinde bir titreme olacak. O zaman anlayacaksınız ki onlar da bakışlarını sizlerin üzerinde gezdiriyorlar ve memnuniyetin en tatlısıyla torunlarını karşılıyorlar. Bekli de simalarınızı unutmamak için zihinlerine kaydediyorlar. Ötelerde bir şehide 70 şefaat hakkının verileceği günde yeniden sizleri hatırlamak üzere.

Dünyanın tarihî zenginlik ve tabiat güzelliği bakımından en zengin yerlerinden biri olan Anadolu'da yaşıyoruz. Bu değerler bize ait olduğu halde onlar hakkındaki bilgimiz ve tanımak için sarf ettiğimiz gayret ise bir hayli az. İnsanımıza bu güzellikleri tanıtma adına yola çıkarken bu harika yerleri ve tabiat güzelliklerini hem görelim hem de kitaplaştıralım istedik. Fakat nereden başlayacağımızı bilemiyorduk. İşte tam bu kararsızlık anında isabetli yaklaşımlarıyla bu eserin ortaya çıkmasında desteğini hiç esirgemeyen Salih Zeki Bey'e, ayrıca tasarımlarıyla esere farklı bir bakış açısı kazandıran Murat Arabacı'ya, Faruk Yılmaz'a ve emeği geçen diğer tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Talha UĞURLUEL

GİRİŞ

NEDEN ÇANAKKALE?*

Güzel Türkiye'mizin hemen her yerinde gezilecek, görülecek ve ibret alınacak nice harika yerler var. Fakat biz bu yerler içinde öncelikle Çanakkale'nin tanıtılması gerektiğini düşündük ve şu an okumakta olduğunuz eseri hazırladık. "Hem tarihî hem de turistik özellikleriyle bu kadar çok yer varken neden Çanakkale'yi seçtiniz?" diye soracak olursanız bunun cevabını, 1984 yılında devrin başbakanıyla bir Japon grup arasında geçen mülakatı aktararak verebiliriz. Eminiz ki sizler de bu ilginç görüşmeyi okuduğunuzda, çocuklarınızla birlikte oralara gitmek isteyeceksiniz:

"Yıl 1984. Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanlık makamında rahmetli Turgut Özal var. Aynı dönemin Millî Eğitim Bakanı ise Sayın Vehbi Dinçerler. Ülkesinin geleceği adına çözüm yolları araştıran Turgut Özal, eğitim konusunda da Japon pedagoglara bir araştırma yaptırmak ister ve ülkemize davet eder. Eğitim konusunda uzman bu heyet, Türk gençleri hakkında araştırma yapmak üzere ülkemize gelirler. Bir süre ülkemizin değişik yerlerinde görüşmelerde ve temaslarda bulunurlar. En nihayetinde araştırmalarının sonuçlarını açıklamak üzere Sayın Başbakanımız Turgut Özal'ın yanına çıkarlar. Millî eğitim bakanımız da bu sırada orada bulunmaktadır. Heyetin vardığı netice gayet açık ve kısadır:

- Sizin gençlerinizde millî şuur yok!

* M. İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, İstanbul 2001, s. 20. A. Katırcıkara, *Türkiye* gazetesi.

Yöneticilerimiz aldıkları bu üzücü cevap karşısında hayretler içerisinde kalır ve hemen sorarlar.

- Peki siz Japon gençlerine millî şuur verme adına neler yapıyorsunuz?

- Biz gençlerimize, daha ilkokula başlamadan, şok testler uygularız. Mesela, bir uçak kadar hızlı giden trenlerimize bindirir, bir tur yaptırırız. Çok katlı yollardan geçen tren, onları şöyle bir sarsar. Sonra robotlarla çalışan büyük fabrikalarımıza götürür, gezdiririz. Mini mini çocuklarımız teknolojinin baş döndürücü neticesini görerek şoke olurlar, hayranlık duyarlar. Bu şoktan sonra onları Hiroşima'ya, Nagazaki'ye götürürüz. II. Dünya Savaşı sırasında atom bombasıyla olabildiğince tahrip edilmiş bu bölgeleri aynen koruyoruz. Oraları da çocuklarımıza bilgiler vererek gösteririz. Hiçbir canlının ve bitkinin hayat bulmasına imkân vermeyen atom bombasının bugüne uzanan etkilerini hayretle seyrederler. Tabiidir ki, çocukların bütün görüp dinledikleri, masum ve temiz ruhlarında derin ve etkili izler bırakır. Bütün bunların ardından da onlara deriz ki:

- Eğer sizler çalışmaz, sizden öncekileri geçmezseniz, vatanınızı, işte böyle düşmanlar bombalar, yakar, yıkar ve hiçbir canlının yaşayamayacağı hale getirir; sonra da çeker gider. Çalışırsanız, bindiğiniz hızlı trenleri bile geçecek yeni araçlar yaparsanız, gördüklerinizden daha gelişmiş fabrikalar kurarsanız hiçbir düşman size saldırmaya cesaret edemez. Ülkeniz, milletiniz yücelir, yükselir, daima bütün insanların saygı duyduğu ve özendiği bir konumda kalırsınız. Şimdi artık, çalışkan olup olmama kararını kendiniz veriniz. Çalışmak ve ülkenizi sevmek zorunda değil misiniz? Artık bunu siz düşünün ve kararınızı verin!

- Çocuklarımız bununla ikinci bir şok daha yaşarlar. Ve bu şoklarla iyi bir Japon olmaya doğru güçlü bir adım atmış olurlar.

Yetkililerimiz, Japon gençlere nasıl millî şuur kazandırıldığını öğrenmişlerdir. Ardından bir soru daha sorarlar.

- Peki biz, Türk gençlerine millî şuur kazandırma adına ne yapmalıyız?

- Bildiğimiz kadarıyla, sizin, gençleriniz için birçok Nagazaki'niz ve Hiroşima'nız var. En önemlisi de Çanakkale Savaşlarının geçtiği bölgedir. I. Dünya Savaşı'nın bu bölümü, gençlerinizin şoka uğraması için yeter de artar bile...

Bir metrekare toprağa 6 bin merminin düştüğü yerdir Çanakkale... Böyle bir savaştan Türkler her şeye rağmen galip çıkıyor, zor olanı başarıyorlar. En gelişmiş teknolojiye ve donanıma meydan okuyarak, imanın galip geldiğinin ispatını yapıyorlar.

Üstelik karşılarında tek bir düşman değil, birleşmiş güçler, sizin tabirinizle yetmiş iki buçuk millet vardır.

İşte bu tablo ve bu bölge, gençlerinizin millî şuurunun pekişmesine fazlasıyla yeter. Bunun için gençlerinizi gruplar halinde Çanakkale'ye götürmelisiniz. Her Türk genci Çanakkale Savaşlarının olduğu bölgeyi mutlaka gezmeli, görmeli ve öğrenmelidir. Ve o gençlere denmelidir ki:

- Sizler çalışmazsanız, birlik içinde olmazsanız, düşmanlar Çanakkale'ye geldikleri gibi bu defa da başka şartlar altında başka şekilde gelirler, size yaşamayı haram ederler. Çalışır, birlik içinde olursanız, teknolojiyi yakalarsınız; barışa katkıda bulunur, vatanınızı müreffeh kılarsınız.

Evet, gençlerinize bunları telkin ettikten sonra bu zaferin destanını en güzel biçimde dile getiren Mehmed Âkif'in *Safahat*'ını okutunuz."

İşte Japon heyetin açıklaması böyledir.

İşin acı yanlarından biri, bugün bu öğütleri onlardan alıyor olmamız, bir diğeri ise çok önemli bir tarihe sahip olduğumuz halde gençliğimizin millî şuurdan, manevi değerlerden ve atalarından kopmuş olmasıdır. Ecdadımızın bizlere emanet etmek için canlarını verdiği bu özgür

topraklar üzerinde yaşamakta ama onların o kahraman ruhundan bîhaber dolaşmaktayız.

Bu durumdan kurtulmak için yapacağımız ilk ve en önemli şey Gelibolu Yarımadası'na gitmek, bir milletin var oluş mücadelesi verdiği o mukaddes topraklara kapanıp cedlerimizin kalp atışlarını dinleyip bizlere fısıldadıkları şeyleri duymaya çalışmak olmalıdır.

1. BÖLÜM

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ

DÜNYANIN GENEL DURUMU*

Avrupa'daki sanayi inkılabı sonrasında birçok devlet hızlı bir şekilde sanayileşme faaliyeti içerisine girmişti. Bu sanayileşme hareketi, beraberinde ham madde ihtiyacını doğurmuş ve kalkınma hamlesindeki bu ülkeler gözlerini ham madde sağlayabilecekleri zayıf ülkelere dikmişlerdi. Kısa bir sürede dünyanın birçok yeri güçlü ülkelerin elinde sömürge haline gelmiş, hatta sömürge konusunda çatışmalar bile çıkmaya başlamıştı. Sömürge politikasında en güçlü ülke İngiltere'ydi. Ardından gelen Fransa ile birlikte Uzak Doğu ve Afrika'da birçok ülkeyi ele geçirmişlerdi. Sömürge yarışında geç kalan Almanya ve İtalya da pastadan pay almaya kalkınca bir hizipleşme meydana gelmiş ve dünya devletleri kendi aralarında bloklaşmalara gitmişti.

20. yüzyılın başında Avrupa için için kaynıyordu. Sadece sömürgecilik değil, ekonomik rekabet ve milliyetçilik akımları da Avrupa'yı ikiye bölüyordu. Almanya'nın Fransa'ya kaptırdığı yeraltı zenginliklerine sahip Alsas Loren bölgesinin acısı hâlâ devam ediyordu.

* *Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul1993, s.170.

Bu arada Çarlık Rusya'sı Balkanlarda Panislavizm politikası güdüyordu ki bu durum en çok da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu rahatsız ediyordu. Çünkü Avusturya topraklarında bir hayli Slav kökenli insan yaşıyordu. 1912 yılında I. Balkan Savaşı'yla geniş topraklara sahip olan Bulgaristan, II. Balkan Savaşı ile kazandığı birçok yeri kaybetmişti. Bu sebeple kendisine savaş açan Yunanistan, Romanya ve Karadağ'a karşı planlar kuruyordu. Bu anlattığımız durumlar sebebiyle Almanya, Avusturya Macaristan, İtalya ve Bulgaristan birbirlerine yaklaşırken, diğer blokta ise İngiltere, Fransa ve Rusya yakınlaşma sürecine girmişlerdi.

Bu devletler soluklarını tutmuşlar savaşı başlatacak kıvılcımı bekliyorlardı. Acaba eskilerin I. Cihan Harbi olarak adlandıracakları bu büyük savaş nasıl başlayacaktı?

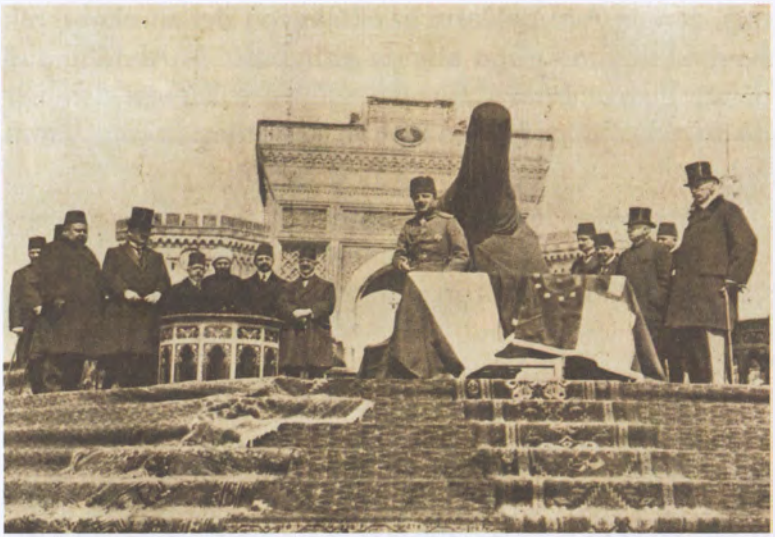
OSMANLI DEVLETİ'NİN DURUMU*

17. yüzyıldan bu yana devam eden gerileme ile artık Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin gözünde "Hasta Adam"dan başka bir şey değildi. Yüzyıllardır üzerinde düşünülen planlar kendisini göstermeye başlamıştı. Ordusu eskimişti. Toprağa dayalı bir ekonomisi vardı ve hâlâ üretim el tezgahlarıyla sürdürülüyordu. Osmanlı, kapitülasyonlarla Avrupa'nın fabrikalaşan devletlerinin açık bir pazarı haline gelmişti.

Harbiye Nezareti meydanında bir Avusturya bataryasının teftişi

* *Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s. 177.

Hatıra-yı Celadet Topu ve Enver Paşa

Uzun savaşlar da Osmanlı'nın belini bükmüştü. Son olarak 1911'de Trablusgarp'ta İtalyanlar ve 1912'de küçük Balkan devletleriyle savaşmış ve her ikisinde de büyük kayıplar vermişti.

Osmanlı Devleti'nin bir talihsizliği de devletin başında tecrübeli devlet adamlarının olmayışıydı. Siyasi bir deha olan II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra, vatansever olma dışında hemen hiçbir özellikleri bulunmayan İttihat ve Terakki savunucuları devletin yönetimine geçmişler ve iktidara geldikleri son 5 yıl içinde devleti büyük toprak kayıplarına uğratmışlardı. Mesela, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş, Selanik, Girit, Ege Adaları Yunanistan'ın ilhakına uğramıştı. İtalya Trablusgarp'ı ve Oniki Ada'yı ele geçirmiş; İngiltere Mısır üzerine protektora ilanının ardından Kıbrıs'ı ilhak etmişti.

En değerli ordular kaybedilmiş; kucak dolusu paralar ödenerek dışarıdan satın alınmış silah, top, cephane ne varsa çamurlu Rumeli topraklarında düşmana terk edilmişti. Koca imparatorluk gelişen teknolojiye ayak uydurama-

mış, zengin Avrupalıların kapitülasyon denen ekonomik ve mali boyunduruğu altında eziliyordu. II. Abdülhamid döneminde açılmaya çalışılan okullar, yollar ve fabrikalar da bu girişimci padişahın tahttan indirilmesi üzerine yarım kalmıştı.

Birçok bölgede asker aylardan beri maaşını alamamış, orduda moral kalmamıştı. Donanma da aynı vaziyetteydi. Çanakkale'deki garnizon perişandı. Silahları ise fazlasıyla eskiydi.

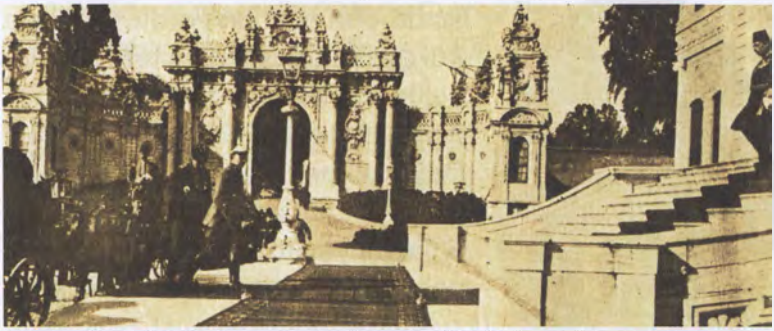
OSMANLI DEVLETİ'NİN FAALİYETLERİ

Dünya devletlerinin hızla bloklaşmaya gitmesi, Osmanlı Devleti'nin başında bulunan İttihat ve Terakki taraftarı idarecileri endişelendiriyordu. Halbuki Sultan II. Abdülhamid uzun yıllar hep bu anı beklemişti.

O, basiretiyle dünya devletlerinin bir gün mutlaka birbirlerine gireceğini tahmin ediyor ve o gün geldiğinde, bu karmaşadan en kârlı çıkacak devletin Osmanlı olması için hazırlıklarını sürdürüyordu. Yıllardır süren bu ıztıraplar, menfaat çatışması içinde birbirini yiyen diğer devletlerin bu acziyetinden istifadeyle giderilecekti. Ama artık devletin başında II. Abdülhamid gibi dâhi bir padişah yoktu.

Düvel-i Muazzama kaçınılmaz bir savaşa doğru yönelirken, bu savaşta tarafsız kalamayacağını fark etmişti. Çünkü taraflardan hangisi kazanırsa kazansın Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden paylaşımı kaçınılmazdı. Bu durumda yapılabilecek en doğru hareket, güçlü bir blokta yer almaktı.

Halk Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na girmesine taraftar değildi. Bu arada Alman ordusu, askerimizi eğitmeye başlamıştı. Almanya'ya giderek orada eğitim alan İttihat ve Terakki Partisi'nin askerî kanadı Almanya taraftarı idi. Bunların başında hiç şüphesiz Enver Paşa vardı. Fakat Cemal Paşa gibi bir kısım İttihatçılar da Fransa'ya yakınlık

Alman imparatoru tarafından Sultan Mehmed Reşad'a gönderilen kılıç, sarayda kendisine takdim edilirken

duyuyorlardı. Hatta Cemal Paşa Osmanlı-Fransız ilişkilerini geliştirmek için Fransa'ya kadar gitmiş fakat bu görüşmelerden bir sonuç elde edemeyeceğini anlayınca Enver Paşa'nın Alman yanlısı politikasını kabul etmek zorunda kalmıştı.

İngiltere'nin parası vardı. Denizlere hâkimdi. Fransa ve Rusya onunla beraberdi. Ancak İngilizler bizimle ittifak konusunda istekli değillerdi. Çünkü genç devrimcilerin hükümetini ciddiye almıyorlar, her an düşürüleceklerine inanıyorlardı. Genç Türkler Londra'ya Türk-İngiliz anlaşması teklifiyle geldiklerinde bu sebeplerden dikkate alınmadılar.

Son bir çare olarak 1914 Mayıs ayında Rus çarı tatil için Kırım'a geldiğinde Talat Paşa ziyaretine giderek ittifak teklifinde bulundu. Dönemin Rusya'sı ordu gücü bakımından iyiydi ama ekonomisi gittikçe kötüye gitmekteydi. Rus ordusuna ait silahlar da yeni değildi.

Osmanlı'nın savaşa girmesinden önce dış politika alanında tek gayreti, Bulgaristan'ı ittifaka çekebilmek için Talat Bey ve Halil Bey'i Sofya'ya göndererek Bulgar yetkilileriyle görüştürmekti. Bulgarlar ise Bulgaristan'daki Rus yanlılarının karşı hareketinden korkuyorlardı. Bu arada kuzey komşusu Romanya'nın da Alman yandaşları ara-

Bulgaristan
Kralı I. Ferdinand

sında olmasını istiyordu. Böylece kuzey sınırı güvence altına alabileceklerini hesaplıyordu. Bunu sağlayabilmek için Talat Bey'le Halil Bey Romanya'ya gittiler. Romenler tarafsızlık garantisi verdiler. Bu anlaşmayla kuzey sınırımız güvence altına alınmış oluyordu.

Şimdi en önemli konu Almanya ile yapılacak ittifakın şartları konusuydu. Almanya ile yapılan gizli anlaşmalardan sadece Enver Paşa ve Sadrazam Halim Paşa haberdardı. Ne yazık ki bu dönemde bu olaylarda Osmanlı padişahının hiçbir etkisi olamamıştı. Çünkü II. Meşrutiyet sonrasında padişahın yetkileri elinden alınmış ve siyasi mevzularda onayı alınmadan işler yürütülür olmuştu. Almanlar ile anlaşma, Avrupa'da savaş başladıktan bir süre sonra imzalanacaktı.

Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914 günü "silahlı tarafsız"lığını ilan etti ve ertesi günü yani 3 Ağustos'ta seferberlik uygulamasına başladı. İngiltere, Fransa ve Rusya, Osmanlı Devleti'ne tarafsız kalmasını, böylelikle toprak bütünlüğünün korunacağını garanti etmişlerdi. Ancak Osmanlı bu sözlerin tutulmayacağını bildiği için pek aldırış etmemiştir.

Hükümet, meclisin muhalefetini önlemek için meclisi Kasım ayına kadar tatil ederken basına da sıkı bir sansür uyguladı.

Bu arada halkımız tarafından büyük bir özveriyle toplanan paralarla satın alınan "Reşadiye" ve "Sultan Osman" adlı iki savaş gemisine İngiltere Hükümeti tarafından el konuldu. Bu hadise de halkımız tarafından nefretle karşılanmıştı.

Ağustos ayına gelindiğinde Cemal Paşa İngilizlere son bir kez daha anlaşma teklifinde bulunmuş, fakat enteresan bir cevap almıştır:

Osmanlı Devleti'nin harbe girmesini istemiyoruz. Sizden istediğimiz kat'i bîtaraflıktır. Gerekirse toprak bütünlüğünüz için müşterek bir senet verebiliriz.

Hadise ortadadır. İngilizler, Almanya'nın işini bitirip ardından Osmanlı'yı rahatlıkla paylaşmak istemektedirler.

Bütün bu olanlar karşısında Sadrazam Said Halim Paşa son derece öfkelenmiştir. Çünkü padişah ve sadrazamın haberi olmadan ortalıkta bir yığın entrika dönmektedir. Bu nedenle istifasını verir. Fakat Talat Bey ve diğerleri buna bir çözüm bulunacağını söyleyerek istifasını geri aldırtırlar. Yine de Sultan Mehmed Reşad'ın ısrarlı bir şekilde, "Bu kurtlar sofrasında beni yalnız bırakma," sözleri çok da etkili olmayacak ve bir süre sonra Said Halim Paşa yeniden istifa edecektir. Onun ardından devletin başına İttihat ve Terakki'nin liderlerinden biri geçecektir. Bu kişi bundan 10 sene önce bir postanede memurluk yapan Talat Paşa'dan başkası değildir.

Kademe komutanları düşmanı gözlerken

Esat Paşa ve komutanları

2. BÖLÜM

SAVAŞ BAŞLIYOR

SAVAŞIN BAŞLAMASI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA KATILMASI*

Kitabımızın, "I. Dünya Savaşı Öncesinde Dünyanın Durumu" bölümünde geçtiği üzere büyük dünya devletleri iki farklı blokta toplanmışlardı. Sıra bir kıvılcımın çakmasına gelmişti.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi bu gerginliğe son noktayı koydu. Avusturya'nın 28 Temmuz 1914'te Sırbistan'a seferberlik ilanının ardından I. Dünya Savaşı başlamış oldu. Öncelikle Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a savaş ilan etti. Rusya'nın Sırbistan'ı korumak için Avusturya-Macaristan'a cephe alması üzerine Almanya da Rusya'ya savaş açtı. İngiltere ve Fransa da Rusya'nın yanında yerlerini alınca savaş öncesindeki gizli blok ortaya çıktı. Böylece Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'dan oluşan üçlü İttifak Devletleri ile İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan üçlü İtilaf Devletleri, dünyayı ikiye

* Sâmiha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, Damla Yayınları, 3/163.

bölen iki düşman kutup haline geldi.

Savaş ilanının ardından İtalya tarafsızlığını ilan ettiyse de bir yıl sonra İtilaf Devletleri'ne katıldı.

Bu düşman bloklarının hemen hepsinin Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde emelleri vardı. Rusya yıllardır sıcak denizlere inmek istiyor ve Osmanlı topraklarındaki Slavları kendi güdümünde yönetmeyi arzuluyordu. İngiltere ise yine Osmanlı'ya ait zengin petrol yataklarına göz dikmişti. Ayrıca Hint deniz seferlerini gerçekleştirdiği Süveyş kanal yolunun tam güvenliğini sağlamak amacındaydı. İtalya ve Almanya da sömürgecilik yarışında geç kalmanın verdiği hırsla bu bölgede çıkar hesapları yapıyorlardı.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Osmanlı Devleti önce İtilaf Devletleri ile birlikte olmaya niyetlendiyse de, Rusya'nın bu duruma soğuk bakması Osmanlı'yı Almanya'ya doğru yönlendirdi ve 2 Ağustos 1914'te yapılan gizli bir antlaşma ile Alman-Türk ittifakı kesinleşti.

Bu tarihten sonra, güvenliği açısından seferberlik ve silahlı tarafsızlık ilan eden Osmanlı Devleti, 10 Ağustos 1914'te İngiliz donanmasından kaçan Goeben ve Breslau adlı Alman savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçmesine izin verdi. Goeben ve Breslau adlı Alman gemilerinin Boğazlar'dan geçmesi İtilaf Devletlerinin tepkisine yol açmıştı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, bu iki gemiyi,

daha önce İngilizlere sipariş ettikleri ve hatta parasını ödedikleri halde alamadıkları iki gemi yerine satın aldıklarını duyurdu. Böylece Yavuz ve Midilli adı verilen bu iki savaş gemisi Osmanlı donanmasına katılmış oldu.

Enver Paşa ve Almanların daha önce yaptıkları gizli anlaşma gereğince, 27 Eylül 1914'te Amiral Souchon komutasındaki Yavuz, tatbikat amacıyla çıktığı Karadeniz'de Ruslara ait Sivastapol ve Novorosisk limanlarını bombaladı. Bu olay üzerine 1 Kasım 1914'te Ruslar Kafkasya'da sınırı geçerek fiilen Osmanlı ile savaşa başladılar. Böylece Osmanlı Devleti de I. Dünya Savaşı'na girmiş oldu.

ÇANAKKALE SAVAŞI ÖNCESİ AVRUPA'NIN HAZIRLIKLARI*

Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Boğazlar, konumları nedeniyle özellikle Avrupa için çok büyük bir önem taşıyordu. Osmanlı Devleti savaşa girerek savaşın geniş bir alana yayılmasına sebep olmuştu. Gerçi İtilaf Devletleri Osmanlı'yı büyük bir güç olarak görmüyorlardı ama yine de Almanya'ya karşı toplu olarak hareket etmelerini geciktirecekti. Bu sebeple bir an önce etkisiz hale getirilmeliydi. Osmanlı Devleti'ni en kısa sürede etkisiz hale getirmek de, onu kalbinden vurmakla olabilirdi. Osmanlı'nın kalbi İstanbul'du ve buraya giden en kısa yol da Boğazlar'dan geçiyordu.

İtilaf Devletlerinin müttefiki Rusya acil yardım istiyordu. Çünkü ülkesinde sefalet büyük boyutlara ulaşmış ve halk patlama sınırına gelmişti. Ülke içinde Bolşevikler başta olmak üzere birçok isyan faaliyeti kol geziyordu. Acil bir yardımla Rus çarı kendine gelecek ve ordusunu da donatabilecekti. Almanlar Ruslara yardım götürülebilecek ikinci

* A. Kayhan, *Çanakkale İçinde Vurdular Beni,* Tercüman 1001 Temel Eser; Mehmet Kafkas, "Çanakkale Geçilmedi mi?", *Zaman* gazetesi, 18.3.1990; Prof. Dr. İsmail Kayabalı, *Çanakkale Savaşı 1915*, Ankara 1975.

yer olan Baltık Denizi'ni kapattıkları için geriye tek bir yol kalıyordu. O da Boğazlar'dı.

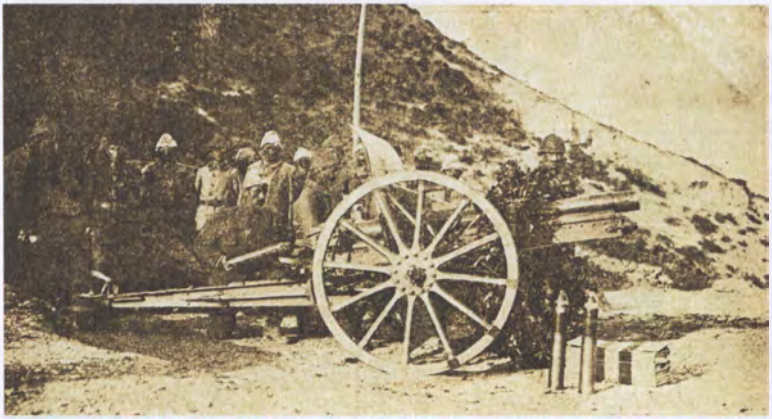
Ayrıca yüzyıllardır arzuladıkları şey, İstanbul'a hakim olarak Bizans'ı yeniden diriltmekti. Dünyanın merkezi sayılan bu stratejik noktayı almanın artık zamanının geldiğini düşünüyorlardı.

Boğazlar'dan geçilebilirse, kazanılacak olan başarı bütün Müslüman sömürgeleri sindirecek, güneyde sömürge devletlerini rahatsız eden hiçbir şey yaşanmayacaktı. Osmanlı Devleti'ni yenmenin vermiş olduğu şan ile bu dünya savaşında tarafsız olan birçok devlet de kendi yanlarında savaşa girebilecekti. Bu sebeple bir an önce Osmanlı Devleti'ne savaş açılmalı ve Çanakkale Boğazı'na yüklenilmeliydi. Bu amaçla İngiltere, 28 Ocak 1915'te Osmanlı'ya karşı savaş kararı aldı ve bu karara Fransa da katıldı.

Alınan karar sonrasında hemen toplantılar düzenlendi ve Boğaz'ın nasıl geçileceğine dair planlar hazırlanmaya başlandı. İtilaf Devletleri kendilerine çok güveniyordu. Onlar için Çanakkale Boğazı'nı geçmek âdeta çocuk oyuncağı idi. Kendilerine "Yenilmez Armada" diyen deniz güçleri ile, "2 günde İstanbul'u alırız," diyor ve çevreye kibirli mesajlar dağıtıyorlardı. Bu seviyesiz mesajları verenlerden biri de İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kitchener'di:

Gelibolu şehrinin karşısında bir denizaltımız su yüzüne fırlayıp, İngiliz sancağını üç kere sallarsa, yarımadadaki bütün Türk garnizonu, tabanları yağlayıp soluğu Bolayır'da alır.

Halbuki savaş başladıktan bir süre sonra İngiliz filosuna ait bir denizaltı Lord Kitchener'in dediği gibi boğazdan geçip daha periskopunu suyun yüzüne ilk çıkardığı yerde, şerefli ordumuza mensup Müstecip Onbaşı tarafından, bir

Turkuaz adlı denizaltıyı vurarak mürettebatını esir eden Müstecip Onbaşı topun başında

top mermisiyle hem de tam periskopundan* vurulmuştu. Denizaltı ve içindeki personelin teslim olmaktan başka çaresi kalmamıştı. Sayın lordun sözlerinin aksine bir tek mermi tüm mürettebatıyla Turkuaz Denizaltı'sının esaretine yetmişti.

İngiliz Hükümeti'nin Akdeniz filo komutanı Amiral Corden de savaş başladıktan sonra 2 Mart 1915 tarihinde Londra'ya çektiği bir telgrafta kendinden son derece emin olarak şu sözleri sarf ediyordu:

Havalar müsait gittiği takdirde iki hafta sonra İstanbul'da olabileceğimizi ümit ediyorum.

Sadece İngiltere'de değil, Rusya'da da herkesin dilinde İstanbul dolaşmaya başlamıştı. Hatta Paleolo'nun 27 Aralık 1914 günü yazdığı notlarda şunları görmekteyiz:

Moskova'da imparatora yaklaşan herkes İstanbul hakkında konuştu ve hepsi aynı şeyi söyledi: Boğaz'ın ele geçirilmesi, imparatorluk için bir ölüm kalım işidir ve Almanya

* Denizaltıların su üzerlerini görmesine yarayan manyetik dürbün.

Müstecip Onbaşı'nın kurşunuyla esir edilen Turkuaz Denizaltısı'nın mürettebatı

ile Avusturya'dan elde edilebilecek bütün toprak menfaatlerinden önce gelir.

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı'nın da dahil olması dünya basınını çok fazla ilgilendirmezken, İstanbul üzerine sefer hazırlıklarının başlamasıyla bütün gazete manşetlerinde İstanbul yer almaya başlamıştı. Hem İstanbul'un alınması gerektiği söyleniyor hem de tarihî garezlerini bu manşetlerde bir bir ortaya koyuyorlardı. İşte onlardan bir tanesi de İngiliz *Sunday Times* gazetesinin, çıkarmayı bizzat izleyen yayın müdürü E. Ashmead Bartlette idi. Gazetesinin satırlarında Çanakkale harekâtını anlatırken bakın neler yazmıştı:

"..İlk İngiliz savaş gemisi Boğaz'dan geçtiği anda Avrupa'da Türk Devleti'nden iz kalmayacaktır...

... Son Haçlı Seferleri'nden beri ilk defadır ki Batı, Doğu'ya yönelmiş bulunuyor. Hristiyanlık âlemi, Fatih Sultan Mehmed'in 29 Mayıs 1453 meş'um tarihinde Bizans İmparatorluğu'na indirmiş olduğu şiddetli darbenin öcünü almak için toptan harekete geçmiş bulunuyor. Birkaç hafta

içinde kanlı savaşlarla karşılaşacağız. Bu öyle bir savaş olacaktır ki, neticesinde ya Ayasofya tapınağı Hristiyan âleminin eline geçecek ya da hilal, üstleri başları kanlara boyanmış Yeniçeri askerinin İstanbul'a muzaffer olarak girdiği günden daha çok şan ve şerefle yaşayacaktır.... Diğer savaş meydanlarından alınıp buraya yığılan gemiler, sanki bir tek amaç için, belki de Hristiyanlık âleminin Türklere karşı yapabileceği son Haçlı Seferi içindir. Halbuki bu sonuncusu ve en büyüğü olan haçlılar, bir zamanlar Viyana kapılarından Kudüs'e kadar uzanmış olan eski Osmanlı İmparatorluğu'nun her bir köşesinde kemikleri dağılıp kalmış Ortaçağ şövalyelerinin öcünü alacaktır."

Sadece basın değildi İstanbul'u ve Osmanlı'nın nihayete erme özlemlerini dile getiren. Avrupa'nın nice edib ve şairi de bu yeni haçlı birliğine kalemleriyle methiyeler yazmayı ihmal etmiyorlardı. Bunlardan biri de İngiliz Şair Robert Brock idi. Şöyle diyordu:

Bu inanılmayacak kadar güzel bir şey. Talihimizin bize bu kadar yardım edeceğini hiç tahmin etmiyordum. Gidiyoruz. Galata Kulesi 15 pusluk toplarımızla yerle bir edilecek. Deniz kana boyanıp leş gibi olacak. Ayasofya'nın mozaiklerini halılarını yağma edeceğiz. İnanıyorum ki bir devrin kapanışına şahit olacağım.

İstanbul'daki azınlıklar da İtilaf Devletlerinin askerleri için hazırlıklara başlamışlardı. Evlerde boy boy İngiliz ve Yunan bayrakları dikiliyor, eğlence için içkiler depolanıyor, İstanbul'a gelecek yabancı komutanları ağırlamak için yer tahsis ediliyordu. Ayrıca İstanbul'u işgal edecek haçlı birliklerinin geçit töreni yapacakları İstiklal Caddesi'nin hemen bütün vitrinleri, bu geçit törenini rahatça izlemek isteyen azınlıklar tarafından kiralanmıştı.

İngilizler çok kısa bir sürede Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'u alacaklarına o kadar inanmışlardı ki, İstanbul'a

gidince iptal edecekleri Osmanlı ekonomik düzeninin yerine kuracakları İngiliz düzenine göre yürürlüğe girecek paralarını bile hazırlamışlardı. Paraların üzerlerinde 10 şilin, 60 gümüş kuruş yazılı idi.

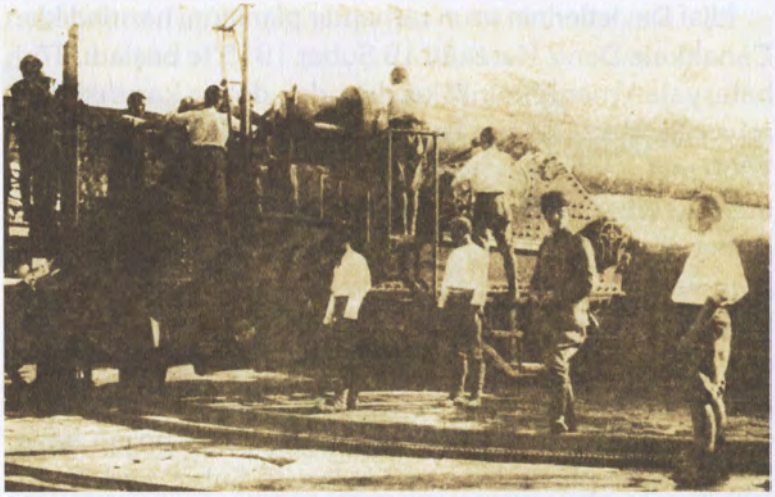
Bu ve benzeri daha onlarca örnekle görebiliriz ki, Avrupalılar, küçümsedikleri Osmanlı'yı yok etme zamanının artık geldiğini düşünüyorlardı. Böyle düşünmekte de haklılık payları vardı. Çünkü maddi olarak her şeye sahiptiler. Dünyanın en zengin kaynaklarına sahip sömürge imparatorlukları ve sınırsız insan gücü, teknolojik üstünlük, haberleşme ve ulaşım imkanları vs. Halbuki Osmanlı Devleti bunların hiçbirine sahip değildi. Fakat gerçekten hadiseler düşündükleri gibi mi cereyan etti? Elbette ki hayır. Öyleyse bu süper güçlerin düşünemedikleri ya da ihmal ettikleri şey neydi? Bu kadar büyük bir üstünlüğe rağmen Osmanlı'da olan ve kendilerinde olmayan şey çok yakında acı bir tecrübe ile anlaşılacaktı?

DENİZ HAREKÂTI*

İngilizler, Boğazlar'ı ele geçirmek için donanmanın yeterli olacağına inanıyorlardı. Bahriye Nazırı Churchill, kısa bir süre içinde Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'a girilebileceğine inanmıştı. Hatta Churchill bu düşüncesini I. Dünya Savaşı'ndan birkaç yıl önce Londra'yı ziyaret etmiş ve kendisiyle görüşmüş olan Enver Paşa'ya anlatmıştı. Enver Paşa olayı bize şu cümlelerle anlatıyor:

Londra'da bulunduğum sırada Churchill ile, bir dünya savaşı çıkması durumunu tartışmıştım. Böyle bir savaşta Türkiye'nin ne yapacağını bana sordu. Ve arkasından da şunu dedi, "Eğer Türkiye Almanya tarafını tutarsa İngiliz filosu Çanakkale Boğazı'nı zorlayıp geçecek ve İstanbul'u alacaktır."

* *Çanakkale Savaşı Üzerine Bir İnceleme*, s. 56.

Kahraman askerler iş başında

Churchill'in bu fikirleri Akdeniz filosu komutanı Amiral Carden tarafından da desteklenince, bu harekâtın donanmayla yapılmasına karar verildi. Tarihinde hiçbir yenilgi almamış İngiliz donanmasının, silah, teknoloji ve başarı açısından kendine güveni tamdı. Fransa'nın da desteğiyle dünyanın en büyük donanmasını oluşturan ve kendilerine "Yenilmez Armada" diyen bu donanmaya karşı gelebilecek hiçbir güç düşünülemezdi. Hele ki yıpranmış, teknoloji açısından zayıf ve parçalanmak üzere olan Osmanlı, bu armada ile asla baş edemezdi.

Osmanlı ordusu, boğazın savunmasında mayınlardan faydalanmaya büyük önem vermişti. Bundan ötürü mayın hatları kurulmuştu. Bunların bir kısmı sabitti. Ana mayın hatları Çanakkale Boğazı'nın 1,5 km genişliğinde bulunan en dar yerini korumak maksadıyla Soğanlıdere-Dardonos önünden başlıyordu. 9 mayın hattı meydana getirilmişti. Kıyılarda da bu hatları koruyacak gizli obüs bataryaları hazırlanmıştı.

İtilaf Devletlerinin uzun zamandır planlarını hazırladıkları Çanakkale Deniz Harekâtı 19 Şubat 1915'te başladı. Türk bataryaları menzillerinin kısalığından dolayı karşılık veremiyordu. Saat 12'den sonra zırhlılar kıyılara yaklaşarak 7000 metreden ateş etmeye başlayınca bataryalar da karşı ateşe geçtiler. Ateş şiddetliydi, düşman gemilerinden ikisi isabet almıştı. Amiral Garden saat 17.30'da geri çekilme emri verdi. Kıyı bataryalarını bir günde tahrip etme ümidi bu suretle suya düşmüş oluyordu. Ertesi gün emellerimize ulaşacağız diyerek geri çekildiler. Ama onların hesaplarının yanında başka makamlar da hesaplar yapmaktaydı. Nitekim ertesi gün beklenmedik bir şekilde bozan hava, düşmanların planladıkları saldırıları 25 Şubat'a ertelemelerine sebep olacaktı.

25 Şubat günü yaptıkları yoğun bombardıman sonrasında dış bataryaları tahrip etmeyi başardılar. 26 Şubat'taki hedefleri Dardanos ve Erenköy bataryalarıydı. Tabyalara yoğun bombardıman sürerken mayın tarama gemileri de boğazı mayınlardan temizlemeye çalışıyorlardı. Neredeyse bir ay boyunca gidebildikleri kadar giderek kıyılardaki tabyaların üzerine alabildiğine gülle yağdıracaklardı.

18 Mart'a kadar geçen bu süre zarfında Boğaz'ın girişinde bulunan Rumeli yakasındaki Seddülbahir ve Ertuğrul tabyaları ile Anadolu yakasındaki Kumkale ve Orhaniye tabyaları tahrip edilmişti. Boğaz'a giriş kapıları aralanmış ama hâlâ ileride olacaklar belirsizdi. 18 Mart 1915 sabahı geldiğinde kimse günün sonunda neyle karşılaşacağını bilmiyordu. 17 Mart 1915'te Amiral Carden'in yerine Amiral De Robeck'in atanmasıyla 18 Mart'ta gerçekleşecek plan uygulamaya konuluyordu.

Plana göre; 18 Mart sabahı 3 deniz tümeninden oluşan düşman filosu boğazda belirdi. Filonun en güçlü gemilerinden oluşan 1. Tümen bizzat Amiral de Robeck tarafından kumanda ediliyordu.

Bouvet zırhlısını batıran top ve batarya kumandanı Hilmi ve Mülazım Fahri Efendiler

Birinci kümede Queen Elizabeth, Agememnon, Lord Nelson ve Inflexible bulunuyordu. Bunlar güneye doğru saldırmışlardı. Bu üç savaş gemisinin sahra bataryalarına karşı güvenlikleri kuzey kanatta Lrince George ve güney kanatta Triumph tarafından sağlanacaktı.

Filonun önündeki muhripler savaş alanını tanıyorlardı. Planlanan noktaya ulaşıldığında Queen Elizabeth'in hedefi Rumeli Mecidiye Tabyası, Lord Nelson'un hedefi Namazgah Tabyası, Inflexible hedefi ise Rumeli Hamidiye Tabyası idi.

Saat 11.30 sıralarında istenen bölgeye gelmişlerdi. Artık ateşe başlayabilirlerdi. Hedefler acımasızca bombalanmaya başlandı.

İkinci kümede Amiral Guepratte komutasında Fransız zırhlıları bulunmaktaydı. Buffren, Bouvet, Goulois ve Charlemagne. İlk ikisi boğazın Anadolu kıyılarını, diğer ikisi de Rumeli kıyılarını döveceklerdi.

Üçüncü küme, Irresistible, Albian, Vengeance, Swiftsare ve Majestic yedekte bırakılmışlardı. Üçüncü küme gemileri, sırası gelince ikinci kümenin yerine alacaklardı. Son olarak Cornwallis, Conapus, Dorthmouth ve Dublin kruvazörleri geliyordu. Bunlardan ilk ikisinin görevi mayın

taramak ve aşırma ateş yapmak suretiyle sahra bataryalarını arkadan vurmaktı.

Düşman gemileri Kumkale'deki obüslerimizi sıkıştırmaya başlamışlardı. Vakit öğleye geldiğinde Çimenlik bölgesi, Rumeli ve Anadolu Hamidiyeleri ateş almıştı.

Her şey düşmanın planlarına uygun olarak yürüyordu. Şu durumda tek aksilik düşmanın aleyhine esen rüzgârdan başkası değildi. Çünkü kıyıya doğru esen rüzgâr düşman gemilerinin dumanlarını önlerine getiriyor ve kıyıyı sağlıklı görmelerini engelliyordu.

Tam o sırada beklenmedik bir şey oldu. Kaptan köşkünden isabet alan Inflexible'a, geriye dön emri verildi. Bouvet'de almış olduğu isabetten dolayı yangın başlamıştı. Geminin toplarının yarısı kullanılmaz hale gelmişti. Bir çeyrek saatte 14 topun isabet ettiği Suffren hemen hemen savaş dışı kalmıştı. Ne var ki, bu arada da Çanakkale'de başlamış olan yangın genişlemiş, Dardonos, Namazgah ve Hamidiye bataryaları, Fransız gemilerinin ateşi karşısında susmuştu. Saat 14.00'e doğru Suffren büyük bir hızla boğazı terk etmekte ve Bouvet de onu izlemekteydi.

A hattını geçmek üzereyken Fransız gemisi Bouvet'de bir iki patlama oldu ve 3 dakikada suların altına gömüldü. Derin bir şaşkınlık yaşanıyordu. Queen Elizabeth ve Agamemnon dışındaki bütün gemiler ateşi kestiler. Muhripler ve istimbotlar, personeli kurtarmaya gittiler; fakat sadece 20 kişi kurtarılabildi. 603 kişi sulara gömülmüştü. Bu arada Goulois de isabet almış ve ağır yaralarla boğazı terk ediyordu. 15.30 sularında mayına çarpan Inflexible'ın durumu kötüydü ama yoğun çabayla Bozcaada'ya ulaştı. Bu bölgede bir gece önce Nusret'in döktüğü mayınlar hiç hesapta yokken düşman gemilerini bir bir batırmaya devam ediyordu. Bölgenin mayınlı olduğunu anlayan Amiral de Robeck, 2. Tümen'in geri çekilmesi için emir verdi. Düşman zırhlıları geriye çekilirken, 18.05 sıralarında

Bouvet batıyor

Ocean da mayına çarpmıştı. Güçlü top ateşine rağmen Ocean'ın personeli muhripler tarafından boşaltıldı.

"Yenilmez Armada" hayatının en büyük yenilgisini yaşamıştı. İngiliz ordusu da yenilebiliyormuş anlayışı bundan böyle tüm dünyaya yayılacaktı.

KARA HAREKÂTI*

Çanakkale'nin 18 Mart Deniz Harekâtı ile geçilememesi üzerine kara destekli bir donanmayla boğazı geçme planları hazırlanmaya başlanmıştı. Bu sıralarda Yunanistan'ın Rumeli'ye asker çıkarma teklifi İngiltere tarafından olumlu bulunurken, Rusya'nın muhalefeti nedeniyle kabul edilememişti. Deniz harekâtı öncesinde, kara desteği olmadan donanmanın başarılı olamayacağını savunan Lord Fisher ve onun gibi düşünenler hemen bir kara ordusunun Çanakkale'ye gönderilmesini talep ediyorlardı. Son söz

* www.canakkale.gen.tr; *Hayat Tarih Mecmuası.*

Torpil toplarımızdan biri

İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kitchener'e aitti. Lordun kararsızlığını askerî durumu tetkik için Çanakkale'ye gönderilen General Sir William Birdwood'un raporu bozdu. 5 Mart'ta Kitchener'a gönderdiği bu raporda, donanmanın tek başına Boğaz'dan geçemeyeceğine inandığını, kuvvetli bir ordunun karadan donanmayı desteklemesi gerektiğini bildiriyordu. Bu rapor Kitchener'in bütün tereddütlerini giderdi.

10 Mart'ta 29. Tümen'in Ege'ye gönderileceğini açıkladı. Ayrıca bir tümen göndermeleri için Fransızları da ikna edeceğini ilave ediyordu. Böylece Mısır'daki Anzak tümenleri ile birlikte 70 bin kişilik bir kolordu bu işe ayrılmış oldu.

Bu kara birliklerinin başına da Kitchener'in Güney Afrika'dan tanıdığı General Sir Ian Hamilton getirildi. Donanma asıl saldırısını yapana kadar, Hamilton'un birlikleri işe karışmayacaktı. Eğer deneme başarıya ulaşmazsa Hamilton Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yapacak, başarıya ulaşırsa yarımadaya zayıf bir kuvvet bırakıp doğrudan doğruya İstanbul üzerine yürüyecekti.

1- ARIBURNU MUHAREBESİ*

25 Nisan sabahında çıkarma yapılacak yerlerden biri de Kabatepe önüdür ama bilinmeyen sebeplerle düşman Kabatepe yerine Arıburnu'na çıkmak zorunda kalır. Önünde sur gibi yükselen bu yerden çıkarma yapmak elbette ki çok zor olmuştur. Çıkartma yapan bu birlikler, Conkbayırı civarında tatbikat yapan kuvvetlerimizle karşılaşırlar. Mustafa Kemal'in de sevki ile 57. Alay bir batarya ile Koca Çimentepe'ye sevk edilir. O gün ikindiye doğru düşmanın Arıburnu çıkarması tamamlanmıştır. Fakat 27. Alay ve 57. Alay'daki askerlerimizin saldırılarıyla âdeta yerlerine çakılmak zorunda kalmışlardır. Düşman Ağustos ayının ortalarına kadar buralarda kalacak ve bu cephede karşılıklı atışlar devam edecektir. Fakat bu 4 ay içerisinde

Arıburnu'nda Kanlı Sırt'ta düşman siperine dikilen gazi alay sancağıyla muhafızları

* Vefa Karatay, *Mehmetçik ve Azınlıklar.*

çok kanlı mücadeleler verilecek ve birçok insan hayatını kaybedecektir.

2- SEDDÜLBAHİR MUHAREBESİ*

Doğu Akdeniz Seferi Kuvvetleri Başkomutanı General Hamilton, Çanakkale'de asıl çıkarma yeri olarak Seddülbahir ve çevre kıyılarını seçmişti. Alçıtepe bloğunu bir hamlede ele geçirmek ve Boğaz'daki Türk topçusunu arkadan çevirmek istiyordu. Çünkü kuvvetleri kıyılarda tutunabildikleri halde bir türlü içerilere giremiyordu ayrıca Osmanlı ordusunun asıl kuvvetleri, kıyıdan İtilaf donanmasının top menzili dışındaki uzak mevkilerde bulunuyordu.

25 Nisan sabahında kara çıkartması yapılan yerlerden biri de Ertuğrul Koyu idi. Bu bölgeyi 26. Alay'ın 10. Bölüğü korumaktaydı. Çıkartma öncesinde kıyı alabildiğine bombalanmıştı. Özellikle Ertuğrul sırtlarına 4600 civarında top mermisi atıldığını söyleyebiliriz. (Kitabımızın "Anıtlar" bölümündeki "Ezineli Yahya Çavuş" kısmında bu konuda detaylı bilgi bulabilirsiniz). Bu şiddetli bombardımana rağmen karaya çıkan düşman birlikleri, karşılarında bir türlü ardı arkası kesilmeyen Mehmetçikleri görünce alabildiğine şaşırıyorlardı.

25 Nisan Seddülbahir çıkartmasının detayını burada sizlere İngiliz yazar Alan Moorehead'ın cümlelerinden sunuyoruz:

Tertibe göre İngiliz savaş gemisi Albion saat 05.00'te kaleye (Seddülbahir) ve köye müthiş bir bombardıman açtı. Sahilden karşılık verilmiyordu. Bir saat sonra Türklerin ya ölmüş ya da kaçmış olduğu düşüncesine varıldı. İçinde bulunan 2000 askerle River Clyde'ın sahile yaklaşması emredildi. İçleri asker dolu 20 kadar filika da gemi ile

* *Gallipoli, Çanakkale Geçilmez,* Milliyet Tarih Dizisi, 1972; Fikret Günesen, *Çanakkale Savaşları*, İstanbul 1986, s. 112-168.

birlikte ilerledi. Programda küçük bir gecikme olmuştu. Çünkü o gün boğaz akıntısı normalden çoktu. Motorlar, arkalarında çektikleri filikalarla birlikte bu akıntıya karşı güçlükle yol alabiliyorlardı. Bir ara River Clyde, filikaları çok geride bıraktı, sonra bekleyerek yerini aldı.

Böylece gün ağarırken çıkarma birlikleri, sakin bir denizde sahile yaklaştılar. Donanmanın baraj ateşinden sonra çevreyi anormal bir sessizlik kaplamıştı. Ne sahilde ne kalede ne de tepelerde en küçük bir hareket ve ses bile yoktu. 06.22'de River Clyde, kalenin hemen altında yavaşça karaya oturtuldu. O sırada ilk filikalar da sahile birkaç metre yaklaşmıştı.

Tam o anda... Sahilden korkunç bir ateş başladı. O ana kadar devam eden ölüm sessizliği içinde bu ateş sersemletici olmuştu. Anlaşıldığına göre Türkler kaçmak şöyle dursun bombardıman durur durmaz siperlerine yeniden dönmüştü. Şimdi ise birkaç metrelik bir uzaklıktan, haykıran, çırpınan insanlarla tıklım tıklım dolu filikalara ateş ediyorlardı. İngiliz birliklerinden birkaç kişi suya atlayıp sahilin kenar tarafındaki bir tümseği siper alabildiler. Orada mermiler üzerlerinden geçiyordu.

Kendileri ise can derdinden birbiri üzerine yığılıp kalmışlardı. Geride kalan erler ise ayakta, omuz omuza sıkışık durumda silahlarını kullanamadan vurulup ölüyorlardı. İçindekilerin hepsi, filikayı kullanan denizciler dahil hepsi ölüp veya yaralanınca filika sulara kapılıp başıboş sürükleniyordu. Burası daha iki ay önce İngiliz deniz piyade erlerinin güvenlik içinde çıktıkları yer miydi?

Erler verilen emirleri uygularken garip şeyler de oluyordu. Mesela bir gemici, filikasını sahile kadar götürmeyi başarmıştı. Ama arkasını dönüp çıkmalarını söylemek üzere iken hepsinin ölmüş olduğunu görmüştü. Şaşkınlıkla

öyle ayakta dururken bir mermi ile o da vurulmuş, filika sulara kapılıp sürüklenmişti.

Bu sırada River Clyde fikrinin sahibi Binbaşı Unwin, zor durumlara düşüyordu. Geminin burun kısmıyla sahil arasında derin bir deniz kesimi vardı. Bu boşluğu doldurmak üzere dubalar getirtmişler, fakat bunlar akıntı ile sahile sürüklenmişlerdi. Bu şekilde hiçbir işe yaramıyorlardı.

Hemen geminin arka taraftan iki mavna getirtip bunları birbirine bağlayarak uydurma bir köprü yapmak hayati önem taşıyordu. Unwin, komuta köprüsünden ayrılarak elinde halat suya atladı. Arkasından hemen William adlı bir gemici de suya atladı. İki kişi birlikte sahile yüzdüler. Şiddetli ateş altında bellerine kadar suda uğraşıp, iki mavnayı birbirine, sonuçta geridekini de gemiye bağlamayı başardılar. Akıntıyla sürüklenmemek için kendini mavnaya bağlayan Unwin, karaya yakın olan mavnayı yerinde tutmaya çalışarak, gemideki erlerin dışarı çıkmaları için seslendi.

Erler, geminin her iki yanından sarkıtılmış iskelelerden koşarak çıktılar. Bu durumlarıyla lunaparklarda görülen hareketli hedeflere benziyorlardı.

Filikalarda bulunanları tamamen yok ettikten sonra Türkler bütün dikkatlerini bu yeni saldırıya vermişlerdi. Geminin her iki yanına da ateş açtılar. Kısa zamanda iskeleler ölü ve yaralılarla tıkandı. Kendilerini mavnalara atmayı başaran İngiliz erleri ise daha yakından bir ateşle karşılaşıyorlardı... Çok geçmeden William vuruldu. Öldüğünün farkına varmayan Unwin, onu suyun yüzünde tutuyordu. Bu yüzden Layteri tutan eli kurtuldu. Bir anda mavna üzerindeki ölüleri, yaralıları döke saça akıntıya kapılıp sürüklendi gitti.

Sonradan Binbaşı Unwin, denizde soğuktan ve yorgunluktan bitkin bir duruma gelince, bir teğmen ve iki denizci

atlayıp onun yerini aldılar. Bir saatlik bir dinlenmeden sonra bir gömlek bir pantolon Unwin yine suya atladı. Mavnaları pekiştiriyor, yaralıları gemiden sahile taşıyordu. Bir süre sonra tekrar yere düştü kalkamadı. Derhal gemiye aldılar. Saat 09.30 olmuştu. Kayıplar yüzlerce idi. Erler artık bir şey yapamayacaklarını anlıyorlardı. Sahildeki küçük tümseğin ardına sadece 200 kişi kadarı sığınabilmişti. Bunların önlerinde bulunan, dikenli tel engelleri, Türk siperlerine ulaşmak için telleri kesmek isteyenlerin cesetleriyle dolmuştu. River Clyde'da yüzlerce asker hapis kalmıştı. Geminin kalın saçlarına çekiç gibi çarpan mermilere karşı tamamen güven içindeydiler. Ama kafalarını lumbozdan çıkaranlar kurşunu yiyordu. Geminin baş tarafına yerleştirilen makineli tüfekler ateşe devam ediyorlardı. Tuğgeneral Napier ve birkaç subay, sahile bir filika ile yaklaşırlarken River Clyde'dan bağırdılar. General mavnalara yanaştı ve içlerinin askerlerle dolu olduğunu görerek seslendi. Hiç kimse cevap vermeyince hepsinin ölü olduğunu anladı. River Clyde'dan yine bağırdılar:

- Karaya çıkamazsınız...

- Bir deneyelim.

Bu deneme generalin hayatına mâl oldu.

25-26 Nisan Seddülbahir kıyı muharebelerinde düşman hedefine ulaşamayınca 28 Nisan'da Kirte (Alçıtepe) köyünü ele geçirmek için tekrar saldırdılar. Seddülbahir'deki düşmanı denize dökmek için 1-2 ve 3-4 Mayıs geceleri Türk kuvvetleri taarruza geçtilerse de başarılı olunamamıştır. Türk taarruzlarının hemen ardından düşman kuvvetleri Seddülbahir bölgesinden içerilere dalmak, Kirte'yi -Alçıtepe'nin eski adı Kirte idi- almak için ikinci defa saldırıya geçtiler. Bu saldırılara 2. Kirte Muharebesi denir. Ancak 6, 7, 8 Mayıs tarihlerinde yapılan bu taarruzlarda

Seddülbahir'de düşmandan zaptettiğimiz 24 cm çapında bir top

da hedeflerine ulaşamadılar. 4-6 Haziran'da 3. Kirte Muharebesi cereyan ettiyse de düşman yine başarılı olamadı.

Düşman 21 Haziran'a kadar yaptığı taarruzlarda Türk cephelerini yağmalamıştı. Bunun üzerine hem daha fazla donanma desteğini sağlamak hem de Türk cephelerini parçalamak düşüncesi ile 21-22 Haziran 1915'te Kerevizdere bölgesine taarruz ettiyse de başarılı olamadı. Bunun üzerine düşman denize yakın olan Zığındere mevkiinde Türk mevzilerine 28, 29 Haziran'da taarruz etti.

Ancak yine bir sonuç alamadı. Türk kuvvetleri bu bölgede 2 Temmuz'da karşı bir taarruz yaptı, ancak başarılı olunamadı ve geri çekilmek zorunda kalındı. Düşman bu taarruzlara cevap olarak 12-13 Temmuz'da Kerevizdere'ye ikinci kez taarruz etti; fakat bu kez yine Türk ordusunun güçlü mukavemeti ile karşılaştı. 6-7 Ağustos günleri Seddülbahir bölgesinden Arıburnu bölgesine Türk kuvvetlerinin kaydırılması için Kirte istikametinde yine saldırdılarsa da

başarılı olamadılar. Ağustos ayının ortalarına doğru 3-4 km'lik bir alanda çakılı kalan taraflar barış dönemine kadar bu konumlarını sürdürdüler.

3- KUMKALE MUHAREBESİ*

Buradaki çıkarma da diğerlerinden pek farklı olmadı. 25 Nisan 1915 günü saat 04.30'da Fransız filosu Kumkale önlerinde savaş düzeni almıştı. Kumkale ve Kumkale-Orhaniye arasını hedef alan şiddetli donanma ateşinin ardından Fransız birlikleri karaya çıktılar.

Kumkale'deki Türk takımı Fransız bombardımanlarına ve karaya çıkan iki Fransız bölüğüne karşı kahramanca dayandıysa da, sürekli takviye edilerek tabur seviyesine çıkan Fransızlar karşısında kaleyi bırakarak Kumkale köyüne çekilmek zorunda kalmışlardı. Buradaki birliklerimiz Kumkale sokaklarında Fransızlarla kısa süren sokak muharebelerine girdi. 6. Bölük komutanı, birliklerini Kumkale mezarlığına çekti. Takım komutanlarından birinin şehit düşmesine, diğerinin de yaralanmasına ve cephane sıkıntısına rağmen, bölük inatla savunmasını sürdürdü ve Fransız kuvvetlerinin bir kısmını bastırarak hareket kabiliyetlerini yok etti. Osmanlı kuvvetleri Kumkale'yi almak için karşı taarruza geçti, Kumkale sokaklarında göğüs göğüse çarpışmalar cereyan etti. Fransızlar, bir ara teslim olur gibi oldularsa da sonrasında yeniden toparlanarak çarpışmalarını sürdürdüler. Çıkarmadan kısa bir süre sonra (26/27 Nisan 1915) General Hamilton'un emriyle geri çekildiler.

4- ANAFARTALAR MUHAREBESİ**

25 Nisan'dan bu yana değişik cephelerde birçok zayiat veren İtilaf Devletleri kuvvetleri yine de pek bir başarı elde edememişlerdi. Çanakkale Boğazı'nı geçmek için bir kez de geriden boğazı sarma harekâtına giriştiler. Bu harekâta Büyük ve Küçük Kemikli Burunlarının arasın-

* Fikret Günesen, *Çanakkale Savaşları*, İstanbul 1986, s. 121.
** Sir Ian Hamilton, *Gelibolu Günlüğü*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972.

Ordumuzu yıldıramayan 38 cm'lik mermilerden biri

da uzanan Suvla Koyu'ndan başlayacak ve Anafartalar Ovası'ndan Conkbayırı ve Kocaçimentepe'yi ele geçirmeye çalışacaklardı.

Liman von Sanders, Saros grup komutanına 7. ve 12. Tümenlerle süratle Anafartalar kesimine gitmesini ve karaya çıkan İngiliz birliklerine 8 Ağustos sabahı erkenden taarruz edilmesi emrini verir. Anafartalar Müfrezesi Komutanı Yarbay Himler'e de Saros'tan iki tümenin gelişine kadar, İngilizlerin ilerleyişine engel olunmasını emreder. 5. Ordu Komutanı Sanders bundan sonra Kurmay Albay Mustafa Kemal'i Anafartalar Grup Komutanlığı'na atar. Kurmay Albay Mustafa Kemal, 9 Ağustos sabahı, 12. Tümen'le 9. İngiliz Kolordusu'na. 7. Tümen'le de Anzak Kolordusu'na birbirleri ile işbirliği yapmamaları amacıyla, Damakçılık Bayırı yönünde saldırıya geçer. Her iki tümenin saldırıları da başarılı olur. İngiliz birlikleri, beklemedikleri bu karşı Türk taarruzuyla şaşkına döner ve ağır kayıplar verirler.

Bir süre sonra Liman Paşa, 8. Tümeni de Albay Mustafa Kemal'in emrine verir. 10 Ağustos gecesi bu birlikleri taarruza geçiren Mustafa Kemal, İngilizlere büyük kayıplar verdirir. Hamilton, Anafartalar ve Conkbayırı'nda da umduğunu elde edememiştir. Barış zamanına kadar bu bölgede de siper savaşları sürecektir.

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI*

- Kurdukları planlarla 2 gün içerisinde İstanbul'u işgal etmeyi amaçlayan İtilaf Devletleri kuvvetleri amaçlarına ulaşamamışlardır.
- Kendilerine "Yenilmez Armada" diyen dünyanın en büyük deniz gücü hayatının en büyük yenilgisini tatmıştır.
- Yaklaşık 2 yüzyıldır dünyayı haraca kesen sömürgeci güçlerin de artık yenilebileceği tüm dünya tarafından görülmüştür.
- Bu savaş, uzun yıllardır sömürgeci devletlerin tahakkümleri altında yaşayan halklara özgürlük ve kurtuluş ümidi vermiştir.
- Özellikle Hintli ve Senegalli Müslümanlar, Osmanlı'nın bu büyük zaferiyle bayram yapmışlar, ileride kendi kurtuluşları için bu zaferden güç almışlardır.
- Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı yenilgisi ile ciddi şekilde sarsılan imajını bu zaferle düzeltmiştir.

Düşmanın Çanakkale'den kaçacağı gün, yalnız bir fırkamızın cephesine attığı mermiler

* *Aksiyon*, sayı: 223; *Milliyet*, 24 Nisan 1984.

- Çanakkale Savaşı sonrasında yapılacak mücadeleler için Osmanlı askerleri büyük bir moral sahibi olmuşlardır. Bu zaferden sonra ordumuz bağımsızlık mücadelesini, Kurtuluş Savaşı sonuna kadar şerefle sürdürecektir.
- Çanakkale Savaşı'nda kendini yeni yeni göstermeye başlayan, âdeta gelecek zorlu mücadeleler için hazırlanan ve ileride milletimizin kurtuluş harekâtını örgütleyecek olan genç Osmanlı kumandanları bu çarpışmalar esnasında sivrilmişlerdir. (Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy).
- Düşman kuvvetlerinin üstün teknik altyapısı ve askerî gücüne rağmen hemen hiçbir ilerleme kaydedememesiyle Mehmetçiğin vatanı ve dini adına nelere katlanabileceği dünya tarafından görülmüş oldu.
- Osmanlı'ya karşı Boğazlar'ı ele geçirmek isteyen İngiltere ve Fransa'nın, bir yıl boyunca Gelibolu Yarımadası'nda yarım milyondan fazla bir kuvveti tutmak zorunda kalmaları ve bunun %50'sini kaybetmiş bulunmaları, haliyle diğer cephelere kuvvet ayırabilme açısından savaşın genel seyrini etkilemiştir.
- Bu cephe için Osmanlı ordusunun cepheye ayırdığı 300.000'den fazla askerden verdiği zayiatın, 211.000'e ulaşmış olması diğer cephelerdekiyle kıyaslanamayacak kadar fazladır. Bunun insan gücü açısından yarattığı boşluk, yalnız I. Dünya Savaşı sırasında değil, onu izleyen Türk İstiklâl Harbi boyunca da hissedilmiştir.
- İtilaf kuvvetlerinden yardım bekleyen Çarlık Rusya'sı kaybedilen Çanakkale Savaşı sonrasında yardım alamaması nedeniyle Bolşevik isyanlarıyla baş başa kalmış ve bir süre sonra çıkan ihtilal ile de Çarlık Rusya'sı devrilmiştir.

- Osmanlı Devleti'nin kazandığı bu zaferle Bulgaristan İttifak Devletleri yanında savaşa girerken, Yunanistan, Romanya vb. Balkan devletleri bir süre daha tarafsızlıklarını korumuşlardır.
- Çok kısa bir süre içinde bitecek olan I. Dünya Savaşı yaklaşık 2,5 yıl daha uzamıştır.
- Savaşın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'ne isyan edecek olan azınlıkların bu haince tavırları bir yıl gecikmiştir.
- İngilizlerin Çanakkale Savaşı'nda kullandıkları Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleri, bu harekât esnasında niçin buraya geldiklerine dair sorularla, sömürge durumlarını yeniden gözden geçirme ve bağımsızlık hareketlerine katılma fırsatı bulmuşlardır. Bu devletlerde ayrı bir devlet olma bilinci burada oluşmuştur.
- Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ilk kez dünya platformuna çıkması bu savaşla olmuştur. Bugün bile Çanakkale Savaşı'nı tarihlerindeki en önemli olaylardan biri olarak kabul etmektedirler.
- Hayatlarında ilk kez Osmanlı ile karşılaşan Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleri, savaşta bile insanlık gördükleri bu milleti çok sevecek ve yıllar sonra ülkelerine Türkiye'den işçi almak söz konusu olduğunda bunu seve seve kabul edeceklerdir.
- Yahudilerin Çanakkale'ye Osmanlı aleyhinde gönderdikleri birlikler sayesinde İngilizlere yaranmaya çalışmaları meyvelerini vermiş, 1917'de yayınlanan Balfour Bildirisi sonrasında bu bölgede bağımsız İsrail devletinin temelleri atılmıştır.
- "Toprakları üzerinde güneş batmayan ülke" olarak adlandırılan İngiltere'nin temellerine indirilen ilk büyük darbe Çanakkale Savaşı olmuştur.

Düşman siperlerinden toplayıp bir yere depo ettiğimiz mühimmat ve cephanelerin kayıt muamelesi yapılırken

- Çarlık Rusya'sının yıkılması sonrasında kurulan Sovyet Rusya'nın yayılma politikası ile başta Çin olmak üzere birçok devlet bu yeni gücün etkisine girmişlerdir.
- İngiltere siyasetinin en etkili adamlarından biri olan Churchill, yaklaşık 15 yıl siyasi hayattan uzaklaştırılmıştır.
- Mehmetçik ve onunla aynı ruha sahip olanları açık cephe savaşlarında yenmenin mümkün olmadığı anlaşılmış, bundan sonra yapılacak herhangi bir mücadelede, gizli ve sinsi planlar uygulanmaya başlanmıştır.

Halkımıza şevk veren deniz teyyarelerimizden biri Galata Köprüsü üzerinden geçerken

3. BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD VE ÇANAKKALE

SİYASİ DEHANIN SÜRGÜNÜ*

Dünya siyaset dehasının %90'ı onda, %5'i bendedir, geriye kalan %5'i de diğer tüm dünya siyasetçilerine dağıtılmıştır, diyor Alman birliğini kuran Prens Bismark. Gerçekten de hasta adam Osmanlı Devleti'nin ömrünü yaklaşık yarım asır daha uzatan, tüm devletlerin Osmanlı'dan pay koparma planları yaptıkları bir dönemde hemen hemen hiç toprak kaybetmeyen bu dâhi adam II. Abdülhamid'den başkası değildi. O, âdeta devletler arası çıkar çatışmalarını kullanarak, onlarla satranç gibi oynuyor, birini diğerine kırdırarak Osmanlı ile uğraşmalarını engelliyordu. Ama devir kaht-ı rical devriydi. Adam kıtlığı vardı. Çevresi Avrupa hayranı yeni yetmelerle doluydu. Bu nedenle kimseye güvenemiyor, çevrede dönenleri ancak kurduğu hafiye teşkilatı

* Adnan Nur Baykal, *II. Abdülhamid'in Yöneticilik Sırları,* İstanbul 1999; Samihâ Ayverdi,*Türk Tarihinde Osmanlı Asırları,* Damla Yayınları, 3/6-28.

ile öğrenebiliyordu. Çevresindeki çiğ akıllılar, meşrutiyet ilan edilirse hemen her şeyin toz pembe olacağını sanıyorlar sonradan olacakları hiç hesap etmiyorlardı. İşte bu mücadeleler içinde Osmanlı Devleti'ni tam 33 yıl yöneten çilekeş padişah, 1908 yılında tahttan indirilmişti. Onun İstanbul'da kalmasından bile çekinen İttihat ve Terakki taraftarları Sultan II. Abdülhamid'i Selanik'e sürdüler. Alatini Köşkü'nde ikamete mecbur ettiler. Tüm dünya ile irtibatı kesilen kurt siyasetçi yine de çevreden duyduğu kadarıyla olan bitenlerden haberdar olmaya çalışıyordu.

Tarihler 1912'yi gösterdiğinde, daha düne kadar Osmanlı bayrağı altında huzur içinde yaşayan dört kendini bilmez, Devlet-i Âliye'ye savaş açtı. Normalde onları tükürüğüyle boğacak Osmanlı Devleti, içine düştüğü acziyet nedeniyle Balkan Savaşı'nı kaybediyordu. Selanik'in düşeceği anlaşılınca eski padişah II. Abdülhamid Han, buradan İstanbul'a getirilmek zorunda kaldı. Kendisini Beylerbeyi Sarayı'na

Padişah Mehmed Reşad'ın Hilâl-i Ahmer'i ziyareti

hapsettiler. Artık burada yaşayacak ve zamanı geldiğinde yine burada ölecekti.

O HEP BU SAVAŞI BEKLEMİŞTİ*

Osmanlı Devleti'nin çilesi bir türlü bitmek bilmiyordu. Tam Balkan Savaşı bitti derken bu kez de tüm dünyayı sarsan başka bir dert çıkmıştı ortaya: I. Dünya Savaşı. İtilaf ve İttifak devletleri denen iki blok haline gelen dünya devletleri birbirleriyle amansız bir mücadeleye girmişlerdi. İngiltere'nin başında bulunduğu İtilaflar ile Almanya'nın başında bulunduğu İttifaklar.

Osmanlı Devleti iki arada bir derede kalmıştı. İngiliz yanlısı olmak isteyenler vardı ama İngiltere, Osmanlı Devleti'ni kendi yanında görmek istemiyordu. Çünkü Osmanlı topraklarında gözü vardı. Ama Almanların yanında da savaşa girmesine karşı idi. Almanlarsa Osmanlı'nın bir an önce kendi yanlarında savaşa girmelerini istiyorlardı. Böylece Halifenin gücünden istifade edebilecekleri gibi, düşman askerlerinin büyük bir kesimi bu bölgeye kayacağı için onun da yükü azalacaktı. Hem Osmanlı'yı fiili olarak yöneten İttihat ve Terakki partisinin başındakiler Alman hayranı idiler ve bu da Osmanlı'yı hızla Almanların yanında bu savaşa katılmaya sürüklüyorlardı.

Halbuki Sultan II. Abdülhamid yıllarca bugünleri beklemişti. O, Osmanlı üzerinde gözleri olan bu devletlerin bir gün birbirleriyle kapışacaklarını çok iyi biliyordu ve heyecanla bugünü bekliyordu. İşte o gün geldiğinde Osmanlı asıl kozunu ortaya koyacak, bu devletlerin birbirleriyle olan kavgalarından en güzel şekilde istifade etmesini bilecekti. Ama büyük siyasi deha şu an esir hayatı yaşıyordu ve planlarını uygulama imkânı yoktu.

---

* Münevver Ayaşlı, *Teşrinisani ve Ötesi*, İstanbul 2002, s. 126; Tahsin Paşa, *Sultan Abdülhamid*, Boğaziçi Yayınları, s. 223-224.

Basiretsizliğin körlük derecesindeki Enver, Talat ve Cemal Paşalar, şimdi gizli anlaşmalarla kararlaştırdıkları üzere, Osmanlı Devleti'ni I. Dünya Savaşı'na sokuyorlardı. İki Alman gemisi Osmanlı sularına sığınıyordu. Az bir zaman sonra da Rus limanlarını bombalayacaklardı. Bu hadise II. Abdülhamid'in kulağına gittiğinde bakın büyük çilekeş sultan, anı defterine neler karalayacaktı:

İki Alman harp gemisinin (Goben-Breslav) Boğaz'dan süzülüp Karadeniz'e çıktığı gece, sabaha kadar uyuyamadım. Bu maceranın devletime ne getireceği belli idi. Son asırda kendisiyle yaptığımız muharebelerin cümlesini kaybettiğimiz Rusya ile, denizlere hâkim İngiltere ve Fransa 'yı karşımıza almıştık. Üstelik devlet ağyara (düşmana) el açacak haldeydi. Düyun-ı Umumiye'den ve Reji idaresinden tavizler karşılığı alınmış borçlarla memurların aylıkları ödeniyordu."

Çanakkale'ye yaptığımız her gezi sırasında Kilitbahir Kalesi'nin bulunduğu bölgeye geldiğimizde hemen merhum Sultan II. Abdülhamid'i hatırlarız. Çünkü onun yıllar evvel büyük bir ferasetle inşa ettiği Hamidiye Tabyalarının tam karşısında gezmekteyizdir. Sanki Çanakkale Savaşı'nın olacağını bilircesine hem Anadolu'ya (Anadolu Hamidiyesi), hem de Rumeli tarafına (Rumeli Hamidiyesi) tabyalar inşa ettirerek Çanakkale Savaşlarında büyük kolaylıklar sağlamıştı. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girmiş ve kısa bir süre sonra da Düvel-i Muazzama denilen güçlü devletler kapımıza dayanmıştı. II. Abdülhamid bu durumda da hissiyatını şu şekilde dile getiriyordu:

Olan oldu, muharebeye girdik. İngiliz ve Fransız donanması da Çanakkale Boğazı'na dayandı. Gerek İstanbul Boğazı'nın, gerek Çanakkale Boğazı'nın tahkimi için elimden geleni yapmıştım. Zamanımda birçok defalar büyük kumandanlarla bu mesele görüşüldü. Donanma ile düş-

mana karşı çıkamayacağımıza göre, Boğaz tahkimatı ve kara ordusu ile neye muktedir olabileceğimiz uzun uzun münakaşa edilmişti.

BEN ARTIK BİR YERE GİTMEM!*

Çanakkale tam bir insan öğütme makinesi haline gelmişti. Giden gelmiyor, yığınla gencimiz canını, kanını vatan uğruna seve seve veriyordu. Onlar, "Ölürüz ama bu vatanı, düşman çizmesine çiğnetmeyiz," derken, İstanbul'da, "Geri çekilsek mi acaba?" hesapları yapılıyordu. "Ya düşman İstanbul'a giriverirse, hemen payitahtı başka bir beldeye taşıyalım," deniyordu. Eskişehir üs olarak seçildi. Hatta değerli hazine eşyaları bile çoktan yola çıkarılmıştı. Sıra esir padişah II. Abdülhamid'in İstanbul'dan nakline gelmişti. Onun için de Bursa'yı düşünüyorlardı. Bursa'ya nakli öncesinde hazırlık yapması için kendisine haber verecek bir heyet gidecekti. Bu heyetin içinde dönemin sadrazamı Talat Paşa da vardı. Şimdi bu ilginç görüşmenin ayrıntılarını Ercüment Ekrem Talu'dan dinleyelim:

Başmabeyincinin odasına çağrıldım. İçeride her zamanki güler yüzlü Dahiliye Nazırı Talat Bey vardı. Bana, taraf-ı şahaneden (padişahtan) mühim ve mahrem bir vazife ifasına hep birlikte memur edildiğimizi ve görüp işiteceğim şeylerden hiç kimseye bahsetmeyeceğime yemin etmemi söyledi. Yemin ettim.

Fakat bu vazifenin mahiyeti hakkında fazla malumat edinemedim. Teşrifat odasına döndüm ve merak içinde yarım saat kadar bekledim. Yarım saat sonra biri başmabeyincinin odasına gelip, "Beyler, sizi bekliyor!" dedi.

Sofaya çıktığımda, Talat ve Tevfik Beylerle Fahrettin Ağa, konuşa konuşa sarayın merdivenlerini iniyorlardı.

* İ. Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, İstanbul, s. 88.

Beylerbeyi Sarayı

Kendilerine yetiştim. Dolmabahçe meydanına açılan ve daima açık duran büyük kapıdan çıktık. Saatin yanındaki rıhtıma yanaşmış istimbota bindik ve dördümüz birlikte ufacık kamaraya tıkıldık. Nereye ve ne için gideceğimizi hâlâ bilmiyordum. Arap, köşede tespih çekiyordu. Talat Bey'le Tevfik Bey, konuşmaya başladılar. Başmabeyinci, Sultan Reşad'ın meziyetlerini, iyi hallerini sayıp döküyor, dahiliye nazırı da ona münasip cevaplar veriyordu. Bir aralık Talat Bey, "Sabık hakan teklifimizi bakalım nasıl karşılayacak?" deyince, Beylerbeyi'ne gideceğimizi anladım.

Amma benim bu heyet arasında işim neydi? Buna aklımı erdiremiyordum. Tabiatıyla soramıyordum da... Besbelli kalabalık etmek için beni yanlarına almışlardı. Rumeli kıyısını Hisar'a kadar takip ettikten sonra karşı sahile vuran çatanamız, Beylerbeyi Sarayı'nın rıhtımına bir çırpıda yanaştı. Bizi bekliyorlarmış... Eski padişahın muhafızlarından Miralay Rasim Bey tarafından karşılandık ve doğruca içeriye alındık.

Talat Bey sordu:

- Haberleri var, değil mi?

- Evet, beyefendi! Yukarı buyurun; ben geldiğinizi arz edeyim.

Merdivenleri çıktık. Deniz üstünde bir odaya alındık ve ayakta bekleme ye koyulduk. "10 dakika kadar bir zaman geçti. Yavaşça aralanan kapıdan içeriye, bu milletin 33 yıl encamına hükmetmiş olan II. Abdülhamid, ağır adımlarla girdi. Yalnızdı. Kulaklarına kadar geçmiş koyu renk fesinin altında tepeden tırnağa mermerden bir heykel gibi bembeyazdı.

Başmabeyinci selam-ı şahaneyi tebliğ etti ve sözü tekrar dahiliye nazırına bıraktı. Hepimiz huzurunda el pençe divan dizilmiştik. Talat Bey, uzun uzun ve pek hürmetkâr bir ifadeyle önce vaziyeti anlattı. Lakırdıyı döndürüp dolaştırarak asıl ziyaretimizin sebebine intikal ettirdi. Hulâsa olarak şöyle diyordu:

Acil bir tehlike arz etmemekle beraber vaziyet çok ciddidir. Düşman, denizden ve karadan Çanakkale'yi zorluyor. Şiddetli müdafaaya rağmen -Allah göstermesin- boğazı geçecek olursa, padişah, hükümet ve hanedan-ı saltanat esarete düşerek elim bir barış anlaşmasına mecbur olmamak için, gerek Zat-ı Şahane ve gerek meclis ve hükümet karar vermiştir; Anadolu'ya geçip harbe orada devama... Hatta Zat-ı Şahane için, Konya'da Çelebi Efendi'nin konağı boşaltılmıştır. Korkulan vaziyet -Allah korusun- meydana gelirse, zat-ı hümayunlarının hangi şehirde ikamet buyurmak isteyeceklerini, birader-i şahaneleri tarafından öğrenmeye memur edildik. Emir ve iradelerine muntazırız.

Eski padişah, dahiliye nazırını sonuna kadar dinledi. O susunca, keskin nazarlarını hepimizin üzerinde ayrı ayrı gezdirdikten sonra dedi ki, "Şevketli biraderimin hâkipay-i şahanelerine arz-ı ubudiyet ederim. Endişeleri tamamıyla gayr-i variddir. Eğer dokunulmamış ise Çanakkale'yi ben

zamanında fevkalade tahkim etmiştim. Oradan hiçbir donanmanın geçmesi kabil değildir. Boğaziçi de öyle... Amma farz-ı muhal olarak öyle bir felaket başa geldiği takdirde, hakanın yapacağı şey, tacını, tebaasını terk ile firar zilletini irtikap değil, eyvan-ı payitahtının taşları altında terk-i can etmektir.

Hazret-i Fatih bu beldeyi küffar elinden fethettiği zaman, Bizans İmparatoru Konstantin kaçmayıp, harp ede ede, yıkılan kalelerin altında can vermek celadetini göstermişti. Biz Fatih'in ahfadı, Konstantin'den aşağı kalamayız. Zat-ı Şahane'ye böylece arz edin! Müsterih olsunlar ve irade-i ezeliyeye münkad olsunlar, şuradan şuraya kımıldamasınlar! Düşman buraya giremez! Bana gelince... Ben artık bir yere gitmem! Yegane arzum, burada ölmektir! Biraderimden ve hükûmet-i seniyeden bu arzuma uyulmasını istida ederim.'"

Ve herhangi bir mukabeleye meydan vermeden, yine aynı kısa temennalarla bizi selamlayarak döndü, çıktı, gitti..

Saray merdivenlerini kös kös indik, rıhtımda bulunan çatanaya tekrar bindik ve Dolmabahçe'ye yöneldik. Yolda derin düşüncelere dalmış gibi görünen Talat Bey, bir aralık bizden yana dönerek, "Aldık mı payımızı?" meâlinde bir söz söyledi.

V. Mehmed'e ne dediler, mülakatımızı nasıl naklettiler? Orasını bilmiyorum... Tek bildiğim varsa, o da, bu hadisenin üzerine, padişahın da, hükümetin de Anadolu'ya göç etmekten vazgeçtikleri ve Çanakkale'nin de düşmanları geçirmemiş olduğudur.

Bu ilginç mülakatın Ercüment Ekrem Talu'dan nakli böyleydi. İsterseniz bu hadiseyi bir de II. Abdülhamid'in ağzından dinleyelim. Bakalım ona yapılan bu teklif onun ruhunda nasıl bir fırtına koparmış.

Harp başladı. Dünyanın en büyük iki deniz devletinin donanması Çanakkale önlerine geldi ve çıkartmayı kolayca başardılar. Artık benim için her şey bitmişti. Kahır ve ümitsizlik içindeydim. İşte bugünlerde Talat Paşa'nın beni ziyaret edeceğini bildirdiler. Geldi, ilk defa görüşüyordum. Hürmette kusur etmedi. Tombulcaydı. Yüzünde, kendisine güveni olan insanların rahat gülümsemesi vardı. Bir yumuşak görünüşün altında çetin bir ruhun yattığını fark ettim. Hep o hürmetkar gülümsemesi ve yavaş sesiyle konuştu. Önce biraderim hazretlerinin selam-ı şahanelerini tebliğ etti, muharebe içinde olduğumuzu anlattı. Çanakkale'de kanlı harplerin devam ettiğini söyledikten sonra, makus bir netice çıktığı takdirde; payitahtın belki Konya'ya taşınabileceğini, bu sebeple de benim Bursa'da Hünkar Köşkü'nde ikamet etmek zorunda kalacağımı söyleyerek, buna göre hazırlıkların yapılmasını, Zat-ı Şahane'nin irade buyurduklarını tebliğ etti.

Hayatımın en büyük öfkesi içine düştüm. Demek payitaht düşecek, biraderim hazretleri Konya'ya ve ben Bursa'ya gideceğiz!.. Sırf canımızı kurtarmak için!.. Sanki bu can bir daha bize gerekecekmiş gibi!..

Konstantin'in elde kılıç, bir nefer gibi burçlarda dövüşe dövüşe can verdi İstanbul'dan biz vapurlarla, trenlerle ayrılacağız! İşte karşımda hep gülümseyerek oturan Talat Paşa bana bunları teklif ediyordu.

- Hayır, ben Bizans İmparatoru Konstantin'den daha az haysiyetli değilim! Biraderim hazretlerine ubudiyetlerimi (bağlılığımı) arz ediniz. İrade-i şahanesiyle Selanik'ten çıktım ama, İstanbul'dan çıkmam!.. Kendisinin de çıkmamasını, ecdadımızın, şerefi namına istirham ederim!

Talat Paşa'nın yüzünde endişe alametleri vardı. Herhalde duyduğum kahhar heyecan yüzümü değiştirmişti ki birden telaşlandı:

- Nezd-i hümayununuza bir ihtimali arz ettim! Dedi ve sonra masada duran lavanta suyunu göstererek:

- Biraz serpebilir miyim, sarardınız!.

Kendimi toparladım, lavantadan birkaç damla alarak ellerimi ovuşturduktan sonra, "İşte ben de o ihtimali şahsım namına reddediyorum," dedim. Ecdadımın huzuruna mahcup gidemem! Talat Paşa, beni teskin etmek için böyle bir ihtiyatın, muhalin hesabı olduğunu, cepheden iyi haberler alındığını, bi-iznillahi teâlâ düşmanın denize dökületeceğini uzun uzun anlattı.

Müttefiklerimiz Almanya ve Avusturya'nın bütün cephelerde ilerlediğini, ordumuzun da Ruslara karşı muvaffakiyetle mukavemet ettiğini söyleyerek nezdimden ayrıldı.

Hapis tutulduğu Beylerbeyi Sarayı'nda çevreden öğrenebildiği kadarıyla Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü acziyeti takip eden tutsak padişah, bu durumda bile, Osmanlı yönetim biriminin Anadolu'ya taşınmasına engel olmasını bilmişti. Yapabildiği, bu durumda ancak bu kadardı. Bir de, Allah'a gece yarıları Devlet-i Aliye'nin selameti için uzun uzun dua etmek. 1918 yılına kadar bu sarayda yaşayacak olan II. Abdülhamid, bir bahar mevsiminde hayata gözlerini yumacaktı. Büyük hakanın ölümünün üzerinden 6 ay bile geçmeden İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal edecek, donanmalarını Dolmabahçe Sarayı'nın önüne kadar getireceklerdi. Allah bu içler acısı manzarayı görme ıztırabından onu korumuştu.

4. BÖLÜM

MEKTEPLİ MEHMETLER

MEKTEPLİ MEHMETLER

Bu başlığı yanlış okumuş değilsiniz. Evet okullu askerlerden bahsediyoruz. Eli silahtan çok kalem ya da fırça tutmuş, ilim irfan yolunda yıllarını harcamış, yetişip olgunlaştığı ve artık milletime bu yolda hizmet edebilirim dediği bir dönemde seve seve silah altına girmiş kişilerden bahsediyorum. Onlar Osmanlı'nın geleceği idiler. Yeni nesilleri onlar şekillendirecekti. Elde ettikleri fennî eğitimleri, güzel sanatları gençliğe aktaracak, ahlaki yapılarıyla da birçok güzelliğin temsilcisi olacaklardı. Kendilerinden sonra gelecekleri âdeta çift kanatlı bir kuş gibi havalandıracaklardı. Ama kader onlar için farklı bir koşuşturma sahası seçmişti. Havada mermilerin uçuştuğu, top güllelerinin etrafa saçıldığı, kafa, kol, ve gövdenin parça parça olduğu mekânlarda büyük bir gayret sergileyeceklerdi. Artık dizlerini dayadıkları sıralarından uzakta idiler. Hat sanatının en güzel örneklerini verdikleri kamışları yanlarında yoktu. O çok sevdikleri ve yanlarından ayırmadıkları kitaplarını da alamamışlardı. Kalem tutan ince yapılı narin eller şimdi paslı demirlerle muhataptı. Velhasıl Çanakkale diplomalı askerleriyle de apayrı bir yere sahipti dünya savaş tarihi içerisinde. Peki kimdi bu eğitim

Bir keşif kolumuz

neferleri? Ne işleri vardı bu cehennemî ortamda? Hiç mi asker kalmamıştı da onlar çağrılmışlardı ta buralara? İşte şimdi gelin hep birlikte bu soruların cevaplarını arayalım ve öyle sayfalar açalım ki tarihten, kâinat bile kulak kesilip bizleri dinlesin. Bakalım bizim mektepli Mehmetçiklerimiz neler neler yapmışlar.

BIÇAĞIN KEMİĞE DAYANDIĞI AN*

Yıllar ardı ardına geçmekte, Osmanlı topraklarında savaşlar sürmektedir. Dünya el birliği etmişçesine Osmanlı üzerine çullanmaktadır. Kırım, 93 Harbi, Trablusgarp, Balkan derken en korkunç savaş olan I. Dünya Savaşı başlar. Anadolu'daki insanımız varını yoğunu döker bu seferberlikler adına. En sonunda evlatlarını da feda eder vatan ve din

* V. Vakkasoğlu, *Bir Destandır Çanakkale*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002.

uğruna. Bir bir onlar da gider ve bir daha geri dönmezler. I. Dünya Savaşı'nın en korkunç çarpışmalarından biri başlamıştır. Bu bir milletin var oluş mücadelesi olabilecek en anlamlı savaştır. Adı da Çanakkale Savaşı'dır. Artık gözü yaşlı, gönlü yaralı analara son bir fedakârlık daha düşmektedir. Kara günde ellerinden tutsun diye yetiştirdikleri son yongalarını da vermek. Verirler de. Alırlar son yongalarını; köy meydanlarında, toprak yolların ayırımlarında ya da tren istasyonlarında uğurlar ve uğurlarken de:

"Oğlum babanı Dimetoka'da, dayını Şipka'da kaybettim. Sen benim son yongamsın. Sen de dönmezsen ben Allah'a emanet," diyordu ve ilave ediyordu, "Sen de git! Minareler ezansız, camiler Kur'ân'sız kalacaksa sen de git!"

der ve vatana feda ederler.

İşte Osmanlı Devleti'nin bu çok zor durumunda, Çanakkale gibi, insanın öğütüldüğü bir savaşta yeni asker gücüne ihtiyaç duyulmuştu. Bu amaçla da her yere ilanlar asılıyor ve gönüllü asker çağrıları yapılıyordu. Osmanlı halkı bu çağrılara duyarsız kalamazdı. Hele telaş ve kargaşanın hat safhaya çıktığı bir dönemde. Çanakkale'nin kara savaşlarının tüm hızıyla sürdüğü günlerdi. Mart, Nisan, Mayıs derken Haziran ayına girilmişti ve düşman bir adım bile ileri atamamanın şaşkınlığı içinde sürekli yükleniyordu. Tüm dünya kulak kesilmiş bu cepheye bakıyordu. Çünkü dünyanın kaderi bu cephede belli olacaktı. İngilizler prestijlerini kurtarma adına yapmadıklarını bırakmıyorlardı. Ama olmuyordu işte. İmandan bir kale vardı karşılarında. Ve Osmanlı cephesine bu vahim durumda taze kan gerekliydi. Bu taze kan da "Mektepli Mehmetler"den gelecekti.

O heyecanı yaşayan gençlerden biri, hukuk fakültesi talebesi olan Mustafa, o günleri şöyle anlatıyor:

Gençtim, tahsil çağındaydım; hukuk tahsilinden başka düşüncem yoktu. Büyük harp ilan edildi. O günleri hiç

Talim yapan Mehmetçikler

unutmuyorum. Bütün münevver Türk gençliği, Harbiye Mektebi'ndeki ihtiyat zabit namzetleri (yedek subay adayları) talimgahına girmek için koşuyordu. Ne heyecan!

Bütün kapılar, avlular, koridorlar, taptaze, genç, dinç Türk çocuklarıyla doluydu. Kalabalık o kadar fazla idi ki subaylar kayıt muamelesine yetişemiyorlardı.

Harbiye Nazırı Enver Paşa bizi teftişe geldi. Memleketin en münevver sınıfını teşkil eden gençliğin bu coşkun ve vatanperverane kaynayışını görünce, sivil elbiselerimizin değişmesini beklemeden, hemen kıt'alar meydana getirilmesini emretti.

Bir an evvel mukaddes vazifelerinin başına geçmek için sabırsızlanan bütün gençlerin coşkunluğu arttıkça artmıştı. Bir yandan kayıt muamelesine devam olunurken, öte yandan da askerî talimlere başlandı.

VAZİFE ŞUURUNUN BÖYLESİ*

İşte mektepli gençlerden biri daha. O da Mekteb-i Sultani'den. Bir İstanbul delikanlısı. Askere kaydolduktan sonra öyle bir tavır sergiliyor ve hareketleriye bize öyle

* Ziyad Ebuzziya, *Lale*, s. 21.

Talim yapan Mehmetçikler

güzel örnek oluyor ki, o yaptıklarını hâlâ unutamıyoruz. Vazife şuurunun ne olduğunu bu civan evladımızdan öğreniyoruz. Büyük bir mütefekkirin anlatımlarında; bir vazifeyi üstlendikten sonra bihakkın ifa edene kadar dur durak bilmeme ahlakını çok duymuştuk. Ve işte bu ahlakı bizler bu Mehmedimizin şahsında çok güzel bir şekilde görüyor ve onu örnek almaya çalışıyoruz. Şimdi bir gazetecimizin anlatımı ile bu kahramanlık örneğini hep birlikte bir kez daha hatırlayalım.

Gazeteci Ziyad Ebuzziya, hadiseyi şöyle dile getiriyor:

Üç aylık bir talimden sonra Mehmet Muzaffer, "zabit namzedi" olarak Çanakkale'de İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Çanakkale'de uğradıkları mağlubiyetlerden ve verdikleri yüz elli bin zayiattan sonra Boğaz'ı aşamayacaklarını anlamışlar, 1915'in son haftasıyla 1916'nın ilk haftasında bütün hatları tahliye edip çıkıp gitmişlerdi.

Muzaffer, Çanakkale'ye vardığında harp durmuştu. Zaman zaman İmroz ve Bozcaada'da üslenmiş düşman gemileri ve uçakları bombardımanda bulunuyorlarsa da 1915 Nisan ayından Aralık sonuna kadar sekiz ay süren kanlı boğuşmalara kıyasla bu bombardımanlar hiç mesabesindeydi. Çanakkale'deki birliklerin büyük kısmı, Kafkas, Irak ve Filistin cephelerine sevk edileceklerdi. Hazırlanma ve noksanlarını ikmal emri aldılar.

Muzaffer, birliğinin alay karargâhında görevliydi. Alayın, kamyon ve otomobil lastiği ile diğer birtakım malzemeye ihtiyacı vardı. Bunlar ise ancak İstanbul'dan sağlanabilirdi. O devirlerde bu gibi basit mübayaalar için artırma yapmak, ilanlarda bulunmak, ne âdetti ne de bunlarla kaybedilecek vakit vardı. Her şey "itimad"la yürütülürdü. Muzaffer, açıkgöz ve becerikli İstanbul çocuğu olduğundan, karargâh, gerekli malzemenin temin ve mübayaasına onu memur etti. İcap eden paranın kendisine itası için de Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne hitaben yazılı bir tezkereyi eline verdiler.

O yıllarda İstanbul'da otomobil ve kamyon, nadir rastlanan vasıtalardı. Bunların lastikleriyse yok denecek kadar azdı ve karaborsaydı. Muzaffer aradı, uğraştı, nihayet Karaköy'de bir Yahudi'de istediklerini buldu. Fiyatlar pek fahişti ama, yapacak başka bir şey yoktu. Anlaşmaya vardı. Lazım gelen parayı almak üzere Erkan-ı Harbiye'ye gitti. Elindeki tezkereyi tediye merciine havale ettiler. Muzaffer az sonra yaşlı bir kaymakam yarbayın huzurundadır. Kaymakam uzatılan tezkereyi okudu. Karşısında hazır olda duran ihtiyat zabitine baktı. İsteyeceği paranın miktarını sormadan, "Ne alınacak?" dedi. "Oto kamyon lastiği" cevabı verilince bir an durdu. Sonra Muzaffer'e dik dik baktı: "Bana bak oğlum! Ben askerin ayağına postal, sırtına kaput alacak parayı bulamıyorum. Sen otomobil lastiğinden bahsediyorsun. Haydi yürü git, insanı günaha sokma para mara yok!"

Mehmet Muzaffer selam çaktı ve çıktı odadan. Yolda ağır ağır yürürken, ne yapacağını düşünüyordu. Malzemelere alayın ihtiyacı vardı. Eldeki (Almanların verdiği) iki Mercedes-Benz kamyon ve iki binek arabası lastiksizdi. Diğer malzemeler de mutlaka lazımdı. Kendisi, bulur alır diye görevlendirilmişti. Malzemeyi bulmuştu fakat para yoktu. Eli boş dönemezdi, bir çaresini bulmak lazımdı... Muzaffer bunları düşüne düşüne Bayezid Meydanı'na vardı. Birden durdu, kendi kendine güldü. Aradığı çareyi bulmuştu. Doğru tüccar Yahudinin yanına gitti, "Paranın tediye muamelesi akşamüstü bitecek. Ezandan sonra gelip malları alamam, gece kaldıracak yerim yok. Yarın öğleden evvel vapur Çanakkale'ye kalkıyor, yetiştirmem lazım. Onun için, sabah ezanında geleceğim. Malları mutlaka hazır edin..." Tüccar, "Peki" dedi. Muzaffer tam ayrılırken ilave etti, "Altın para vermiyorlar, kâğıt para verecekler."

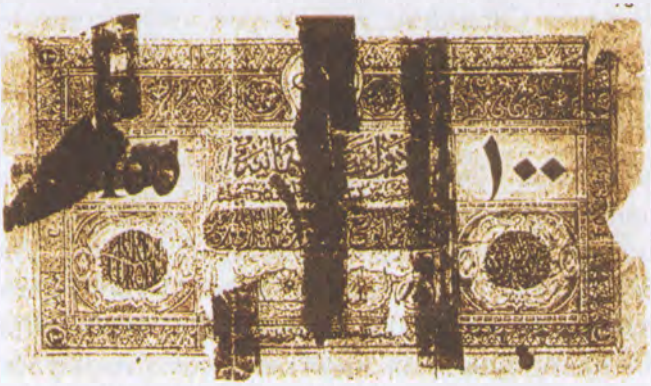
Yahudi yine, "Peki," dedi. Ertesi sabah Muzaffer, Merkez Kumandanlığı'ndan sağladığı araba ve neferlerle ezan vakti Yahudi'nin kapısındaydı. Ortalık henüz ışıyordu. Tüccar, malları hazırlamıştı. Havagazı fenerinin yarım yamalak aydınlattığı loşlukta mallar arabaya yüklendi. Muzaffer, bir yüzlük kaime (yüz liralık kâğıt para) verdi. Araba dört nal Sirkeci'ye yollandı. Malzeme şat'a, oradan dubada bağlı gemiye aktarıldı. Az sonra da gemi Çanakkale yolunu tutmuştu.

Üç gün sonra, Yahudi, elindeki yüzlük kaimeyi, bozdurmak üzere Osmanlı Bankası'na gitti. Bozmadılar... Zira elindeki para sahte idi. Muzaffer, evrak-ı nakdiyelerin basımında kullanılan kâğıdın aynını Karaköy kırtasiyecilerinden tedarik etmiş, bütün gece oturmuş çini mürekkebi ve boya ile, gerçeğinden bir bakışta ayırt edilemeyecek nefasette taklit bir para yapmıştı...

Tüccara verdiği ve yutturduğu para buydu. O devrin hakiki paralarının üzerindeki yazılar arasında bir de şu ibare bulunurdu, "Bedeli Dersaadet'te altın olarak tesviye

Gerçek para

Mehmet Muzaffer tarafından hazırlanan sahte para

olunacaktır." Muzaffer, yaptığı taklit paradaki bu ibareyi değiştirerek şöyle yazmıştı, "Bedeli Çanakkale'de altın olarak tesviye olunacaktır." Onun burada "altın" dediği, Çanakkale'de Mehmetçiğin akıttığı, altından daha kıymetli kan idi...

Sahte paraya gelince, Yahudi tüccar bunu mesele yapmadı. Yapmak mı istemedi, yapmaktan mı çekindi bilinemez. Ancak olay bütün İstanbul'a yayıldı. Dünyada emsali olmayan ve olmayacak olan bu hadise Şehzade Halim Efendi'nin kulağına kadar gitti. Şehzade hemen

lalasını göndererek Yahudi tüccarı buldurdu. Yüzlük taklit evrak-ı nakdiyeyi, bedelini altın olarak ödeyip aldı. Çok zarif sedef kakmalı, içi kadifeli bir mücevher çekmeceye yerleştirip, İstanbul polis okulundaki emniyet müzesine hediye etti. Bu emsalsiz parça müzede şeref mevkiinde muhafaza olundu.

Çanakkale'nin sonuna yetişip de şehadeti yudumlayamayan Muzaffer daha sonra birliğiyle Sina Cephesi'ne gitti.

Çanakkale'nin kanlı boğuşmaları şimdi bu cephede cereyan ediyordu. Muzaffer, I. ve II. Gazze muharebelerine katıldı. II. Gazze Zaferi'nden sonra İstanbul'daki mektep arkadaşı 449 Faik'e (Soydanbay) yazdığı mektupta (Haziran 1917), "...kolundan yaralandığını, hastanede olduğunu, yakında cepheye döneceğini, mülazımlığa terfi ettiğini, bu yaralanma dolayısıyla harp madalyası verdiklerini, buna sevinmekle beraber; harp sahalarında kollarını, bacaklarını bırakan arkadaşlarının madalya ile mükafatlandırılmaları ne kadar yerindeyse, kendisininki gibi basit bir yara alan-

Gazze'de Mehmetçik

ların da madalyaya layık görülmelerini o derece yersiz bulduğunu anlatıyordu.

Daha sonra ise, İngilizler ve onlarla birleşen Araplardan oluşan Mekke Şerifi Hüseyin'in oğlu Faysal'ın kuvvetleri 6 Aralık 1917'de tekrar Gazze hatlarına yüklendiler. Aynı gün cephemiz yarıldı ve ertesi gün düşman Gazze'ye girmeye başladı. Birliklerimizin kolaylıkla geri çekilebilmesi için gönüllü bir artçı birlik Gazze'de düşmanı oyalamakla vazifelendirildi. Mehmet Muzaffer de bu gönüllüler arasındaydı. Gönüllü birliğinin Mehmetçikleri, sokak sokak, ev ev düşmanın karşısına dikildiler. Bu müthiş oyalama vuruşması akşam ezanına kadar; kurşun sıkmak ve süngü sallamak için ayakta kalamayıncaya kadar sürdü. Ve Galatasaraylı 948 Mehmet Muzaffer, arkadaşları ile beraber kendilerine açılan cennet kapılarından arş-ı a'lâ'ya yükseldiler.

GALATASARAY SULTANİSİ

Bir mücadele ki sergilenen, sadece insanlar değil savaşan. Binalar, müesseseler, eşyalar, havadaki bulut, yerdeki ağaç bile bu mücadelenin içinde sanki. Sadece insanlar değil gazi olan. Evet aynen böyle düşünerek bir binaya bakıyorum uzun uzun. Bulunduğum yer meşhur Beyoğlu'nun İstiklal Caddesi. Ben buranın Galatasaray denilen kalabalık ve caddenin biraz da genişlemiş bölümündeyim. Gözlerimi bir binaya dikmiş bunları düşünüyorum. Bu bina Osmanlı döneminin ünlü eğitim kurumu "Mekteb-i Sultani." Cumhuriyet'ten sonra "Galatasaray Lisesi" adını aldı. Bu okul keşke dile gelse ve şahit olduğu manzaraları bizlere anlatabilse. Ama gelin, onun yerine biz anlatmaya çalışalım onun şahit olduğu manzaraları ve sizler de ibretle takip edin bu gazi okulu.

1911 Trablusgarp Savaşı'ndan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar bu okulumuzdan 45 şehit vermişiz. 150 civarında da gazimiz var. Halbuki bu öğrencilerimiz çıkarılan kanunlar gereğince askerlikten muaf durumdaydılar.

İdman yapan öğrenciler

Ama canın gırtlağa geldiği günlerde rahat rahat İstanbul'da oturamazlardı. Hele hele her gün, İstanbul bugün yarın işgal edilecek sözlerinin dolaştığı bir ortamda; onlar da bir şeyler yapmalıydı ve yapmaları gereken şeyi en güzel şekilde de yerine getirmişlerdi.

Yabancı dil bilmeleri sebebiyle ilk etapta geri hizmetlere verildiler. Ama yaşları 17-21 arası bu âteşîn delikanlılar bunu yetersiz görerek ön cephelere gitmek istemişler ve birçoğu da şehit düşmüşlerdi.

İLK GÖNÜLLÜ

Ne zaman bu ilk gönüllü hatırasını hatırlasam aklıma Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitabe'si geliyor. Ne diyordu üstad, "Kim Var!" denilince sağına soluna bakmadan, "Ben!" diyebilen bir gençlik."

İşte öyle bir gençlikten söz ediyoruz 1915'in başlarında. Onlara misal teşkil edebilecek bir tanesini de şimdi hep birlikte tanıyalım.

Çanakkale Savaşı başlayalı 4 ay olmuştu. Kara savaşları tüm şiddetiyle sürüyor, Osmanlı cephesinde yeni birliklere ihtiyaç vardı. İstanbul'da gönüllü duyuruları asılıyor duvarlara. Gazetelerde ilanlar yayımlanıyordu, "Falan gün, falan saatte şu yerde gönüllü asker kaydına başlanacaktır," diye. İnsanlar kendi aralarında bu haberleri müzakere ediyorlar. Heyecanlı tartışmalar yaşanıyor meclislerde. Bu haberlerden elbette ki okullarda, eğitim gören öğrenciler de etkileniyor. Çünkü gönüllü kaydı için istenen yaş sınırı o kadar aşağılarda ki herhangi bir mektepli bile müracaat edebilir. Hemen herkesin kafasında buraya kaydolmak vardı. Çünkü gönüller Balkan Savaşları gibi bir utanç lekesini artık Osmanlı'nın alnından silmek istiyordu.

Bu tatlı heyecan rüzgârı aynı şiddette Mekteb-i Sultani'de de esmekte. Öğrencilerden ilanları görenler arkadaşlarına duyuruyor, neler yapabileceklerini konuşuyorlar. Aralarında bazıları da var ki, onlar bir şeyleri müzakere gereği bile duymuyorlar. Zira onlar kararlarını çoktan vermişlerdi. Gönüllü olarak yazılacak ve milletin dara düştüğü bu kritik durumda yedikleri ekmeğin, içtikleri suyun hakkını vereceklerdi.

İlanlarda, gönüllü kaydı için verilen günün gelmesine bir gün kalmıştır. Mekteb-i Sultani öğrencisi 646 Celal İbrahim de gönüllü yazılmayı aklına koyanlardandı. Ama o bu işe farklı bir anlam daha katmak istiyordu. Sıradan bir kayıt yaptırmayacaktı o. Bu işe nasıl baş koyduğunu göstermek istiyordu sanki herkese. Belki de bu hareketiyle, uyuyan bazı ham gönülleri de uyandırabilecekti. O gece geç saatlerde gönüllü asker kaydının yapılacağı askerlik şubesinin kapısına gitti. Zaten yaz gecesiydi. Sabaha kadar orada bekledi. Onun bir amacı vardı. Çok anlamlı bir amacı. Günün ağarmasından bir süre sonra önce görevliler sonra da gönüllü yazılmayı düşünenler gelmeye başladılar. Kapıda geceden beri bekleyen Celal İbrahim'i görünce şaşırdılar. Kendisiyle konuşan ve niye böyle davrandığını soran-

lar aldıkları cevap karşısında daha da şaşırdılar ve bu genç delikanlıya karşı hayranlıkları daha bir arttı.

Gönüllüler vatan müdafaasına hazırlanıyor

Evet Celal İbrahim geceden gelmişti buraya ve sabaha kadar da beklemişti. Çünkü o, kendi adını gönüllü listesinin en başına yazdırmak istiyordu. O, koca Osmanlı tebaası içinde, "Vazife var!" denildiğinde bu işe, "Lebbeyk!" diyen ilk kişi olmalıydı. O bir Osmanlı mekteplisi, o bir Mekteb-i Sultani öğrencisiydi. Bilemiyoruz başka neler neler hedefledi bu davranışı sergilerken... Vatan, din, hizmet denildiğinde, "Ben varım!" diyebilenlere ne mutlu.

BU HESAP AHMET RIFKI'NIN KANIYLA ÖDENMİŞTİR*

İstanbul'da, düşmanın Çanakkale'yi geçtiği söylentilerinin ayyuka çıktığı bu dönemde İstanbul münevveri, okumuşu akın akın Çanakkale'ye gönüllü gitmenin yollarını arıyorlar; üniversiteler boşalmış, yaşlı hocaların sınıflarda ders verecek öğrenci bulamıyorlardı. Liselerin son sınıfları, öğretmenleri bölük bölük askerlik şubelerinin önlerinde, sabahın erken saatlerinde sıraya giriyorlar; bir an evvel Çanakkale'ye gitmenin heyecanını yaşıyorlardı. Bilhassa; Galatasaray, İstanbul ve Vefa Liseleri boşalmıştı.

Vefa Lisesi'nde Fransızca öğretmeni olarak görev yapan Ahmed Rıfkı, otuz yaşlarındaydı; aynı semtte bulunan evlerinde annesiyle oturuyordu. Galatasaray Lisesi'nden birkaç kez görev teklifi almıştı ama önemsemedi. Muhi-

* M. İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, İstanbul 2001, s. 87.

tini seviyor, daha doğrusu mektebini çok seviyordu. Onu Vefa'dan ayıramadılar.

1915 yılının Mayıs ayı. Ahmet Rıfkı, her günkü gibi çantası elinde, mektep kapısından içeri girdi; koridorlarda bugün bir başkalık ve bir sessizlik vardı. İlk dersi birinci sınıflaraydı. Sınıfa yöneldi, sınıf sanki bir ölüm sessizliğine bürünmüştü. Çocukların yaramazlıklarını, gürültülü seslerini duyamıyordu. Kapıyı açtı ve hemen kapadı.

Sıralarda çocuklar oturmuş, başlarını önlerine eğmişlerdi. Yanlış görmemişti. Selam verdi; çocuklar, bu selama karşılık ayağa kalkıp cevap vermediler.

Ahmed Rıfkı, fena sarsılmıştı; mutlaka bunun sebebini öğrenmeliydi. Sınıfa döndü, "Rica ediyorum, lütfen biriniz konuşun," dedi.

Arka sıralarda oturan Ömer ayağa kalktı, "Muallim Bey, mektebimizde ve mahallemizde eli ayağı tutan ağabeylerimiz Çanakkale'ye gönüllü gittiler. Siz ise, hâlâ buradasınız! Biz de gitmek isteriz ama, yaşımız tutmuyor," dedi... Muallim Ahmed Rıfkı, hiç düşünemediği bir sual ile karşılaşmıştı. Sınıfta derin bir sessizlik hakimdi.

- Sevgili yavrularım, insanlığın her döneminde olduğu gibi bu devirde de ve daha ziyadesiyle sizlerin eğitim ve öğretime muhtaç olduğunuz bugünde, millî ve medeni terbiyeyi veremiyor muyum? Bu sözler muallim beyin ağzından düğüm düğüm, boğuk boğuk dökülüyordu.

Ön sırada oturmakta olan Avni:

- Muallim Bey, sevgili İstanbul elden giderse, sizin verdiğiniz eğitim ne işe yarar, söyler misiniz?

Muallim Ahmed Rıfkı'nın konuşacak hali yoktu! Ama, kendi kendine neler neler söylemiyordu ki; yüreği bir derin uçurum, kafası bir cehennemdi... Ve şöyle diyordu:

O dakikadan itibaren artık büsbütün başka bir adamdım. Kendi kendime, "Gideceğim," diyordum, "Çanakkale

Vatan müdafaası adına sevdiklerinden ayrılarak cepheye giden askerlerimizin geriye doğru son bakışları

bayrağının altına gireceğim. Allah aşkına, vatan ve namus aşkına açılmış bayrağın altına..." ve bu kararı verirken yine ilk defa dinî menkıbelerin naklettikleri şahadet vakalarının tadını, güzelliğini anlıyordum. Bir iman yoluna ateşte yananların, eti cımbızla koparılanların veya çarmıha gerilen veya Hazreti Hüseyin gibi Kerbela'da susuzluktan can verenlerin yüzündeki yiğitçe sükunet artık bana da ayan olmuştu. Gidecektim, Çanakkale bayrağı altına gidecektim... Ben gideceğim yeri ve yapacağım işi biliyorum. Mukadder ve mübarek yolu gözlerim önünde, yakın ve aşina, serilmiş duruyordu. Hiç şüphesiz, bu yol, yeşil gölgeleriyle dümdüz uzanan iki yanı ağaçlı yol değildi. Tersine, yalçın kayalıklar arasında baş döndürücü tepelere doğru kıvrıla kıvrıla tırmanılan dik ve dikenli bir yokuştu, birdenbire okunaklı hale gelen bir alınyazısının sert ve yılankavi çizgilerini görüyordum.

Savaş rüzgârlarının getirdiği top sesleri, kulaklarımda uğuldamaya; hiç de duyulmamış bir kahramanlık senfonisinin orkestrası içimde çalmaya başladı.

Talebelerimden duyduğum sözler; içimde büyük bir coşkunluk kaynağı oldu. Bu sözleri kutsal bir muska gibi katlayıp koynuma sokuyorum. Bu muskada yazılı her

bir satırda, her bir kelimesinde ayrı bir hikmetin, ayrı bir hakikatin sırrını keşfediyordum. Baş döndürücü tepelerin ardında, yığın yığın kara bulutlar arasından, bir ışık, fırtınalı denizde bir fener aydınlığı gibi bana işaret veriyordu; bu Müslüman Türk milletinin yüksek inancıydı. Batan geminin son duasını mırıldanan kazazede gibi kendi kendime, durmadan, "Çanakkale, Çanakkale," diye adını tekrar ediyordum.

İşte ben, Çanakkale'ye doğru, bu ruh hali içinde, kendi kaderimi, kendi elimle bir ayna gibi tutarak böylece yürüdüm.

Teneffüs ettiğim havada hilkatin ilk devirlerinin billur safiye- tinden bir şey vardı. Yürüyordum. Yürüdükçe gücüm, kuvvetim artıyordu. Yürüdükçe büyüyordum, yürüdükçe olgunlaşıyordum. Ve derimle etim iskeletimin üstünde çelikten bir zırh gibi sertleşiyor, ayaklarım demirleşiyordu. Böylece sık bir düşman süngüsü ormanının içinde hiçbir yanım sıyrılmadan, hiçbir yanım kanamadan geçip gidiyordum.

Ahmed Rıfkı ağlıyordu. Mektep idaresine dilekçesini verdi. Vedalaştı... Evine geldi, annesine durumu kısaca anlattı, "Anneciğim, hakkını helal et," deyip, ellerini öptü.

Mahallenin bakkalı Selahattin Adil Bey'e uğradı, "Selahattin amca, anamı iaşesiz bırakma, düşman hançerini Çanakkale bağrına saplamış, onu çıkarmaya gidiyorum. Dönüşte borcumu öderim," dedi.

Ahmed Rıfkı, İstanbul'da çok kısa bir eğitim gördü. Ve sonra Çanakkale...

3. Kolordu Harekât Şubesi emrine verildi. Komutanı şube müdürü Bursalı Mehmet Nihat'tı.

Ahmed Rıfkı, kasım ayının ortasına kadar, karargâhta bulundu. Daha sonra, cephede eksilen subay kadrosunu tamamlamak üzere bölük komutanı olarak Düztepe'de bulunan birliğine katıldı.

Düşman, 19 Aralık günü, Arıburnu ve Anafartalar bölgesini gizlice terk etmişti. Bu sırada, düşmanın döşedikleri mayınlar birliklerimize bir hayli zayiat verdirmişti. İşte bu mayınlardan bir tanesi de Ahmed Rıfkı'ya isabet etti. İngilizlerin hain tuzağına düşen Ahmet Rıfkı, 19 Aralık günü saat 08.20'de şehitlik mertebesine ulaştı. Şimdi, o, Sarıbayırlar'ın batı kısmında huzur içinde yatmaktadır.

Ahmed Rıfkı'nın ilk önce mektupları kesildi. Sonra şehitlik haberi ulaştı İstanbul'a...

Ahmed Rıfkı'nın annesi Ayşe Hanım, evden çıkmış bakkaldan içeri giriyordu.

Selahattin Adil Efendi'ye, "Biliyorsun oğlum Ahmed Rıfkı'nın şehitlik künyesi bu sabah geldi; üzerinden çıkan eşyası, parası ve ikramiyesini bir heyet getirdi! İşte bu çıkının içinde, istedim ki, oğlum borçlu yatmasın; yaklaşık yedi aydır senden veresiye alırız. Utanır oldum! Ne yapalım? Allah'ın takdiri! Yap hesabını, al hakkını çıkının içinden," dedi.

Selahattin Adil Efendi, Ayşe Hanım'ın bu açık yürekliliği karşısında, "Ayşe Hanım, sen okuma, hesap bilmezsin. Komşunuz Ömer Faruk Bey'in kerimeleri Gülşah'ı getir de, hesabı çıkarıversin," der.

Ayşe Hanım biraz sonra, Gülşah Hanım'la beraber dükkandan içeri girdi.

Selahattin Adil Efendi'nin dükkanı her zamanki gibi arı kovanı; maşallah müşterisi hiç eksilmez. Güler yüzlü, eli de oldukça açıktır. Hele bayramlarda yetim çocukları sevindirmesi, onları giydirip, elini öptürdükten sonra ceplerine şekerler doldurup evlerine göndermesi pek meşhurdur!

Velhasıl mahallede Selahattin Adil Efendi'yi sevmeyen yoktu. Selahattin Adil Efendi, veresiye defterini Gülşah Hanım'ın önüne koydu ve Ahmet Rıfkı Bey'in bölümünü açtı...

Gülşah Hanım deftere dikkatle baktı baktı! Gözleri buğulandı; defterin sayfaları üzerine yazılmış kırmızı renkli sırt sırta dizilmiş Arapça harfleri okuyamaz olmuştu. Boğazındaki nefesler düğümlenmişti. Gözlerindeki buğulu hal, birdenbire yaşlara dönüştü. Gözlerinden dökülen yaş tanesi veresiye defterinin üzerinde iz bırakıyor, o ıslaklık yazılmış olan rakamları da birbirine katıyordu, sonra boğazında düğümlenen o hıçkırık çözüldü ve sesli ağlamaya başladı.

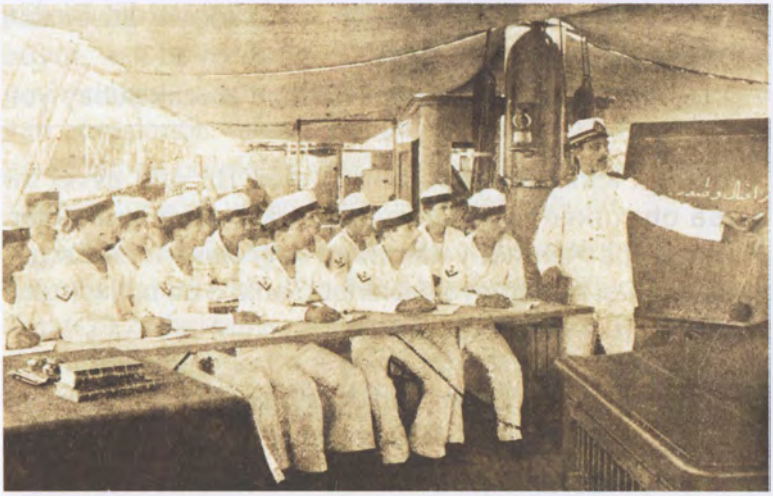
Ayşe Hanım şaşırmıştı! Olay neydi ki Gülşah ağlıyordu? Dükkanın içinde bulunanlar da yanlarına geldiler. Herkes de bir şaşkınlık vardı! Sonra Gülşah Hanım eliyle veresiye defterinin sayfalarına kırmızı harf ile yazılmış Arapça satırları gösterdi. Dükkanın içinde bulunanların hep bir ağızdan okudukları satırlar şöyleydi, "Bu hesap Ahmed Rıfkı'nın kanıyla ödenmiştir. Vesselam."

Selahattin Adil Efendi dükkanın içerisinde bulunan müşterilerine döndü, "Biz devlet değiliz, devlet kadar güçlü olmayabiliriz ama; devletin erişemeyeceği noktalara, bizlerin ulaşması gerekir. Ahmed Rıfkı, bu vatan uğruna can verdi. Buna karşılık; biz birkaç parça mal vermekten çekinecek miyiz? Helal olsun! Hiç olmazsa, Allah katında bizlere şefaatçi olur" dedi. Ağlıyordu, gözyaşları yanaklarına süzüldü, onları saklarcasına başını döndürdü. Selahattin Adil Efendi, ahilik terbiyesi almıştı, gerçek bir esnaftı.

6 MEKTEPLİ*

Kocaçimentepe denince akla gelenlerin arasında mektepli Mehmetlerimiz de vardır. Onların destanını bize yine mektepli bir Mehmet anlatır. Adı Seracettin. Seracettin Öğretmen o gün onların arasındadır. Ve o gün gördüklerini bir ömür boyu unutamaz. Olay 10 Ağustos günü gerçekleşir.

* M. İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, İstanbul 2001, s. 107.

Bahriyeli askerlerimiz derste

Kocaçimentepe'de gencecik delikanlılar yan yana dizilmiş, gözleri ufukta kendilerine verilecek hücum emrini beklemektedirler. En büyüğü 25 yaşındadır. Hepsi de okulludur ama vatan tehlikede denilince hiç düşünmeden okullarını bırakmışlar cepheye koşmuşlardır. İngiliz zırhlıları tam karşılarına geçmiş, devamlı ateş püskürmektedir. Dakikada 1.360 mermi fırlatan 240 adet top devamlı ateş etmekte, Mehmetçiği buralardan atmak için amansız bir saldırı gerçekleştirmektedir. Zira az sonra bu toprakların bağrına kendi askerlerini salacaktır. Bu nedenle buralarda direniş gösterecek hiçbir canlı istememektedir. Saatlerce döver sırtlarımızı ve hiçbir canlı kalmadığına kanaat getirince de askerlerini salar güzelim topraklarımızın bağrına.

Düşman önce adım adım sonra koşarak siperden sipere ilerler. Birden karşısında yok ettik ya da püskürttük sandığı Mehmetçiği görünce kalakalır. Ama bir hayli de ilerlemiştir. Onları buralardan yeni bir hamle ile tekrar gerilere atmak gerekmektedir. Ama askeri kim harekete

geçirecektir. Herkeste bir ölüm sessizliği vardır. Birden komutanın sesi duyulur:

- Bu alayı oynatıp düşmanın üstüne atacak subay yok mu?

Birliğin içinde bir kıpırdanma olur. Bir gün evvel bir arada otururken yeni bir marşı şevkle ezberlemiş olan altı mektepli Mehmet yerlerinden doğruluverirler. En gür sesle o marşı söylemeye başlarlar. Sanki o an tabiat kulak kesilmiş bu sesi dinlemektedir.

Anam beni yetiştirdi bu ellere yolladı;
Al sancağı teslim etti Allah'a ısmarladı.
Boş oturma çalış dedi hizmet eyle vatana,
Sütüm sana helal olmaz saldırmazsan düşmana...

Marş bittiğinde siperlerde bulunan askerler hep bir ağızdan, "Allahu Ekber, Allahu Ekber" nidaları ile yerlerinden fırlarlar. Gencecik mektepli Mehmetlerimiz askerlerini yüreklendirmesini bilmişlerdi. Onların arkasından tüm bir Türk cephesi düşmanın üzerine boşanır. Allah Allah nidaları gökleri tutar. Düşman ne olduğunu anlayamadan, tamam bu siperleri aldık derken üzerine çullanan Türk askerleri karşısında bir kez daha hezimete uğramıştır. Düşmanın arkasına bakmadan kaçışını gören Mehmetçiklerin yüzlerinde tebessümler belirirken, onları yüreklendirmek adına siperlerinden ilk olarak fırlayan 6 mekteplimizin de şehadet nuru parıldayan, daha soğumamış yüzlerinde tebessüm dalgaları gezinmektedir.

ŞEFİKA HANIM*

Çanakkale Savaşı öyle bir mücadeledir ki, burada savaşan hemen herkesin hayatı ayrı bir destanın örneğini teşkil eder. Âdeta bu savaşla bir millet, üzerindeki 300 yıllık tozu

* H. Hüseyin Maltepe'den nakildir.

silkeleyip, "Hayır! Biz bu görünen tozlu halimiz değil, asıl buyuz, aslî hüviyetimiz budur ve biz aslında içimizde bu cevheri taşıyoruz," dercesine tüm bu faziletlerini dünyaya ilan etmişlerdir. Ve sahip oldukları bu fazilet örnekleri ile dev düşman ordularını yenilgiye uğratmış, onlara şimdiye kadar kimsenin veremediği dersi vermişlerdir.

Şimdi Çanakkale Savaşı'nın bağrından bir destansı hayatla daha sizleri baş başa bırakmak istiyorum. Yine mekteplilerden bahsedeceğiz. Ama bu kez sadece cephede çarpışanların kahramanlıklarını değil cephe gerisinde bulunduğu halde siper savaşı verenler kadar büyük bir fedakârlık sergileyen Çanakkale kahramanlarını anlatacağız. Onların ellerinde tüfek yoktu, nöbet tutarken uykusuz da kalmadılar, al kanlar içinde boylu boyunca vatan topraklarına uzanmaktan da uzaktılar ama onlar öyle bir fedakârlık sergilediler ki diğerleriyle eşdeğer hale geldiler. Onlar Çanakkale'nin kadın kahramanları oldular. Bu kadın kahramanlarımızdan bir tanesi çiçeği burnunda bir hanım kızımız. Darülfünun son sınıfta okuyor. Aynı sınıftan iffet örneği bir delikanlı ile evlilik arifesindeler. Aileler de görüşmüş ve bu güzel çift bir nişan töreni ile evliliğe ilk adımlarını atmışlardı. Okulları biter bitmez evleneceklerdi. Bu güzel çift Şefika Hanım ile Semih Bey'di.

Fakat olan olmuş, Devlet-i Aliyye büyük bir savaşın içine girmişti. 7 Düvel-i Muazzama, payitahtın kapısına dayanmış, ülke can derdine düşmüştü. Böyle bir durumda herkes şahsi hayallerini bir kenara bırakmış, vatanı kurtarma adına cephe yollarına düşmüştü. Ayrılık Şefika Hanım ve Semih Bey'in de başına gelecekti. Önce kısa da olsa bir tereddüt yaşadılar. Ne hayaller kurmuşlardı gelecek için. Fakat ilk toparlanan Semih Bey olmuştu. İleride düşmanın hakim olduğu topraklarda çocuk yetiştirmektense hiç evli olmamak daha iyiydi. Bu düşüncelerle gözyaşlarını içlerine akıta akıta ayrıldılar. Semih Bey, Şefika Hanım'ı hiç mektupsuz bırakmıyordu. Art arda gelen mektuplar

Şefika Hanım'ın özlemini biraz olsun gideriyordu. Akşamları yalnızlığın iyice vurduğu demlerde hemen çöküyordu mektupların başına ve kaçıncı defadır okuduğunu bilemediği mektupları, başlıyordu yeniden okumaya:

Ey benim müşfik ruhum, Şefikacığım!

Bilmem neden!.. Bu gece garip hislerle doluyum. Bugünlerde gönül gözüm, duygularım aramızda pek o kadar uzun olmayan mesafenin uzayacağını, hatta sonsuzluğun susmuş karanlığına kadar yuvarlanacağını bana ima ediyor. Bu akşam, tüfek, seslerinin ve top gürlemelerinin yerine geçici bir sessizliğe boğuldu...

Bütün tepeler, bütün vadiler yalancıktan parlarken Kanlı Tepe, ayaklarına yüz süren Ege Denizi'nin semavi gözlerinde, sessizliğe merak ederek şüpheli bakışlarla titriyor! Bu gece sessizliğinin sonunda acaba ne can yakan, can alan feryatlar kopacak.

Sana defalarca bahsettiğim Sivaslı genç ve kahraman yüzbaşım Celadet bana dedi ki:

- Semih! Şu kaptırdığımız Kanlı Tepe'yi tekrar elde edemezsek emin ol ne doyamadığın sevgili İstanbul'umuz ve onun üstündeki dört buçuk asırdan fazla sahip olduğumuz haklardan, ne de kadınlarımızın namus ve iffetinden bir hayır kalacak! Oraya benimle birlikte şanlı bayrağımızı tekrar dikmek için her fedakârlığa katlanır mısın?

- Sükut eder miyim! Yemin ettim; kanım vatana helal olsun komutanım, dedim.

Hatırlıyor musun? İlk Darülfünun mezunları toplanırken ne kadar sıkılmış ve ne kadar üzülmüştüm. Benim ince fırçama karşılık elime kalın bir tüfek tutuşturmuşlar, yumuşak yastıkların arasında ruhumun derinliklerine kadar daldığım şairane yaratılışlı dünyamdan beni çekip çıkarmışlar, belime kılıcın sert kayışını kuşatmışlardı. Orada burada

sürüklenen fırçama ve şair kalemime bakarak, askerlik talimlerime göre sana diyorum ki, "Ben mi, ben mi asker oldum? Vah kumanda edeceğim bölüklerin vay haline!"

Güzel nişanlım, meğer öyle değilmiş. Benim gibi muhallebiyle nazlı büyütülmüş birçok ihtiyat zabiti var. Onlar, buradaki zekâ ve cesaret örneklerinin en akıllı, en fedakâr kahramanları kesildiler! Hepimiz vatanımızın en küçük bir kayasının savunmasındaki önemi idrak ederek uğrunda güllelerimizi esirgemiyoruz...

Bir ay evvelki harpte komutanım muhterem Celadet, yüzbaşılık, ben teğmenlikle taltif edilmiştik. Fakat her ikimiz de bundan mahcup olmuştuk. Kanımızı akıtmadan nail olduğumuz zafer hiçtir... Göğüslerimizi süsleyen şu kırmızı kurdeleleri bile ufak hizmetlerimiz için biz fazla görüyorduk. Vatanımızı o kadar seviyoruz ki verilen mükafatla övünmek kıvanç duymak değil, belki tarihimizin millî iftihar vesilesi olmak istiyoruz.

Eğer senin o melek gibi muhabbetine karşı bir nankörlük ise, vatanımız hürmetine beni lanetleme!

Evet, ben şimdi mübarek vatanımızı senden çok seviyorum. Ne olur üzülme şu şekilde seslenişini duyar gibiyim, "Beni hâlâ seviyor musun?"

Evet Şefika, yüreğimi dinlemen, ruhumun sesini duyman mümkün olsaydı! Belki sen, dilimden duymak isterdin ama dil sevgi ülkesine tercümanlık yapamaz. Çoğu kişiler kendi sevgilerini başka türlü göstermek isterler. Üstelik gösterebilirler de. Bir kişinin sezgilerini, duygularını sözleri vasıtasıyla anlamak istersen yanılırsın. Çünkü vatanımı senden çok seviyorum. Bana kızma gücenme... Şunu ifade etmek istiyorum ki vatanı sevmiş olmam seni sevmiş olduğumu göstermez mi?

Çocuk... Şunu iyi bil. Vatanını sevenler, onun taşını toprağını değil, güzellerini severler. Milleti uğruna can veren-

ler, onun saçı sakalı için değil, değerleri, fazileti, tarihi, saygınlığı için severler. Sen de ulusumuzun, vatanımızın güzelliği, temizliği ve faziletlerinden biri, birincisisin. Onları sevmiş olmam seni sevmiş olmamdır, işte seni, doğrudan severim, yürekten severim, candan severim, gönülden severim. Benim yüreğimdeki sevgiyi göstermek için sevgi sözü azdır. Önceleri Marmara'nın mavi atlas kucağına yaslanan işveli İstanbul'umuzun latif manzaralarının resmini çizerken bütün güzelliklerinde senden ilham alıyordum. Bu vatan aşkına düşeli şunu iyice anladım ki gözlerin, savaşı bitiren barut bulutlarını dağıtan güneşin şu ufka bahşettiği mavi bir saflığa benzediği için beni cezbediyormuş. Sırma saçlarının bukleleri, sakin bir günde seyretmeye muvaffak olduğumuz grubun altın renkli güneş ışınlarını kararttığı için onları hasretle arzu ederek arıyorum. Yanaklarının pembeliği burada haşin gece savaşlarını takip eden istirahat aydınlıklarını temsil ettiği için onlara buradan büyük birer hayranlık buseleri takdim eyliyorum.

Biraz önce küçük madalyondaki fotoğrafını koynumdan çıkararak doyamayan, ah kanamayan gözlerimle seyrettim. Yok yok dedim, bu bir güzel gölge. Onun için latif, mavi, pembe, kırmızı renklerini göstermiyor! Ben de zihnimde kazınmış olan o gülümseyen parlak suretini seyre daldım. Dünden beri kalbimi inleten hazin bir hissin pençesinde üzülerek, seni hararetle düşünmeye başladım. Eğer ettiğim yemin üzere "Kanlı Tepe"nin geri alınışı uğrunda şehit olursam seni saracak keder ve ıztırapları, vicdanımda duyarak titredim. Hayır Şefikacığım, hayır! Sen hayat baharının kokulu bir gülüsün. Vatanımıza faydalı kokular saçarak birçok şefik iyilikler etmelisin. Bak iki gözüm üzülme, beni dinle! Eğer şehit olursam Çanakkale gazisi bir zabitle evlenerek insanlığın sana yüklediği güzel görevi yerine getirmeye çalış.

Yalnız senden bir ricam var: Kanlı Tepe'de açılacak damarlarımdan sıcak bir damla kan kalbinin en samimi bir köşesinde sonsuza kadar asılı kalsın.

Elveda ey ruhumun çocukluk sevdası. Ölünceye kadar senin. Semih

Günler günleri, mektuplar mektupları takip etti. Semih Bey hicranını mektup sayfalarına karalarken, Şefika Hanım da onları birer mukaddes emanet gibi saklıyordu.

Bir nevi insan öğütme makinesi haline gelen Çanakkale, içine girenleri öğütmeye devam ediyordu. Semih Bey de bu kaçınılmaz sondan kurtulamayacaktı. Ama onun sonu çok şerefli, herkesin imreneceği bir destan örneği olacaktı.

Evet korkulan başa gelmişti. Darülfünun'lu Semih Bey şehit edilmişti. Haber İstanbul'a çabuk ulaştı. Artık yanık bağırlara taş basma zamanıydı. Anne, baba ve nişanlı üzüntü ve kıvancı birlikte yaşadılar. Bir evladı ya da sevgiliyi kaybetmenin nedameti ile bir şehit evlat ya da şehit eş kazanmanın şükrü.

Şefika Hanım uzun uzun bundan sonra neler yapacağını düşündü. Öncelikle şehit nişanlısına yaraşır biri olacak ve öyle evde oturup ağlayarak vakit geçirmeyecekti. Onun bıraktığı yerden gücünün yettiğince bu şanlı mücadeleye destek vermeye çalışacaktı. Bu amaçla da adını hastaneye hemşire olarak yazdırdı. O sıralar Çanakkale'den yığın yığın yaralı getiriliyordu. Birçok bina hastane haline getirilmişti. Yaralılar ilgi bekliyordu. Konvoylar halinde cepheden gelen, vatana kendini feda etmiş bu insanlara yardım etmek lazımdı. Artık her gün vazifeli olduğu hastaneye gidiyor sabahtan ta gece yarılarına kadar yaralıların başında kalıyordu. Nişanlısı Semih'e veremediği şefkat ve ilgiyi onunla aynı cephelerde savaşmış yaralılara sunuyordu. Günler haftalar böyle akıp gitti. Bir gün yorgun bedenini dinlendirmek için evine gitmiş olan Şefika Hanım, hasta-

neye döndüğünde, kendisini kapıda karşılayan hemşire arkadaşı dün gece getirilen bir hastadan bahsetti.

Hastanın boyundan posundan, yakışıklılığından, kimseye eyvallah etmeyecekmiş gibi bakan gözlerinden, ama bunun yanında gerçekten acınacak bir durumda oluşundan dem vurdu. Şefika Hanım, hemşirenin bahsettiği hastayı şöyle bir uzaktan süzdü ama hastanın halinde öyle çok da kötü bir şey göremedi. Onlar tam bunları konuşurlarken doktor da yanlarına gelmişti. O da Şefika Hanım'a dönerek:

- Hanım kızım şu dört numaralı yataktaki subay büyük işler yapmış, büyük yararlılıklar göstermiş, şanlı bir Çanakkale gazisidir. Özellikle merhametli ellerinize emanet ederim.

Şefika:

- Olur efendim. Bundan emin olabilirsiniz, dedi.

Tam bu sırada bir asker içeriye girerek, garnizon komutanının yaralıları ziyarete geldiğini haber verdi. Doktor garnizon komutanını kapıda karşıladı. İçeriye giren garnizon komutanı yaralı askerlere hitaben, "Geçmiş olsun," dedi. Tüm yaralılar hep bir ağızdan, "Sağ ol," karşılığı verdiler. Garnizon komutanı doğruca hastaneye dün gece getirilen subayın yanına gitti. Şefika Hanım'la diğer hemşirenin az önce hakkında konuştukları hastanın yanına geldi ve ona hitaben şöyle dedi:

- Geçmiş olsun evladım. Cephede çok büyük yararlılıklar gösterdiniz.

Bu sözlerden sonra cebinden çıkardığı bir kutuyu açan garnizon komutanı içinde bulunan madalyayı yaralı subayımızın göğsüne taktı:

- Sizin başarılarınız yanında devletimizin küçük bir nişanı. Şu an da bizler sizin meçhul kahramanların akan kanları, yok olan bedenleri sayesinde barışın havasını teneffüs ede-

biliyoruz. Bunlar barışın bedelidir. Bizlere canınızı, kanınızı, hakkınızı helal ediniz.

Yaralı subay yerinden doğrulmak istermiş gibi bir hamle yaptı fakat başarılı olamayınca yine uzandığı yerden cevap verdi:

- Bizleri bugünler için yetiştiren millet sağ olsun. Vatan sağ olsun. Yüce milletimiz için binlerce Celadetler helal olsun.

Celadet ismini duyan Şefika Hanım irkildi. Şimdi konuşulanları daha bir merakla dinliyordu.

Komutan:

- Binbaşılığınızı müjdeler ve tebrik ederim Celadet Bey, dedi.

- Ah teşekkür ederim, muhterem kumandanım. Evet bana şan ve şeref var. Fakat ne olurdu! Ben de medreseli Teğmen Semih gibi şehit olsaydım.

Şefika, Semih ismini duyunca, "Semih, Semih, Semih'im" diyerek ağlamaya başladı.

Celadet devam etti, "O, mukaddes vatanımızın kapısını emperyalist, zalim, kan dökücü İngiliz'e kaparken ismini tarihimizin şerefli kucağına attı. O, sevgili arkadaşlarımızın kanlarıyla buharlaşarak eriyen sıcak topraklara zafer naralarıyla uzandı."

Odadaki herkesin gözleri nemlenmişti. Birkaç kişi duygularına hakim olamayarak coşkun bir şekilde ağlamaya başladı.

Celadet devamla; "Maalesef benim bu kötürüm sakat hayatım, geleceğim meçhul ve acıklıdır. Biraz önceki müjdeli, sevindirici haberleriniz sadece malulen emekliliğimden dolayı annemin rahat edeceğinin sevindirici haberidir."

Şefika Hanım'ın hıçkırıkları ardı arkası gelmez bir şekilde devam ediyordu. O sırada içeriye giren bir asker Celadet Bey'in annesinin geldiğini haber verdi.

İçeriye giren kadın, her halinden tam bir Anadolu anası olduğunu hissettiriyordu. Gözleriyle tüm hastaları tarayan meraklı ananın gözleri, bir yatakta takılı kalıverdi. Bu gözlere ait bebekler büyüdü, büyüdü ve sonra dertle yüklü bir ıztırap çağlayanı olarak patladı:

- Ah Celadet'im! Gözümün nuru! Kuzum! Yavrum! Elhamdülillah seni sağ ve salim buldum.

Koştu ve ciğerparesine sarıldı, sarıldı. Defalarca Allah'a hamd ederek onu ana şefkati ile öptü. Bu manzara karşısında artık kimsede dayanacak hal, mecal kalmamıştı. Annesinin bu coşkun muhabbetine karşı Celadet Bey hiç kıpırdanmadan yatıyor, sadece gözlerinden hüzün gözyaşları akıtıyordu. Oğluna defalarca sarılan ana, birden doğruldu ve uykudan uyanırcasına silkinerek oğluna hitaben konuştu:

- Oğlum niye sen de anana sarılmıyorsun, kalkıp elimi öpmüyorsun?

Celadet Bey'in yattığı yerden iki büklüm olduğu hissini veren sesi duyuldu usulca:

- Ah anacığım, şu yorganı kaldır da altına bakıver.

Ana heyecanla yorganı açtı. Gördüğü manzara karşısında hiçbir yürek dayanamayacaktır. Ama o anadır ve gördüğü vücut onun ciğerparesine aittir:

- Ah yavrum yavrum! Zavallı anne olduğu yere yığılır kalır.

İnsanlar koşuştururlar. Ana yüreği gördüklerine dayanamamıştır. Hayatını adadığı evladı, geleceği ve yiğit oğlu Celadet, bir kolunu omzundan, diğerini dirseğinden kaybetmiştir. Ya bacakları, bir tanesi dizinden diğeri kalçasından kopmuştur. Vatana kurban vermiştir onları ve kendisi dalları budanmış bir ağaç gibi öylece yatmaktadır önünde. Anne bu hali kaldıramamıştır. Tüm müdahalelere rağmen anneyi kurtaramazlar. Orada ruhunu Rahman'a teslim etmiştir dertli anne.

İstanbul'a getirilen gazilerimiz Hilâl-i Ahmer hastanelerinde

Celadet Bey son derece büyük bir teslimiyet içindedir. Ama ağzından şu sözlerin dökülmesine de engel olamaz:

- Ya Rabbi! Mademki beni yaşattın, bari şu acınacak halimdeyken bir tek ilacımı, imdadımı elimden almasaydın, Ah şimdi gözyaşlarımı silecek, şefkatli bir ele ne kadar muhtacım!

Komutan:

- Kesinlikle inan oğlum. Seninle evlenecek, seni gözetip kollayacak; bakacak, vatanına yaptığın pek kıymetli hizmetlerine karşılık sana kadınlık yapacak, şükran borçlarını ödeyecek akıllı ve hamiyetli, binlerce iffetli Türk kızımız var.

Komutan, cümlelerinin sonuna doğru düşüncesinden emin bir ses tonuyla söylemişti bunları.

Celadet, "Anlıyorum efendim. Ama, böyle bir ağaç kütüğünü kimse kabul etmez!"

Şefika derhal ileri atılır, "Yanılıyorsunuz Celadet Bey, hem Semih'in vasiyetini yerine getirmek, hem de sizin

gibi şanlı gazinin hizmetinde bulunmuş olmanın vereceği şerefle ben övünmek istiyorum. Lütfen beni bu şereften mahrum etmeyiniz!"

Komutan hayranlık dolu gözlerle Şefika Hanım'a hitap etti:

- Berhudar ol kızım, bu vatanın ekmeği sana helal olsun.

Celadet'in gözleri parladı. Dudaklarındaki acı ifade kaybolmuş, yerini hürmet belirtileri almıştır:

- Ah şimdi anlıyorum. Ey büyük Rabbim, anamı alıp, şimdi bana meleğini mi gönderiyorsun? Siz Sevgili arkadaşım, yoldaşım, candaşım, kardeşim Semih'ten bana intikal eden şefkat meleğisiniz.

Şefika Hanım:

- Sizi mesut edeceğime söz veriyorum. Yalnız izin veriniz Semih gibi vatanımı, bayrağımı çok seviyorum. Çanakkale Savaşlarından kalbime sıçrayan "bir damla kan" size karşı taşıyacağım şefkatli ve hürmetkar muhabbetimin üstünde sonsuza kadar asılı kalacaktır.

Celadet hemen cevap verdi:

- Evet o fedakâr Semih'in mübarek kanıdır! Onun yanına şu feci halimden dökülen bir damla gözyaşı da benden hediye olsun!..

O da tahammül edilemeyecek bu hadiseler karşısında tamamen hıçkırıklara boğulmuştu. Gencinden yaşlısına, kadınından erkeğine herkes ağlıyordu.

HUKUK ÖĞRENCİSİ HASAN ETHEM

Hasan Ethem bir yandan Beyazıt Numune Mektebi'nde öğretmenlik yaparken bir yandan da İstanbul Hukuk Fakültesi'nin son sınıfına devam ediyordu. Düşman Çanakkale'ye yüklenince on binlerce akranı gibi gözünü kırpmadan cepheye koştu. Gönüllüydü. Büyük savaşta asteğmen olarak yerini aldı. Kardeşi Halit de Çanakkale'de

savaşmaktaydı. İki kardeş omuzlarında bir milletin şeref davası, ölümün kucağında buluştular.

Hasan Ethem bir gün annesinden henüz aldığı bir mektubun sevinci içinde ona bir mektup yazdı.

Güzel bir bahar günüydü. 1915 Nisan ayının dördüydü. Birliğine serbest saat vermiş, bir ağacın gölgesine oturmuş, rüzgârda dalgalanan ekinlere baka baka bakın ailesine neler karalamıştı.

Valideciğim,

Dört asker doğurmakla iftihar eden şanlı Türk annesine... Büyük nimet olan mektubunu Divrin Ovası gibi güzel, yeşil bir ovacığın ortasından geçen derenin kenarındaki armut ağacının gölgesinde otururken aldım.

Tabiatın yeşillikleri içinde mest olmuş ruhumu bir kat daha takviye etti. Okudum, okudukça büyük büyük dersler aldım. Tekrar okudum. Böyle mukaddes bir vazifenin içinde bulunduğuma sevindim.

Gözlerimi açtım. Uzaklara doğru baktım. Yemyeşil ekinlerin rüzgara dayanamayarak eğilmesi bana annemden gelen mektubu selamlıyorlarmış gibi geldi. Hepsi benden tarafa doğru eğilip kalıyordu. Ve beni annemden mektup aldım diye tebrik ediyorlardı.

Gözlerimi sağa çevirdim. Güzel bir yamacın eteklerindeki muhteşem çam ağaçları kendilerine mahsus bir seda ile beni müjdeliyorlardı.

Nazarlarımı sola çevirdim. Coşkun akan dere bana validemden gelen mektuplardan dolayı gülüyor, oynuyor, köpürüyordu.

Valideciğim, sen yine kederlenme. Ben seni, evet seni mutlaka buralara getireceğim. Ve şu tabiî manzarayı göstereceğim. Şevket ve Hilmi de senin sayende görecektir. O güzel çayırın koyu yeşil bir tarafında çamaşır yıkayan

askerlerim saf saf dizilmişlerdi. Gayet güzel sesli biri ezan okuyordu.

Ey Allahım! Bu ovada sesi ne kadar güzeldi. Bülbül sustu. Ekinler bile hareketten kesildi. Dere bile sesini çıkarmıyordu. Herkes, her şey, bütün mevcudat o mukaddes sesi dinliyordu. Ezan bitti. O dereden ben de bir abdest aldım. Cemaat dinliyordu. Ezan bitti. O dereden ben de bir abdest aldım. Cemaat arasında namazı kıldım. O güzel çayırların üzerinde diz çöktüm.

Bütün dünyanın dağdağasını ve debdebesini unuttum. Ellerimi açtım ve dedim ki:

Ey şu meleyen koyunun, secde eden ekinin, şu heybetli dağların yaratıcısı! Ey benim Rabbim! Şu kahramanların bütün dilekleri ism-i Celâl'ini İngilizlere ve Fransızlara tanıtmaktır. Bu şerefli dileği ihsan eyle. Huzurunda titreyerek böyle güzel bir yerde sana dua eden biz askerlerin süngülerini keskin et. Düşmanlarını zaten kahrettin, bütün bütün mahvet!

Kalktım. Artık benim kadar mesut, benim kadar mesrur bir kimse tasavvur edilemezdi.

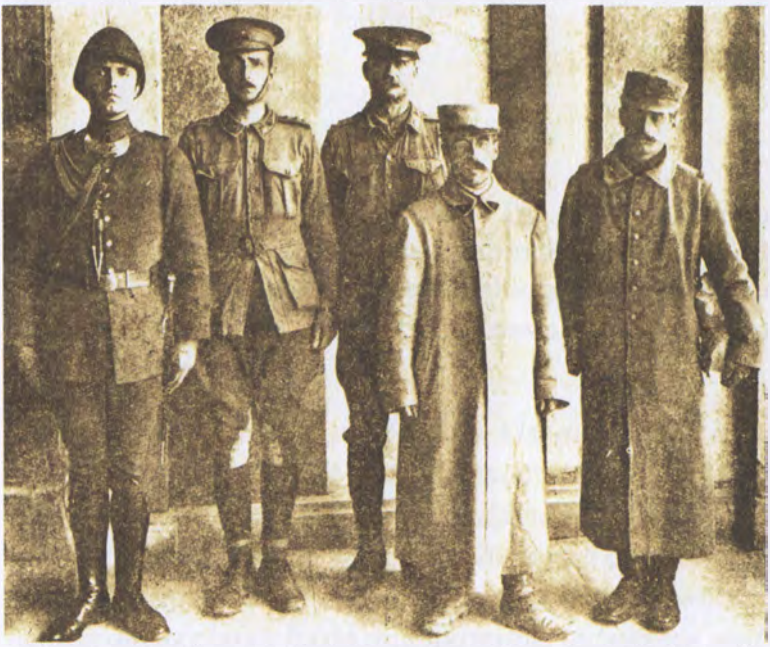
Anneciğim, oğlun Halit de benim gibi güzel yerlerdedir. Dünyanın en güzel yerleri burası imiş.

Çamaşır falan istemem. Paralarım duruyor. Allah razı olsun. 4 Nisan 1915.

Oğlun Hasan Ethem

Hasan Ethem, hayal ettiği gibi annesine, kardeşleri Şevket ve Hilmi'ye o güzel manzaraları gösteremedi; bu mektup onun son mektubu oldu. Mektubu yazdıktan iki gün sonra; 6 Nisan 1915'te Maydos'ta (Eceabat) şehit oldu. Kardeşi Halit Zığındere'de yaralandı ve gazi olarak baba ocağına döndü. Hasan Ethem şehit olduğunda 16 yaşında

olan Hilmi ile 10 yaşında olan Şevket, ağabeylerinin arzu ettiği gibi o manzarayı gördüler ama yanlarında ağabeyleri yoktu. Ağabeylerini gördüler oralarda. Gölgesinde mektup yazdığı ağaç, rüzgarlarla nasıl eğildiğini anlattığı ekinler, abdest aldığı dere, duaya durduğu çayır hep ondan bahis açıyordu.

Esirlerimizden birkaçı

5. BÖLÜM

ANZAKLAR VE ANLATTIKLARI

ANZAKLI ÖMER*

1957 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olup ihtisas yapmak üzere ABD'ye giden doktor Ömer Musluoğlu, görev yaptığı hastanede başından geçen çok enteresan bir hadiseyi şöyle anlatıyor:

Amerika'ya gittiğim ilk yıllar (1957). Lisanım pek o kadar iyi değil. New York'ta, Medical Center Hospital adlı bir hastanede görev almıştım. Fakat vazifem, kan almak, kan vermek, serum takmak, elektrokardiyografi çekmek gibi işler... Hastaya o kadar önem veriyorlar ki, yeni doktorlar hemen direkt olarak hasta muayenesine, tedavisine verilmiyor. Diğer zamanlarda da laboratuarda çalışıyorum.

Bir hastaya gittim. Yaşlıca bir adam. Tahminen 75 yaşlarında. Tabii kendisi ile İngilizce konuşuyorum:

- Kan vereceğim size! Lütfen kolunuzu açar mısınız?

Çünkü adamcağız kanser hastası olduğu gibi, üstelik kansızdı. Elimde kan torbası da var tabii. Pazusunu açtım.

* *Yeşilay* dergisi, Temmuz 1993.

Seddülbahir'de alınan üç farklı milletten esirler.
İngiliz, Fransız, Senegalli ganimet silahları arasında oturuyorlar

Baktım, pazusunda dövme şeklinde bir Türk bayrağı var. Çok ilgimi çekti benim. Kendisine sormadan edemedim:

- Türk müsünüz?

Kaşlarını yukarı kaldırarak, hayır manasında bir işaret yaptı. Ama ben hâlâ merak ediyorum:

- Peki bu kolunuzdaki Türk bayrağı nedir?

- Aldırma işte öylesine bir şey, dedi.

Ben yine ısrarla dedim ki:

- Fakat benim için bu bayrak çok önemli. Dikkatimi çekti. Çünkü bu benim milletimin bayrağı, benim bayrağım.

Bu söz üzerine gözlerini açtı. Derin derin yüzüme baktı ve mırıltı halinde sordu:

- Siz Türk müsünüz?

- Evet Türk'üm.

İhtiyar, gözlerime bakarak tanıdık bir göz arıyor gibiydi. Anlatmaya başladı:

- Yıl 1915. Sen hatırlamazsın o yılları. Çanakkale diye bir yer var Türkiye'de. Orada savaşmak üzere bütün Hristiyan devletlerden asker topluyorlardı. Ben Anzak'ım. Avustralya Anzaklarından.

İngilizler bizi toplayıp dedi ki:

- Barbar Türkler, Hristiyan dünyasını yakıp yıkacaklar. Bütün dünya o barbarlara karşı cephe açmış durumda. Birlik olup üzerlerine gideceğiz. Bu savaş çok önemlidir.

Biz de inandık sözlerine, vaatlerine... Savaşmak isteyenler arasına katıldık.

Avustralyalı Anzak ihtiyar, anlatmaya devam ediyordu:

- Bizim beynimizi yıkayan İngilizler, Türklere karşı topladığı askerlerin tamamını Çanakkale'ye sevk ediyorlarmış. Bizi gemilere doldurup, Mısır'a getirdiler o zaman. Mısır'da şöyle böyle birkaç ay talim gördük. Atış talimi. Ondan sonra da bizi alıp Çanakkale'ye getirdiler.

Savaşın şiddetini ben ilk orada gördüm. Öyle ki denize düşen gülleler suları metrelerce yukarı fışkırtıyor, gökyüzünde havai fişekler, geceyi gündüze çeviriyordu zaman zaman.

Her taarruzda, bizden de Türklerden de yüzlerce insan hayatının baharında can veriyordu. Fakat biz hepimiz Türklerdeki gayret ve cesareti uzaktan gördükçe şaşırıyorduk. Teknolojik yönden çok çok üstün olduğumuz gibi, sayı bakımından da fazlaydık. Peki onlara bu cesaret ve kuvveti veren şey neydi? İlk başlarda zannediyordum ki İngilizlerin bize anlattığı gibi, Türkler barbarlıklarından

böyle saldırıyorlar. Meğer barbarlıklarından değil, kalplerindeki vatan sevgisinden kaynaklanıyormuş. Bunu nereden anladığımı söyleyeyim.

Biz karaya çıktık. Taarruz ediyoruz, bizi püskürtüyorlar. Tekrar taarruz ediyoruz. Bizi tekrar püskürtüyorlar. Tekrar taarruz ediyoruz. Derken böyle bir taarruzda başımdan yediğim bir dipçik darbesiyle kendimden geçmişim.

Meraktan ağzım açık, yaşlı Avustralyalıyı dinliyorum. Savaşın dehşetli anlarını anlatırken, hastalığına rağmen tir tir titremeye başlamıştı. Devam etti:

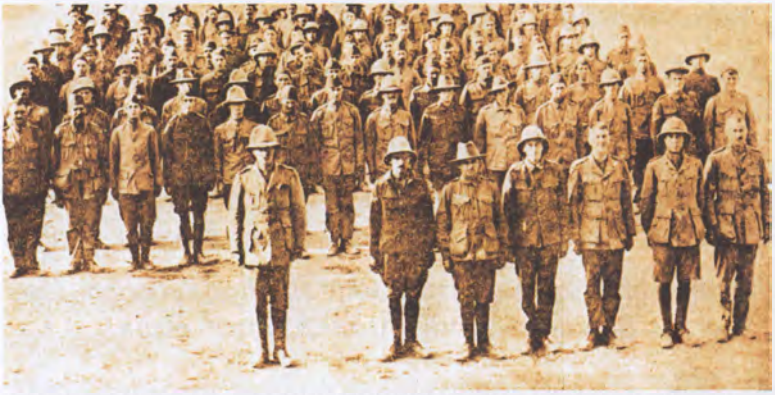
- Gözlerimi açtığımda kendimi yabancı insanların arasında gördüm. Nasıl korktuğumu anlatamam. Çünkü İngilizler bize Türkleri barbar, vahşi kimseler olarak tanıttı ya.

Ama dikkat ettim. Yaralarımı sarmışlar. Bana hiç de öfkeli bakmıyorlar. Kendime geldim iyice. Bu defa çantalarında bulunan yiyeceklerden ikram ettiler bana. İyi biliyorum ki, onların yiyecekleri çok çok azdı. Bu haldeyken bile, kendileri yemeyip bana ikram ediyorlardı. Çok şaşırdım doğrusu. Dedim ki kendi kendime:

- Bu adamlar isteseler şu anda beni öldürürler. Ama öldürmüyorlar. Veyahut isteseler önceden öldürebilirlerdi. Halbuki beni cephenin gerisine götürdüler. Biz esirlere misafir gibi davranıyorlardı.

Bu duygularla, "Yazıklar olsun bana," dedim. "Böyle asil insanlarla niye savaşıyorum ben. Niye savaşmaya gelmişim. Bu İngiliz milleti ne yalancıymış. Ne kadar Türk düşmanıymış," diyerek pişman oldum. Ama bu pişmanlığım fayda etmiyor ki. Bu iyiliğe karşı ne yapsam diye düşündüm durdum günlerce.

Nihayet bizi serbest bıraktılar. Memleketime döndüm. İşte memlekette, Türk milletini ömür boyu unutmamak için,

Çanakkale'de esir aldığımız İngiliz zabitleriyle askerlerinden bir kafile.

koluma bu dövme Türk bayrağını yaptırdım. Bu bayrağının esrarı işte bu.

Ben gözlerim dolu dolu ihtiyara bakarken o devam etti:

- Talihin cilvesine bakın ki o zaman ölmek üzere iken, yaralarımı iyileştirerek, sıhhate kavuşmama çaba sarf eden Türkler idi. Şimdi de, Amerika gibi bir yerde, yıllar sonra yine iyileştirmeye çaba sarf eden bir Türk.

Ne garip değil mi? Avustralya'dan Amerika'ya gelirken, bir Türk'le karşılaşacağımı hiç tahmin etmezdim. Size minnettarım. Siz Türkler gerçekten çok merhametli insanlarsınız. Bizi hep kandırmışlar. Buna bütün kalbimle inanıyorum.

Peşinden nemli gözlerle:

- Bana adınızı söyler misiniz? dedi.

- Ömer, cevabını verdim.

Gayet merakla tekrar sordu:

- Peki niçin Ömer ismini vermişler sana?

- Babam, Müslümanların ikinci halifesinin isminden ilham alarak bana Ömer adını vermiş.

- Yahu senin adın Müslüman adı mı?

Ben, "Evet, Müslüman adı," deyince yüzüme baktı baktı birden doğrulmak istedi. Ben mani olmak istedim. Israr etti. Ama niye ısrar ediyordu?

İhtiyarın ısrarına dayanamayıp, yatakta oturmasına yardım ettim. Gözleri dolu doluydu. Yüzüme bakarak dedi ki:

- Senin adın güzelmiş. Benim adım şimdiye kadar Mr. Joser Miller idi. Şimdiden sonra "Anzaklı Ömer" olsun.

- Olsun.

- Peki doktor, beni Müslüman eder misin? Müslüman olmak zor mu?

Şaşırdım. Nasıl da birdenbire Müslüman olmaya karar vermişti. Meğer o yaşa gelinceye kadar içten içe hep düşünüyormuş, kimseyle konuşamadığı için, soramadığı için bugüne kadar olamamış.

- Tabii, dedim. Müslüman olman çok kolay. Sonra kendisine imanın ve İslam'ın şartlarını anlattım. Kabul etti. Hem kelime-i şehadet getiriyor, hem de çocuklar gibi ağlıyordu.

Yaşlılık bir yandan, hastalık bir yandan, bir de yıllardan beri içinde kavuşmak isteyip de bilemediği için kavuşamadığı İslamiyet'e olan hasretin sona ermesi bir yandan, bu yaşlı gönlü duygulandırmıştı... Mırıldandı:

- Siz Müslümanlar, tespih çekersiniz. Bana da bir tespih bulsan da, ben de yattığım yerden tespih çekerek Allah'ımı ansam, olur mu?

Bu sözünden de anladım ki, dedelerimiz savaş esnasında dahi, Hakk'ı zikretmeyi ihmal etmiyorlarmış. Neyse uzatmayayım, hemen bir tespih bulup kendisine getirdim.

Hasta, yatağında tespih çekiyor, biz de gerektiğinde tedavisiyle ilgileniyorduk. Fakat benim için o daha bir başkalaşmıştı. Müslüman olmuştu.

Bir gün yanına gittiğimde, samimi bir şekilde rica etti:

- Beni yalnız bırakma olur mu?

- Ne gibi Ömer amca?

- Ara sıra gel de, bana İslamiyet'i anlat! Sen çok güzel şeylerden bahsediyorsun. O sözleri duydukça kalbim ferahlıyor...

- Tabii efendim. Ne demek? Her gün size geleceğim. Merak etmeyin!..

O günden sonra, her gün yanına gittim. Bildiğim kadarıyla dinimizi anlattım. Fakat günden güne eriyip tükeniyordu.

Kaç gün geçti tam hatırlamıyorum. Hastanenin genel hoparlöründen bir anons duydum:

- Doktor Ömer!.. Lütfen 217 numaralı odaya gelin!

Dedim ki içimden:, "Bizim Ömer amca galiba yolcu?" Hemen yukarı çıktım. Odasına vardığımda gördüğüm manzara aynen şöyleydi:

Sağ elinde tespih, açık duran sol kolunun pazusunda dövme Türk bayrağı, göğsünde imanı ile, koskoca Anzaklı Ömer, son anlarını yaşıyordu. Hemen başucuna oturdum. Kendisine kelime-i şehadet söylettirdim. O şekilde kucağımda teslim-i ruh etti!.. Bir Çanakkale gazisi görmüştüm. Yıllar sonra da olsa, Müslüman Türk milletine olan sevgisi sayesinde, kendisine iman nasip olmuştu.

Ne yalan söyleyeyim, ağladım.

DÜŞMANIN ÜZERİNDEKİ KUR'ÂN-I KERİM*

İşte Çanakkale Savaşı'nın içler acısı, bizi bize kırdırma sahnelerinden biri daha. Hadise 1915 Nisan ayında Fransız askerlerinin Kumkale çıkartması sırasında gerçekleşiyor.

* Ethem Ruhi Üngör, "Bir Çanakkale Gazisinin Günlüğünden", *Zafer*, Mart 1993.

Olayı bize intikal ettiren kişi bizzat olayı yaşayan Mülazım Ahmet Halit. Şimdi gelin onu dinleyelim:

Çanakkale'de çarpışıyorduk. Siperlerde bulunduğumuz sıralarda düşman tarafından bir askerin sıçrayarak bize doğru yaklaşmakta olduğunu gördük. Korkusuz bir delikanlıydı. Bizim taraftan onu görenler arka arkaya ateş ediyor, fakat bu askerin bize yaklaşmasına engel olamıyorlardı. Düşmanımız anlaşılan bize sokularak el bombası atacaktı. Arkadaşlarım birkaç el ateş ettiler isabet ettiremediler. Hemen silahımı doğrultarak nişan aldım ve ateş ettim. Vurularak yere düştü ve bir müddet debelendikten sonra hareketsiz kaldı. Sürünerek yanına gittiğimde ölmüş olduğunu gördüm. Bu Fransız üniformalı, zenci bir askerdi. Üzerini yokladım, iç cebinde bir şişlik vardı. Elimi, üniformasından içeri sokarak onu aldığımda donakaldım. O değil de ben vurulmuştum sanki.

Elimde tuttuğum şey, sözde düşmanım olan o zencinin kanlarıyla ıslanmış bir Kur'ân'dı. Ah sömürgeci İngilizler, ah o Fransızlar.

Ahmet Halit Üngör, Fransız askeri üzerinde bulduğu Kur'ân-ı Kerim'in -Bu Kur'ân şu anda Abidealtı Müzesi'ndedir- kapağına şunları yazmıştı:

"İş bu Kelâm-ı Kadim, Çanakkale Muharebesi'nde Kumkale'de ihraç edilen (karaya çıkarılan) Fransızlarla icra ettiğim 24 saatlik muharebeden sonra bir siyahi İslam askeri üzerinden çıkmıştır."

ANZAKLARA İLK KİMLER DUR DEDİ?*

I. Dünya Savaşı öncesinde birbirine düşman iki devlet bloğundan İtilaf Devletlerinin başını çeken İngiltere ve Fransa, bu savaş batağına sadece kendi askerlerini değil, sömürgeleri altında bulundurdukları milletlerin insanlarını da atmışlardır. I. Dünya Savaşı'nın başlama aşamalarında özellikle İngiltere kendisine bağlı ülkelere haber göndererek onların askerî desteğini istemiş, bu halklardan insanların kimilerini kandırmış, kimilerini de zorla askere almış ve bu zavallı insanları hayatlarında hiç görmedikleri yerlerde ölümüne savaştırmıştır. İngiltere'nin bu amaçla asker talep ettiği sömürgelerinden biri de hiç şüphesiz Avustralya'dır. 1914 yılının bu son günlerinde İngiltere'nin talebi üzerine hazırlıklara başlanmıştır. Hazırlıklar tamamlandığında toplanan askerler eğitilmek üzere Mısır'a gideceklerdir. Ama hiç beklenmedik şeyler olur bu uzak kıta topraklarında ve 1915 yılının Mart ayında Mehmetçiğin düşmana dur demesinin çok öncesinde bakın kimler dur der Avustralyalı Anzak askerlerine:

Avustralya'nın keşfi sonrasında buralara insanlar göçmen olarak gelip yerleşmeye başlamışlardır. Bu gelen kişilerin arasında Osmanlı tebaasından insanlar da vardır. Bu kişiler ile birlikte kıtanın bazı yerleri tam bir Orta Doğu devleti görünümünü alır. Özellikle Silver City şehri, içinde gezinen develeri ile bu konuya en iyi örnektir. Bu kentin en dikkat çeken simalarından biri Molla Abdullah idi. İstanbul'da Fatih Medresesi'nde okumuş Molla Abdullah

* V. Vakkasoğlu, *Bir Destandır Çanakkale*, Nesil Yayınları, İstanbul 2000.

Elimizdeki Senegalli, Avusturalyalı, İngiliz, Fransız, Hindu esirler

için kimileri Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'in casusu bile demektedir. Kendisi buralara ilk geldiğinde önceleri iş bulamaz fakat sonra halkın, et konusunda et satıcılarına güvenemediğini görünce kasaplık yapmaya başlar.

Molla Abdullah'tan bir süre sonra yine aynı şehre Kul Muhammed adında bir Türk genci daha gelir. Kul Muhammed de ucunda Türk bayrağı sallandırdığı bir tahta arabada, başlar halka Osmanlı dondurması satmaya. Bir de, "Kaymaklı kaymaklı!" diye bağırmayagörsün, hemencecik büyüklü küçüklü bir insan grubu sarıverirler etrafını.

Molla Abdullah ve Kul Muhammed gel zaman git zaman sıkı bir arkadaşlık kurarlar. Artık akşamları işleri bittiği gibi hemen bir araya gelmekte vatan hasretini âdeta birbirleriyle gidermektedirler. İşleri de iyidir iyi olmasına ama bu güzel günler pek sürmez. Zira Osmanlı Devleti biricik vatanları ile alâkalı kötü haberler almaya başlarlar. İlk aldıkları haberlerden biri de 4 kendini bilmez milletin, velinimetleri Osmanlı'ya savaş açtığıdır. Osmanlı Devleti

ise büyük bir acziyet içerisindedir. Tükürüğü ile boğacağı bu topluluklara karşı büyük bir hezimete uğrar. Halbuki Balkan Savaşı'na katılmak isteyen Molla Abdullah ve Kul Muhammed günlerdir hazırlık yapmaktadırlar. Osmanlı'nın yenilgi haberini alınca çok üzülürler. Tüm hazırlıklarıyla kalakalırlar. Bir süre sonra bu kez daha dehşetli bir savaş başlar. Bu savaş dünya üzerinde birçok devletin birbiriyle kapıştığı I. Dünya Savaşı'dır. İngilizler Avustralya'nın her yerinden bu savaş için asker toplamaktadırlar. Bunu haber alan Molla Abdullah ve Kul Muhammed hemen askerlik şubesine giderek askere yazılmak istediklerini söylerler. Yetkililer bunu kabul etmez.

- Siz Osmanlısınız, derler. Halbuki biz İngiltere'nin yanında, Osmanlı'ya karşı savaşmaya gidiyoruz.

Tüm ısrarlara rağmen olumlu bir cevap alamazlar. Israrın artması üzerine Avustralyalı yetkililer, daha fazla ısrar etmemelerini, yoksa kendilerine savaş esiri muamelesi yapacaklarını söylerler.

Molla Abdullah ve Kul Muhammed bu tavır karşısında yılacak ve teslim bayrağını çekecek insanlar değillerdi. Hemen o gece neredeyse sabaha kadar neler yapacaklarını konuşurlar. Evet ülkelerine gidemiyor, düşmana karşı oralarda vatan müdafaası yapamıyorlardı. Fakat bu, kesinlikle düşmana karşı hiç duramayacakları manasına gelmezdi. Mademki bu topraklardan çıkmalarına müsaade edilmiyordu; öyleyse mücadeleyi bu topraklarda vereceklerdi.

Kul Muhammed çok iyi silah kullanıyordu. Molla Abdullah da birkaç gün süren sıkı bir eğitim sonrasında gayet iyi bir duruma geldi. Ellerinde avuçlarında ne varsa silah ve cephane alımına verdiler. Artık harekete geçme zamanı gelmişti. Her gün vagonlar dolusu insan askere alınıyor ve trenlerle limanlara sevk ediliyordu. Bulundukları kentin yakınındaki Broken Hills Dağı'nın yanından da bir tren yolu geçiyordu. İşte tam bu trenin geçtiği Boğaz'a

mevzilenecekler ve düşman askerlerinin geçmesine engel olacaklardı.

1 Ocak 1915 bütün hazırlıklarını tamamlamış olarak burada mevzilendiler. Aynı gün içinde binden fazla askerin bulunduğu bir tren buradan geçecek ve limana sevk olunacaklardı. Tren boğaza girdiği zaman makinist şaşırdı kaldı. Çünkü rayların üzerinde küçük bir dondurma arabası duruyordu. Arabanın üzerinde ise kırmızı beyaz bir bayrak dalgalanıyordu. Tren durmak zorunda kalmıştı. Trenin etrafında onu koruyan atlı birlikler tepeden aynı renkte bir bayrağın dalgalandığını gördüler. Tam oraya doğru silahlarını doğrultmuşlardı ki birden trenin üzerine doğru bir kurşun yağmuru başladı. İçindeki onlarca ölüyle birlikte tren geri dönmek zorunda kaldı. Hemen bölgeye güvenlik birlikleri gönderildi. Onlar yetersiz kalınca askerî birlikler sevk olundu. Fakat gelen her birlik orada çakılıp kalıyor bir adım bile ileri gidemiyorlardı. Yeni getirilen takviye birlikler değişik yönlerden bu kahraman insanları çembere almaya çalıştılar. Kendileriyle çarpışan kuvvetlerin en azından bir tabur olduğunu düşünüyorlardı. Saatler geçmişti. Çarpışmanın iyice şiddetlendiği bir anda Kul Muhammed şehit edildi.

Molla Abdullah hâlâ direnmeyi sürdürüyordu. Derken iki kahraman askerimizin bulunduğu yerden hiç ses gelmez oldu. Avustralyalı askerler yavaş yavaş yaklaştılar. Bir de baktılar ki kan içinde kalmış ve silahlarına sıkı sıkıya sarılmış iki kişi birer kayaya yaslanmış olarak yatıyorlar. Sadece Kul Muhammed'in üzerinde 21 adet kurşun yarası saydılar. Onları asıl şaşırtan sadece iki kişiyle karşılaşmaları oldu. Halbuki onlar az önce de söylediğimiz gibi en azından 50 civarında bir insan topluluğu ile savaştıklarını sanıyorlardı.

İki şehidimizin naaşlarını, silahlarını ve arabayı alarak şehre götürdüler. Ama korkuları henüz geçmemişti. Avust-

ralyalı askerler günlerce dağlarda başka Türk var mı diye aramalar yaptılar. Ama aradan geçen uzun zamana rağmen hiçbir şey bulamadılar. Molla Abdullah'ın üzerinden, "Bu yaptığımızı Allah ve sultanımız adına yapıyoruz. Cihadımız Hak yolunadır. Ne yaptığımızı bir biz, bir de Allah biliyor." Yazılı bir kâğıt parçası çıktı. Avustralya'da haftalarca kahraman şehitlerimiz ve onların cesaretleri konuşuldu.

Bu hadise Avustralya tarihine "Broken Hills Savaşı" olarak geçti. Bu iki şehidimizin mezarları bugün bilinmiyor ama arabaları, silahları ve bayrakları bir müzede saklanıyor. Büyük bir askerî birliğe karşı verdikleri mücadelede siper olarak kullandıkları kaya da bugün "Türk Kayası" olarak adlandırılıyor. Ve geriye kalan ise bizlerin bu olaya bakarak alacağı ibrettir. Dünyanın bir ucunda Allah'a ve sultana olan bağlılıkları ve vatan sevgileri ile bir devlete kafa tutabilen bu insanlar acaba bu cesareti nereden bulmuşlardı? İşte yabancı basın haftalarca bu sorunun cevabını aradı. İngilizler bu harekâttan çok korktular. Çünkü bu harekât sonrası Avustralya'da bulunan 500 civarındaki Afgan deveci de isyan etmişti. Bu anlattıklarımızı kısa ve özlü şekilde ifade eden bir sözle bu hatırayı da bitirecek olursak Bediüzzaman'a kulak verelim, "Kimin himmeti milleti ise o tek başına bir millettir."

AVUSTRALYA VALİSİNİN ŞOK AÇIKLAMALARI*

Bir insan için önemli olan, onun dostları tarafından övülmesi değildir. Asıl önemli olan, düşmanları tarafından da takdir edilmesidir. İşte bizim tarihimizle ve atalarımızla övündüğümüz en önemli yönlerden biri de düşmanları tarafından hep takdir edilmiş olmalarıdır. Tarih bunun binlerce

* Recep Ş. Apuhan, *Mehmetçik*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s. 76; Ahmet Kaşıkçı, *Gelibolu*, İzmir 1999, s. 43; Baha Vefa Karatay, *Mehmetçik ve Anzaklar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1987, s. 22.

örneğiyle doludur. Kahramanlıklarımız, cesaret ve vatan sevgimizin yanında bizler şefkat, merhamet, yardımseverlik vb. daha birçok meziyetle de hep methedilmişizdir.

Bu anlattıklarımızdan yola çıkarak da diyebiliriz ki, Türkleri sadece savaşçı özellikleriyle dile getirmek son derece eksik bir tanımlama olur. Yine tarih boyunca düşmanlarımız bizim sadece cengaverliklerimizi değil, ahlaki özelliklerimizi de methetmişlerdir. İşte bunun en son örneklerinden birini şimdi sizlere arz edeceğiz. Denizden tepemize sağanak sağanak top mermileri yağarken, dünyanın dört bir yanından toplanan düşman askerleri sırtlan sürüleri gibi üzerlerimize çullanırken, insanlıktan çıkmış bir güruh tarafından hayasızlığın her türlüsü hesaplanırken ve hepsinden önemlisi sizin vatanınızın toprağını işgal etme adına birileri ülkenizi işgale kalkışmışken, siz bir yandan vatan müdafaası yapıyor, bir yandan da ahlaki sorumluluklarınızı aynen yerine getiriyor ve art arda düşmanlarınızı insanlık dersi veriyorsunuz. Dünya bunun bir başka örneğini görmüş müdür acaba. İşte Çanakkale'den bir tablo. Her yer kan kokarken ve insanlar insanlıklarını unutmuş gözleri karşı siperde, birbirlerini öldürmeye şartlanmışlarken bakın o anın şahidi bir İngiliz, bir güzel Mehmetçiğin yaralı bir düşman askerini kurtarma adına yaptığı davranışı nasıl anlatıyor:

Conkbayırı'nda korkunç siper savaşları oluyordu. Siperler arasındaki mesafe 10 metreye kadar indi. Süngü hücumundan sonra savaşa ara verildi. Askerler siperlerine çekildi. İki siper arasında açıkta ağır yaralı ve bir bacağı kopmak üzere olan İngiliz yüzbaşı avazı çıktığı kadar bağırıyor, ağlıyor, çırpınıyor, kurtarın diye yalvarıyordu. Ancak siperlerden hiçbir kimse çıkıp yardım edemiyor. Çünkü en küçük bir kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağıyordu. Bu sırada akıl almaz bir olay oldu. Türk siperlerinden beyaz bir iç çamaşırı sallandı. Arkasından aslan yapılı bir Türk

askeri silahsız olarak siperden çıktı. Hepimiz donup kaldık. Hiçbirimiz nefes alamıyor ona bakıyorduk.

Asker yavaş adımlarla yürüyor, siperdekiler kendisine nişan almış bekliyordu. Asker, yaralı İngiliz subayını yumuşacık bir hareketle kucakladı. Kolunu omzuna attı ve bizim siperlere doğru yürümeye başladı. Yaralıyı usulca yere bırakıp geldiği gibi kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik. Günlerce bu cesareti, güzelliği ve insan sevgisini konuştuk.

Üsteğmen Casey

İşte insanı hayretlere düşüren manzaralar. Bu olayı bizlere bir düşman subayı anlatıyor. Sonunda dayanamıyor ve Mehmetçiğe şöyle sesleniyor:

- Sen kahraman olduğun kadar medeni bir milletin evladısın!

O ve yanındakiler böyle bir manzarayı kendi ülkelerinde, acaba hayatlarında bir kez olsun gördüler mi?

Evet Mehmetçiği farklı kılan, onun, adını aldığı kutlu insandan edindiği Muhammedî ahlaktı. Yoksa ona laf olsun

İstanbul Heyet-i Edebiye'si Seddülbahir'de siperde

diye Mehmetçik (Küçük Muhammed) denmemişti. O, kendisine emanet edilen bu yüce ahlakı her yerde, gerekirse kan kokan, insanların gırtlak gırtlağa birbirlerine girdikleri bir siperde bile sergileyebiliyordu. İşte burada da bu vazifeyi eda etmiş, yardıma çağıran kişi bir düşman askeri olduğu halde, bu eli geri çevirmemişti. Ölümün muhakkak olduğu bir anda siperinden doğrulmuş ve kendisine uzanan bu eli tutmuş ve arkadaşlarına emanet etmişti.

Aradan yıllar geçiyor. 1940'lı yıllardayız. Avustralya genel valisi Türkiye'ye ziyarete geliyor. Gerekli hazırlıklar yapılıyor. Genel valinin gezmek istediği ilk yer 25 sene önce işgal etmek için bir teğmen olarak geldiği topraklar. Buralarda gezerken neler hissetti bilemiyoruz. Ama bildiğimiz ve sizlerle de paylaştığımız bir şey var ki, o da Mehmetçiğin hakkını herkesin duyacağı şekilde ifade etmiş olması. Onun yukarıda aktardığımız açıklamaları üzerine bu manzara abideleştirilmiş ve adına da "Mehmetçiğe Saygı Anıtı" denmiştir. Eğer bu anıtı görmek isterseniz, Alçıtepe köyünden Anafartalar ve Conkbayırı yönünde devam ediniz.

57. Alay Şehitliği'ne gelmeden az önce yolun sağ tarafında bu göz yaşartan manzarayı göreceksiniz. Aynen John Casey'in anlattığı gibi. Mehmetçiğimiz hâlâ kucağında o yaralı düşman askeri öylece durmakta orada. Ve bu haliyle de dünyaya haykırmakta, bizim insanlık sevgimizi ve hizmet anlayışımızı.

YARALI ASKERİN MEKTUBU

Avustralyalı Çavuş H. D. Coliver yaralanır ve Malta'da bulunan İtilaf birliği hastanesine kaldırılır. Buradan arkadaşına yazdığı mektupta bakın Türk askerinin merhametini nasıl dile getirir:

Türklerin aslında iyi kalpli insanlar olduğunu biliyorum. İşte bunu kanıtlayan hatırladığım üç olay: Bir keresinde

on iki yaralı askerimiz, cephede Türk Kızılayı tarafından bulunur. Esir alınmazlar. Yaraları sarılır ve kendilerine, "Sizinkiler gelip sizi alırlar," deyip giderler. Bir başka sefer bir Türk askeri, yaralı ve yürüyemeyen bir askerimizi bulur. Yaralarını temizleyip sarar. Onu kuytu bir yere yerleştirir. Arkadaşları tarafından bulunması gecikebilir endişesiyle de yanına, bisküvi ve su bırakır. Yine bir başka Türk, yaralı bir askerimizin yarasını sarar ve hemen gitmesini, aksi takdirde bir Alman subayı gelirse her ikisini de vuracağını söyler.

İngiliz afişleri

Tüm şiddet ve felaketlerin sorumlusu Alman... Türklerin gözünü de iyice korkuttukları içindir ki Türk, yapısının doğal yönlerini bizlere gösteremiyor.

EZANLAR VE MESAJLAR*

Çanakkale Savaşı'nı bizim için içler acısı yapan bir durum da İngilizlerin bizimle aynı kıbleye yönelen, aynı Peygamber'e inanan ve aynı kitabı okuyan kişileri karşımıza çıkarmasıdır. Osmanlı askerinin karşısına sömürge bölgelerindeki insan gücünü getirirken, bunların aralarına, Osmanlı Devleti'ni seven, kalben ona bağlı insanları da getirmişlerdir. Hatta bu konuda yalan bile söylemekten çekinmemişlerdir. Üzerinde hüküm sürdükleri Hindistan

* Türkiye Takvimi, 21.2.1991.

bölgesinden birçok Müslümanı, "Osmanlı halifesi zor durumda, onu kurtarmaya gidiyoruz," diye kandırmışlardır. Ama savaş başladıktan bir süre sonra kandırıldığını anlayan Müslüman askerler İngilizlere baş kaldırınca hemen geri hizmetlere alınmışlardır. İşte tarihin kaydettiği bu müthiş kalleşliğin içler acısı manzaralarından birini huzurlarınıza getiriyorum.

Harp başladıktan bir süre sonra Osmanlı askerleri, karşılarında savaştıkları düşman askerlerin içinde, kandırılarak İngilizler tarafından buralara getirilen Müslüman askerlerin de bulunduğunu anlarlar. Onlara kendilerinin de Müslüman olduklarını anlatmanın en güzel yolunu bulmuşlardır. O sabah Tayyar Paşa, yanına çağırdığı 50 civarında, sesleri birbirinden güzel gençlerimizden, en gür sedaları ile bir sabah ezanı okumalarını ister. Az sonra Osmanlı siperlerinin dört bir yanından Allahu Teâlâ'nın adı yankılanmaya başlar. Tüm siperlerde derin bir sessizlik vardır. Sanki kâinat soluğunu tutmuş bu ilahi sedayı dinlemektedir. Ezanın sonlarına doğru düşman siperlerinde kıpırdanmalar olur. Karşı siperlerden Osmanlı siperlerine küçük taşlara sarılı kâğıtlar atılmaya başlanır. Osmanlı askerleri bu kâğıtları açtıklarında şu yazılarla karşılaşırlar:

Bizler Hindistanlı Müslüman askerleriz. İngilizler bize, Almanlara karşı Osmanlı'nın yanında savaşacağımızı söylediler. Biraz önce ezan sesi duyduk, siz kimsiniz?

Mehmetçik okudukları karşısında şok olmuştur âdeta. Kalleşliğin bu dereceye varacağını hesap etmemektedir zira. Aceleyle bu sorunun cevabı yazılır:

Burası Osmanlı payitahtının kapısı, bizler de asâkir-i Osmanî'yiz."

Küçük bir taşa sarılan mesajlar düşman siperlerine fırlatılır. Az sonra karşı siperlerde bir patırtı kopar. Osmanlı

Mevlevî birlikler cepheye hareket ederken

askerine bir süre sonra haber gelir ki; Müslüman olan ve kiminle savaştıklarını öğrenen karşı cephedeki askerler isyan etmişler ve İngilizler tarafından geriye çekilmişlerdir.

30 YIL ARADAN SONRA İLGİNÇ KARŞILAŞMA*

Kim derdi ki 57. Alay'ın kahraman komutanı, Mustafa Kemal'in, "Size savaşmayı değil, ölmeyi emrediyorum!" emrine binaen kahramanca savaşarak askerleriyle birlikte toplu halde şehit olacak.

30 yıl sonra burada savaşan bir düşman askeri Türkiye'ye gelerek onu hayırla yad edecek ve o müthiş kumandandan yola çıkarak Türk askerlerinin centilmenliğini övecek.

Gelin, şimdi Çanakkale Savaşı'ndan 30 yıl sonra meydana gelen bu tevafuk silsilesini inceleyelim.

* N. Muallimoğlu, *Düşünen İnsana Hazine*, İstanbul 1996.

Düşmandan ele geçirilen silah ve mühimmat

Yıl 1945. Çanakkale, Gelibolu Yarımadası askerî bölge ve halkın ziyaretine kapalı. Fakat uzak bir ülkeden bir çift, ülkemizi ziyarete geliyorlar. Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığı'na başvurarak ısrarla Gelibolu Yarımadası'nı gezmek istediklerini söylüyorlar. Bu ısrarı yapan ailenin reisi, yıllar önce Anzak birlikleriyle buralara savaşa gelen askerlerden biri. Bu yerleri 30 yıl aradan sonra yeniden gezmek ve ailesine gezdirmek istiyor. Kendileriyle Tekin Paşa'mız ilgileniyor. Tekin Paşa ki, babası Çanakkale Savaşı'nda 57. Alay Komutanlığı yapmış meşhur kumandanlarımızdan Yarbay Hüseyin Avni Bey. Babasını kaybettiğinde kendisi 8 yaşındadır. Hep baba hasretiyle yaşamış ve onun menkıbelerini hep silah arkadaşlarından duymuş. O sıralarda ise Genel Kurmay Başkanlığı'nda Hava Dairesi komutanlığı yapıyor. Çanakkale diye ısrar eden bu Avustralyalı çifti görünce dayanamıyor ve onlara izin almaları konusunda yardımcı oluyor. Ama bir de şart koşuyor. Üç günlük gezi sonrasında Ankara'ya gelecekler ve muhakkak kendi evinde bir gece de olsa konuk olacaklar.

Avustralyalı aile Çanakkale'ye gidiyor, üç gün oralarda farklı ruh hali içerisinde geziyorlar ve söz verdikleri üzere Ankara'ya dönüyor ve Tekin Paşa'nın evinde misafir oluyorlar.

Akşam olmuş ve Tekin Paşa bir ara mutfağa geçmiş. İçeriden yüksek sesle yaşlı olan erkek misafirinin heyecanlı heyecanlı bir şeyler söylediğini duyuyor:

- Bu evet bu komutan bizi esir almıştı!

Tekin Paşa heyecanla içeriye giriyor. Ayağa kalkmış bu yaşlı Avustralyalının, şaşkınlık içerisinde gözlerini duvardaki, Tekin Paşa'nın babası olan Hüseyin Avni Bey'in askerî üniformalı, kalpaklı resmine dikmiş olduğunu görüyor. Yaşlı Avustralyalı bir kez de Tekin Paşa için yineliyor sözlerini:

- Bu duvarda resmi olan komutan bizi esir almıştı Çanakkale Savaşı'nda.

Tekin Paşa'mız büyük bir şaşkınlık içerisinde babasından kalan ve Çanakkale Savaşı'nda bir esirden alınmış bir kutu içerisindeki eşyaları getiriyor odaya. Avustralyalı yaşlı adam şimdi daha bir heyecanla atılıyor:

- Bunlar benim eşyalarım.

Kutuda bir pipo, fil dişi kaplı bir İncil, bir dürbün ve silah var. Tekin Paşa resimdeki kişinin babası olduğunu söylüyor. Ve başlıyorlar Yarbay Hüseyin Avni Bey'i konuşmaya.

Şimdiye kadar hep silah arkadaşlarından dinleyen Tekin Paşa, ilk kez bir yabancının ağzından babasını dinliyor. Babasının arkadaşlarının kendisine anlattıklarına göre bir gün çadıra iki Anzaklı esir getirirler, onlardan bilgi almaya çalışırlar ve onlara son derece iyi davranırlar. Üzerlerindeki eşyaları alırlar fakat onlara başka ikramlarda bulunurlar.

Ama gösterilen bu iyi niyet hareketlerine rağmen esirler saatlerce titrerler. O zaman İngilizlerin bu durumuna oradaki askerler bir mana veremezler. İşte tam bu muammanın çözülme zamanıdır. Tekin Paşa hemen bu durumu sorar:

- Babamın çadırında neden saatlerce titrediniz?

Misafirin cevabı enteresandır:

- Bakın, bugün hayattayım, diğer arkadaşım da Avustralya'da yaşıyor. Babanız, bize bir misafir gibi muamelede bulundu. Bugünümüzü ona borçluyuz. Çadırdaki bu asil muameleden sonra hicap duydum; bizzat babanıza söyleyemedim. Fakat bizi esir alanlara işaretle anlatmıştım. Şimdi de size burada anlatıyorum. Çıkartmadan bir gün önce Limni Adası'nda bizlere hitap eden ordu komutanı, 'Sakın Türklere esir düşmeyin ve ölene kadar çarpışın. Çünkü Türkler yamyamdır, sizi yerler,' demişti. Bizler de o gün esir düştüğümüzde çadırda yenileceğimiz saati beklerken, Türkler tarafından hiç beklemediğimiz centilmenlikle karşılaştık. Ve bu savaşta asil bir milleti yakından tanımış ve vatanları için ne büyük fedakârlıklara katlandıklarını görmüş olduk.

İşte Mehmetçiği aradan yıllar geçmesine rağmen hayırla yad eden düşman askeri. Ve İşte bizim kahraman, kahraman olduğu kadar güzel ahlak sahibi biricik askerlerimiz, komutanlarımız. Herhalde bu anlatılanlardan sonra 57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey'i ziyarete gitmek istersiniz. O zaman hemen size yerini tarif edelim.

Alçıtepe köyünden Anafartalar ve Conkbayırı'na doğru arabanızı sürdüğünüzde yaklaşık 20 dakikalık bir yolculuktan sonra 57. Alay'a doğru gelirsiniz. 57. Alay Şehitliği'ne gelmeden az önce sağa doğru bir yolun ayrıldığını görürsünüz.

Ne yazık ki arabaların giremediği bu toprak yolun kenarında küçücük bir tabelada "Hüseyin Avni Bey" yazar. 5 dakikalık bir yürüyüşle tüm Gelibolu sırtlarına hakim bir yamaçta gururla yatan Kahraman 57. Alayımızın şehit komutanı ile karşılaşırsınız. Ruhları şad olsun. Allah şefaatlerini hepimize nasip etsin.

BİR TUNUSLUNUN ANLATTIKLARI*

İngilizlerin Çanakkale Savaşı'nda sergilediği insanlık dışı komplolar anlatmakla bitmez. Zaten kitabımızın özellikle Anzaklarla alakalı bölümünde bu olayların şahitlerinin anlattıklarını sizlere aktarmaya çalıştık. Gelin şimdi de bir Tunusluya kulak verelim. Çanakkale Savaşı sırasında askerlerimiz tarafından esir alınmış ve karşısındaki düşman sandığı kişilerin, bizzat korumak istediği Osmanlı askerleri olduğunu öğrenince gözyaşları içinde düştüğü acziyeti anlatan bir Tunusluyu ve onun ağzından İngilizlerin aynı dine mensup ve birbirini seven insanları nasıl kandırdıklarını ibretle görelim:

Evvela bizi iğfal ettiler, "Sizin halifenizle beraberiz. Onun düşmanı olan Almanlarla savaşıyoruz. O halde sizin de halifenize yardım etmeniz, dinî açıdan borcunuzdur," dediler. Sonra hakikat meydana çıkınca baskıya, şiddete başvurdular. Askere gitmek istemeyenlerin anasını, babasını hapislere atıp işkenceler altında inlettiler, evini barkını yaktılar. Bundan başka, şayet savaşta kanımızı son damlasına kadar dökmeyecek olursak, ailelerimizi perişan edeceklerini tekrar tekrar söylediler. Bizim memleketimizdeki analarımız, babalarımız, çocuklarımız bugün o kafirlerin elinde rehindir. Artık ne halde olduklarını Allah'tan başka kimse bilmez."

Osmanlı çadırında nedamet gözyaşları içinde işte bu zavallı Tunuslu bunları söylüyordu. O kandırıldığını erken anlayabilmişti. Ya diğerleri? Ülkelerinden ya zorla ya da kandırılarak getirilen diğerleri. Onlar amaçsızca ya da gerçekten, "Osmanlı'ya yardım ediyoruz," diye acaba kaç Mehmetçiğin kanına girmişlerdi. Ya da Mehmetçik tarafından safdışı edilmişlerdi.

* İ. Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, İsttanbul 1998.

Onların akıbetini bilmiyoruz ama onları vatanlarından koparark buralara sürükleyen ve kendi menfaatleri adına ölümüne savaşa sürenlerin bugünkü zavallılıklarını görüyor ve insanlar zulmetse de kaderin adalet ettiğini ve etmeye devam edeceğini, büyük bir teslimiyet içinde düşünüyoruz.

ANZAKLARIN UNUTAMADIĞI NAĞMELER

Anzaklar ülkelerinden hiç bilmedikleri bu uzak diyarlara geldiklerine ve hiç tanımadıkları Türk halkı ile savaştıklarına sonraki yıllarda çok pişman olacaklardı. Birçoğu bu topraklarda hayatlarını kaybedecek, sağ kalarak ülkesine dönenler de elbette ki elleri boş değil Türklere ait binbir hatırayı da yanlarında götüreceklerdi. Ülkelerine sağ dönebilen binlerce Anzak sonraki yıllarda hatıralarını kaleme alacak, Türk askerinden gördükleri yakınlık ve insanlık derslerini çevresine anlatacak ve İngilizlerin yaptıkları bu şekilde bir kez daha dünyaya duyurulacaktı.

Peki sadece İngiliz'in oyunları mıydı dünyaya yayılacak olan. Elbette ki değil. Aynı zamanda Türk askerine ait binbir güzellik de duyulacak ve ağızdan ağıza bizim ülkemize ulaşacaktı.

Mehmetçik düşmanı gözlerken

Yurdumuzun güzel askerinden etkilenmiş bir Yeni Zelandalı da Çanakkale hatıraları ile ilgili günlük tutanlardan biriydi. Çevresine, özellikle de o yıllarda üniversitede okuyan torununa her fırsatta hatıralarını anlatır dururdu. Bu üniversite öğrencisinin anlatımına göre, dedesinin özellikle bir anısı vardı ki bunu herkesle paylaşmak isterdi. Şimdi bizler de bu özel hatırayı sizlerle paylaşmak istiyoruz. Aynen Yeni Zelandalı yaşlı gazinin ağzından:

Türk siperleriyle çok yakındık. Bizim siperlerimizle o kadar yakındılar ki, ateş kesildiği zaman alçak sesle konuşurduk, ayaklarımızın ucuna basarak dolaşır ve hiç gürültü çıkarmamaya çalışırdık. Genellikle hava kararır kararmaz ateş kesilir, biraz daha rahat hareket etmeye başlardık. Gecenin orta yerinde ve aşağı yukarı her gün aynı saatte, Türk siperlerinden bir ses yükselirdi. Öyle gür, öyle içli ve dokunaklı bir sesti ki dinlemeye doyamazdık. Yarım saat kadar süren bu konser, bir zaman sonra, komşu siperlerde de duyulmuştu. Zaman zaman bizim siper, Türk'ün konserini dinlemeye gelenleri misafir ederdi. Bu sese hepimiz hayrandık. Ancak ne söylerdi, bu tatlı ve iç yakan, ruhumuzu kavuran nağmeler ne söylerdi, bilmezdik fakat derinden derine etkilenirdik.

Bazen hafif bir esinti çıkar ve bu yanık nağmeleri başka yöne götürürdü. Biz, kulaklarımızı dört açıp daha iyi duymak için neredeyse başımızı dışarıya çıkaracak hale gelirdik. Efsunlu bir sesti bu!

Gündüz savaştığımız insanın gece söylediği müziği dinlemek ve ondan etkilenip duygulanmak, ne ilginç bir işti. Ama gerçekti.

Bir akşam, konser saati gelmişti ama o alıştığımız ses duyulmuyordu. İkinci, üçüncü, dördüncü akşam, yine konser yoktu. Hepimiz merak içinde kalmıştık. O gece, durumu öğrenmeye karar verdik. Türkçe bilen savaş muhabirine

Anzaklar siperde

yazdırdığımız bir kâğıdı taşa sarıp Türk siperlerine fırlattık. Bu kâğıttaki iki cümleyle, konserin niçin kesildiğini soruyor ve selam yolluyorduk Türklere...

Bir süre sonra, fırlattığımız taş, arka yüzü yazılmış kâğıtla birlikte siperimize atılmıştı. Bu kâğıtta ne yazıldığını, biraz da tahmin etmekle beraber çok merak ediyorduk.

Kâğıttaki tek Türkçe cümlenin ne dediğini anlamamız uzun sürmedi. Haberi getiren arkadaşımızın yüzünü hüzün bürümüştü. Tabii, cümleyi duyunca, hepimiz aynı hüzne gömülüverdik... Kâğıttaki cümle şöyleydi:

- O arkadaşımızı, geçen hafta vurdunuz!

Ah yitip giden bir güzel nesil. Kiminiz evli, kiminiz nişanlı, kiminizin yolunu anası, kiminizinkini yavuklusu yahut çocukları bekliyor. Ama onlar acılarını bağırlarına gömerek vatan müdafaası adına burada buralarda kalıyorlar. Kim bilir bu yanık türkülerde neler saklıyorlar. Bunu bilemiyoruz

ama bildiğimiz onların unutulmadığı. Ne onların evlatları olan bizler tarafından ne de o gün savaştıkları düşmanları tarafından. Hem de her geçen gün daha çok yad edilircesine hatırlanarak.

O cepheler nice yanık türküler, ağıtlar, ezanlar ve daha neler ve nelerle inlediler. O topraklar neler duydu, hangi manzaralara şahitlik yaptılar. Bugün bize düşen o topraklara kulak vererek bunları duymaya çalışmak. O yanık türkülerle yüreği kabaranlara birer Fatiha ile yanınızdayız diyebilmektir.

İŞTE OSMANLI HOŞGÖRÜSÜ

Bugünlerde devamlı söyleyegeldiğimiz ve önemini her yerde anlatmaya çalıştığımız hoşgörüyü acaba atalarımız hangi boyutlarda sergiliyordu. Din, dil, ırk ayırımı gözetmeksizin herkese kucağını açma, onu her şeyi ile kabul etme ve o kişiye karşı hüsnüzannını bozmama acaba nasıl olmalıydı? İşte tarihten, hem de boğaz boğaza birbirine girmiş düşmanlarına karşı hoşgörü âbidesi kesilen Osmanlı'nın tarihinden bir kare. Anlatan biz değiliz. Zaten önemli olan düşmanının seni övmesidir. Bakın Avustralyalı bir subay neler söylüyor:

Çanakkale' de bulunduğumuz günler zarfında, bir gün bizim dinî bayramımızdı. O günü neşe içinde geçirmek ve eğlenmek istiyorduk. Ama harp halinde bulunduğumuz için de bunu imkânsız görüyorduk. Son çare olarak Türklere elçi gönderip onlardan bu günlük olsun ateş açmamaları için söz aldık.

Ama hile olup olmayacağı kuşkusu içindeydik. Bununla beraber eğlencemize devam ederken, bize Türk kumandanının hediyeler gönderdiği haberini alıp elçiyi kabul ettim. Bize, adına ayran dedikleri bir içecek göndermişti. Türklerin bu hareketleri beni son derece duygulandırmıştı.

MERHAMETİN ZİRVELEŞTİĞİ AN

İşte Avustralyalı bir gazi daha bakın neler neler anlatıyor. Ve biz onların hatıratlarındaki bu notları okuyunca ecdadımızla bir kere daha gurur duyuyoruz. Karşıda, öldürmek zorunda olduğu düşmanı, kendisine bu derece hayran bırakma hadisesi karşısında hayretimizi gizleyemiyoruz.

Avustralyalı Harold Clive Newman anlatıyor:

30 Haziran günü arazide, siperlerimizin hemen yakınında sinmiş durumda üç Türk askeri bulunduğunu görmüştüm. İçlerinden biri durmadan beyaz bir mendil sallamakta idi, diğer ikisinin ise çok ağır yaralı olduğu anlaşılıyordu. Aramızdaki mesafe 25-30 adım kadar ancak vardı. Bir anda verdiğim kararla, karşılaşacağım tehlikeyi göze alıp siperden dışarı fırladım. Olanca gücümü kullanarak yaralıları taşımaya başlamıştım. 5-6 dakika kadar süren bu iş sırasında Türk tarafından hiçbir müdahaleyle karşılaşmadım. Halbuki onlar isteselerdi, anında avlanabilecek çok güzel bir hedef durumunda idim. Hemen aynı günlerde benzeri bir olay daha başımdan geçti. Türk askerlerinin bizim ön siperlerimize kadar geldikleri bir hücum sonunda bazılarının çekilemeyerek orada kalmış olduğunu görmüştük, içlerinden biri, ağır yaralı olmasına rağmen elinden silahını bırakmıyor, ateş etmeye devam ediyordu. Nihayet mermisi tükenince yanına sokulabildik. Baygın haldeydi. Hemen sargı yerine taşıdık. Yaralarından akan kan,

Çanakkale siperlerinden bir manzara

iç çamaşırlarını vücuduna yapıştırmıştı. Doktor onları keserek çıkardıktan sonra ancak yaraları sarabilmişti. Bu askerin metaneti, cesareti, orada olanların hayret ve takdirini kazanmıştı. Çok geçmeden hastaneye sevk edilmiş olan bu yiğit delikanlının hayatı kurtarılabilmiş miydi, hâlâ merak ederim.

Savaşta bizleri en fazla etkileyen durumlardan biri de, Türk askerlerinin centilmenlikleri olmuştur. Anzak Koyu açıklarında demirlemiş bulunan hastane gemimiz, Türk topçusu tarafından daima büyük bir dikkatle korunmuştur. Zaman zaman savaş gemilerimiz hastane gemisine yaklaşınca, Türk topçusu, Kızılhaç işaretini taşıyan gemiye zarar vermemek için hemen ateş kesmekten geri kalmıyordu. Bu ve benzeri olaylar, birliğimizin bütün mensupları üzerinde derin bir saygı ve sempati uyandırmıştı. Pek çoğumuzun düşünce ve kanaatini de ifade ettiğimden emin olarak belirtmek isterim ki Türklerin karşımızda değil, bizimle aynı safta olmalarını yürekten arzulamıştık. O dehşet verici savaş içinde bizler, Türk askerini "Coni Türk" olarak tanımış ve hayranlık duymuşuzdur.

İlerlemiş yaşlarımda yürekten dileğim, Türkiye ile Avustralya arasında sağlam bir dostluk kurulması ve bu dostluğun sürdürülmesidir.

KALLEŞLİĞİN BÖYLESİ!

Çanakkale denilince bağrımızı en çok yakan şeylerden biri de aynı Allah'a inandığımız, aynı kıbleye yönelerek ibadet ettiğimiz, aynı kitabı okuduğumuz din kardeşlerimizle karşı karşıya getirilmemizdir. Dünya üzerindeki Müslümanların çoğu yabancıların sömürgeleri altına girdiği kritik bir dönemde, İtilaf Devletleri, İslamiyet'in ayakta kalan tek savunucusu Osmanlı Devleti'ni bitirme adına, sömürgelerindeki Müslümanların Osmanlı muhabbetini suiistimal ederek kandırmaya çalışmışlardı. Kimilerine, "İstanbul'a halifeyi kurtarmaya gidiyoruz," demiş, kimilerine de, "Almanlara karşı Osmanlı Devleti'ne yardım etmeye gidiyoruz," diyerek onları Osmanlı askeri ile savaştırmışlardır. Teknolojik geriliğin, acizliğin ve fakirliğin pençesindeki Müslüman milletler ne yazık ki bu oyuna gelmişlerdir. Bu nedenle de Çanakkale'de birbirimizden habersiz, bir Cezayirli, Senegalli, Hintli Müslümanla savaşmak durumunda kalmışızdır. Bu acı durumu bir Tunuslu esir bakın nasıl anlatıyor:

Bolayır'da düşmanın kurşunları ile harap hale gelen Süleyman Paşa Camii

Evvela bizi iğfal ettiler. "Sizin halifenizle müttefikiz, onun düşmanı olan Almanlarla harp ediyoruz. O halde sizin de halifeni-

ze yardım etmeniz, dinen borcunuzdur," dediler. Sonra hakikat meydana çıkınca cebre, şiddete müracaat ettiler. Askere gitmemek isteyenlerin anasını, babasını, hapisler, işkenceler altında inlettiler. Evini barkını yaktılar. Bundan başka şayet muharebede kanımızın son damlasını dökmeyecek olursak, ailelerimizi perişan edeceklerini tekrar tekrar söylediler. Bizim memleketimizdeki analarımız, babalarımız, çocuklarımız bugün o kafirlerin elinde rehindir. Artık ne halde olduklarını Allah'tan başka kimse bilmez."

Esir Düşen Bir Tunuslu

BİR ANZAK ASKERİNİN HATIRALARINDAN

Olay Avustralya'da geçer. Debbie Reys adındaki kişi, bir gün dedesinin yıllar evvel yaşadığı evi ziyarete gider. Dedesi Elion Cambell ise eski bir Çanakkale gazisidir. Dedesinin evini ziyaret sırasında dedesine ait hatıra eşyalar dikkatini çeker. Bunların içinde dedesinin hatıralarını kaydettiği yazıları dikkatle okumaya başlar. Dedesi bu savaş hatıralarının bir yerinde savaş aralarındaki ateşkeslerden bahsetmektedir.

Ateşkes sırasında Türkler şehitlerini gömüyorlardı, Arkadaşlarımızdan birkaç kişi gönüllü olarak onlara yardım etmek istedi ve bu korkunç görevde dost ve düşman işbirliği yaptılar. İşte bu sırada yapılan karşılıklı konuşmalarda açlığını hissettiren bir Mehmetçiğe bir Avustralyalı kahraman, siperine giderek biraz sığır bifteği ve bisküvi getirdi, Mehmetçik bu hareket karşısında hislendi, Hareketlerinde bu hissin ifadesi vardı. Sonunda görev tamamlanmıştı. Her iki tarafın da askerleri siperlerine çekilmiş bekliyorlardı. Vurulan silah arkadaşlarına son vedalaşma bitmişti.

... Türk subayı birkaç adım ilerledi ve selam verdi. Bizim subaylarımız da selamı aldılar. Böylece ateşkes sona ermişti. Düşmanlarımızın nezaketlerinde bir yüce ruhluluk,

Namık Kemal'in Bolayır'da, Süleyman Paşa'nın kabrinin yakınlarında bulunan ve düşman kurşunları tarafından zarar gören kabri.

bir soyluluk vardı. Dünya şövalyeliğinin kutsal emaneti onlardaydı sanki...

Birkaç hafta sonra Avustralyalı askerler Türk siperlerine karşı büyük bir saldırıya geçtiler. Bu saldırıda çok can kaybedildi. Mücadelenin şiddetli bir anında Avustralyalı bir asker ağır şekilde yaralanarak Türk siperlerinin yakınına düştü. Siperler arasında kurtarma imkânsızdı. Artık yaralı asker acılı bir can çekişmeyle, yanı başındaki ölümü bekleyecekti. Ama orada ölümden başka kol gezen şeyler de vardır. Hayat gibi, İnsanlık gibi, yiğitlik gibi... Mermi yağmurunun ortasında bir Türk siperinden fırlayarak yaralı askerimizi sırtına aldı ve bizim hatlara doğru taşımaya başladı. Türk, sırtındaki Avustralyalı ile birlikte yaralanmadan siperlerimizin korkuluklarına ulaştı ve sırtındaki arkadaşımızı kıyıdan aşağıya yavaşça bıraktı. Sonra bu Türk kendi hatlarına doğru yöneldi. Fakat birçok yerinden yaralanıp yere düşmeden önce ancak üç ya da dört adım atabilmişti. Ve dolayısı ile şehit düştü. Meçhul bir şekilde, fakat bir kahraman, hiçbir şekilde unutulmayacak

bir kahraman olarak şehit düştü. Yaralı Avustralyalı, aç Türk'e sığır bifteği ve bisküvi getiren askerdi. Onu sırtında siperlerimize taşıyan Türk, onun kumanya verdiği askerdi.

25 NİSAN'LARIN HATIRLATTIKLARI

Her sene 25 Nisan yaklaşırken aynı şeyleri düşünmeye başlarım, "Acaba bizler atalarımızı hakkıyla yad edebiliyor muyuz? Onların binbir cefa ile bizlere bıraktıkları bu güzel mirasa sahip çıkabiliyor muyuz?" diye. Çünkü o tarih yaklaştıkça Gelibolu'da gözle görülür bir turist artışı olur. Otobüsler âdeta konvoylar oluşturmaya başlar. Kimileri özel tırlar organize etmiş içini ev gibi döşeterek bir aylığına yatıya Gelibolu'ya gelmiştir. Kimileri de motosikletlerle ya da karavanlarla gelirler. 25 Nisan yaklaştıkça kalabalık mahşerî bir hal alır. Gelenlere yaklaşıp kim olduklarını sorduğunuzda hemen çoğunun Avustralyalı ve Yeni Zelandalı olduklarını görürsünüz. Onlar kendilerinden yaklaşık bir asır önce buralara gelerek bu topraklarda kalan dedelerini ya da dedelerinin akrabalarını anmaya gelmişlerdir.

Özellikle 25 Nisan tarihini seçmişlerdir gelmek için. Çünkü bu tarih, atalarının, İngilizlerin sevkiyle Arıburnu'ndan kara çıkartması yaptıkları günün yıldönümüdür.

Avustralya ve Yeni Zelanda'da bulunan sömürgelerini amaçsızca kendi emelleri adına bir maceraya sürükleyen İngilizler,bu nereye gittiğini bile bilmeyen zavallı insanları önce Mısır'a götürmüş, orada üç aylık askerî bir eğitime tâbi tuttuktan sonra da dünyanın en kanlı cephelerinden birine getirerek ileri hatlara sürmüşlerdir. Dünyanın uzak bir yerinden gelen bu zavallı insanlar da İngiltere'nin menfaatleri adına burada birer birer ölüme gitmişlerdir.

İngiliz sömürgesi altında Çanakkale'ye gelmeleri, bu iki devlet için bir nev'i dünya ile tanışma olmuş ve tarihlerinde yer almıştır. Onlar için buralara gelmek dinî bir vecibe kadar önemlidir. Gelibolu'ya gelecek bir Anzak

torunu, tatile gidiyormuş gibi hazırlanmaz. Onlar buralara dedelerini ziyarete geliyorlardır. 25 Nisan tarihinden önce gelirler, bu tarihe kadar Gelibolu'nun savaş yapılmış birçok yerini gezerek ve sürekli okuyarak savaş ve savaşın geçtiği bu yerler hakkında detaylı bilgi edinirler. Âdeta 25 Nisan'a kadar buraları ruhlarında yaşamaya çalışırlar. Zaman zaman geceleri sahile gider ve atalarının çıkartma yaptığı yerlerden uzun uzun kıyıları seyrederek bu manzarayı kafalarında canlandırmaya çalışırlar.

Ve o bekledikleri günün arefesi gelir. 24 Nisan akşamında hepsi sözleşmişçesine Anzak Koyu'nda toplanırlar. Sayıları 10 binleri bulmuştur. (2002 yılı Nisan ayında 15.000 Anzak oradaydı.) Ellerinde kutsal kitapları İncil vardır ve gecenin karanlığında saatlerce ayin yaparlar. Saat 04.30 sularında aynen atalarının 25 Nisan 1915 sabahı bu saatlerde yaptıkları gibi elbiselerinin paçalarını sıvayarak suya girerler. Su neredeyse bellerine geldiğinde sırtlarını denize vererek, yüzlerini karaya çevirir ve atalarının yıllar evvel çıkartma sandallarından çıkarak burada ağır ağır ilerlemeleri gibi onlar da karaya doğru ilerlerler.

Anzak Koyu'nda Anzaklar (Anzak Koyu, 1915)

Anzak Koyu, 2003

Bir nev'i o günlerin canlandırmasını yaparlar. Kimilerinin başlarında atalarının o günlerde giydiği şapkalar vardır. Kimileri de asker elbisesi giymiştir. Bu şekilde dedelerinin o günlerdeki hissiyâtını anlamaya çalışırlar. İşte Anzaklar her sene 25 Nisan'da ülkemize geldiklerinde Gelibolu'da bunları yaparlar.

Peki bu kadar anlattığımız şeyden sonra bu kez kendimize dönerek soralım. Bu adamlar binlerce kilometre uzaklardan buralara gelerek, hem de savaşta yenilmiş olan atalarını anma adına bu kadar güzel şeyleri yaparken, bizler kendi topraklarımızda, bu savaştan muzaffer olarak çıkmış olan atalarımız için neler yapıyoruz? Onları anma, hatırlama ve onların ruhlarına bir şeyler gönderme adına hangi güzel davranışları sergiliyoruz?

İşte başımızı iki elimizin arasına alarak uzun uzun düşünmemizi sağlayacak güzel bir soru.

Onlar bu ülke için canlarını verdiler. Durum gerçekten çok vahimdi. Ülke elden gidiyordu. Karşı konulması çok

zor kuvvetler senin vatanını yok etmek için bir araya gelmişlerdi. Ama onlar, yani senin dedelerin canlarını ortaya koyarak buraları terk etmediler. Öyleyse onlar başka milletlerin dedelerinden daha fazla hak ediyorlardı anılmayı.

Bu kadar konuştuktan sonra bir konuda sevindiğimi söylemek istiyorum. Düne kadar Çanakkale neresi denildiğinde bilemeyen insanlarımız şimdi akın akın oralara gitmeye başladılar. Her bahar döneminde Çanakkale'nin dar yolları otobüslerin sıkışıklığından geçilmez oldu. Bir millet atalarını yeniden hatırlamaya başladı. Ama bu elbette ki yeterli değil. Keşke bizler de bir Anzaklı kadar dedelerimize düşkün olabilsek, onları sık sık hatırlayabilsek, her cuma ruhlarına Fatihalar, Yasinler gönderebilsek, Çanakkale'de bizlerde geceleyebilsek, onların şehitlikleri etrafında anma törenleri düzenleyebilsek, en gür sesimizle İstiklal Marşı'mızı söyleyebilsek. Bizim de atalarımızın yaptıklarını taklit eden gençlerimiz olsa ve sabahlara kadar keşke elimizde Kur'ân-ı Kerim, dilimizde dualar onların cephelerde ölümle burun buruna "Salâten Tuncinâ" okumaları gibi bizler de onlarla bir murakabe kurabilsek. Eminim çok mutlu olacaklardır.

6. BÖLÜM

ÇANAKKALE'DEN SAHNELER

BATAN DÜŞMAN GEMİSİNE SON BAKIŞ*

18 Mart 1915 sabahı Çanakkale Boğazı'na giren ve kendilerine "Yenilmez Armada" diyen dev deniz kuvvetleriyle düşman, sağlı sollu Osmanlı tabyalarını yıpratmaya başlamıştı. Top mermileri âdeta yağmur gibi yağmaktaydı. Saat 11.45 sıralarında Hamidiye Bataryası ilk isabeti almıştır. Yüzbaşı Süleyman Sırrı Bey kumandasındaki batarya, saat 14.00 civarında kendisine iyice yaklaşan Fransızların dev gemisi Bouvet'i hedef almıştır. Karşılıklı amansız bir gülle yağmuru başlatılmıştır. Bouvet zırhlısı 9600 metreye yaklaştığında Hamidiye Bataryası'ndaki 240 mm'lik Osmanlı topları üzerine yağmaya başlar. Zırhlı yavaş yavaş yıpratılmaktadır. Mehmetçik yoğun ateş altında bir nebze olsun gerilememekte, âdeta bu dev zırhlılar ile gülle yarışı yapmaktadır. Eğer biraz olsun duracak olsa gemiler burunlarının dibine geliverecektir neredeyse. İşte bu sarsılmaz iman kuvvetiyle, gemilerle burun buruna savaşan Mehmetçiklerin bulunduğu tabyanın yakınlarına düşen güllelerden bir tanesi Cideli Mahmud'un iki aya-

* *Hayat Tarih Mecmuası*, Mart 1977; Emrullah Nutku, "Çanakkale Savaşlarından Yaşanan Olaylar", *Tarih ve Edebiyat*, 1980.

Top atışa hazırlanıyor

ğını birden götürür. Arkadaşları bu manzara karşısında hemen arkadaşlarını sırtlanarak sargı yerine taşırlar. Sargı yerine gelen Cideli Mahmud'un aklı hâlâ cephededir. Onun zihni, az önce kopan ayakları ile değil, Boğaz'ı geçmeye çalışan düşman gemileriyle meşguldür. Birden sargı yerine sevinçli bir haber dalga dalga ulaşır. Fransızların dev gemisi Bouvet batıyor. Bir heyecan dalgası ve koşuşturma olur askerler arasında. Bazıları Hamidiye Tabyası'na koşuşurlar bu manzarayı görmek için.

Az önce iki ayağı da kopan ve ölümle pençeleşmekte olan Cideli Mahmud, o feci durumunu unutmuştur âdeta. Yanındakilere dönerek ısrarla kendisini de tabyanın olduğu yere taşımalarını ister. Zira düşman gemisinin batışını o da görmek istemektedir. Durumunun olumsuzluğu ne kadar anlatılmaya çalışıldıysa da kabul etmez. Düşmanın bu hezimetini muhakkak görmelidir.

Onun ısrarlarının, bu dünyadaki son arzusu olduğunu fark eden sıhhiye erleri daha fazla üstelemezler ve yaralımızı kıyıya taşırlar. Az önce düşmana nişan aldığı topun yanına getirirler. Bulunduğu hakim kıyıdan Bouvet zırhlısının ağır ağır batmakta olduğunu gören bu iki ayağı da kopmuş askerimizin yüzünde tebessüm dalgaları meydana gelir. Vazifesini hakkıyla yerine getirmiş olmanın verdiği huzur içerisinde yavaş yavaş gözleri kapanan Cideli Mahmud Çavuş az berideki siperlerin arasına defnedilir. Ruhu şad olsun.

AMAN AYAĞIMI ALMAYIN!

O cephe öyle bir cepheydi ki nice kahramanlara ve kahramanlıklara şahit oldu. İşte onlardan birini de bizlere Yüzbaşı Emin Ali Bey anlatıyor:

Fransızlar 21 Haziran'da 5-6 günden beri şiddetli topçu ateşiyle hazırladıkları kuvvetli bir hücumu baskın şeklinde yaptılar. Bu hücumda gayet müthiş bir obüsün duman ve toz bulutları içerisinde kaldık. Bulutlar sıyrılınca yanımda 6. Alay'ın 6. Mülazım-ı Evveli Ulvi Bey vardı. Yere düşmüş-

Bir gazimiz ameliyat edilirken

tü. Yanına gittim. Baktım bir obüs parçası ayağını almış götürmüş. O vakit doktorlar bir deriyle köküne bağlı olan bu ayağı kesmek istediler. Bilir misiniz ne dedi, "Aman ayağımı kesmeyin sonra bölüğümün başına bir daha gidemem," yalvarıyor, gözyaşı döküyordu.

ANZAKLARIN HATIRALARINDAN*

Çanakkale Savaşı'yla ilgili bazı gerçeklere de Anzakların hatıratlarından ulaşıyoruz. İşte Anzak askerlerinin anlatımı ile savaştan sahneler:

Savaşın, kızgın bir dönemiydi. Curtney mevkiinde (57. Alay Şehitliği karşısındaki otopark olarak kullanılan yer) bulunuyorduk. Akşama kadar süregelmiş nispeten durak-lamış, ara sıra duyulan silah seslerine rağmen sakin bir gece başlamak üzereydi. Sanki, günlük yakıcı giysilerinden soyunan akşam güneşi sıcak Saroz Körfezi'nin sularında deniz banyosunu alıyordu. Bir ara, sırtların hemen gerisinden, kulaklarımızın çoktandır yabancısı kaldığı bir sesin, güzel bir melodinin, savaş alanını kaplarcasına yayıldığını duyarak hayretle kulak kabartmıştık. Taburumuz mensuplarından Mac Mahon'un klarnetinden çevreye yayılan, "Un Peou D'amour" isimli şarkının güzel melodisi, böyle bir ortamda hepimizin üzerinde bambaşka etkiler yapmıştı. Sanki verilen bir emre uyarmışçasına, bir anda 2 taraf da ateşi kesmiş, çevredeki siperlerde bulunan Avustralyalı ve Türk savaşçılar bu melodinin sihirli güzelliğinde birleşmiş, kaynaşmışlardı.

Son notalar sessiz karanlıkta perde perde eriyip giderken, karşılıklı siperlerden yükselen alkış sesleri böyle bir ortamda hiç kuşkusuz az rastlanabilecek bir olaydı. Ne var ki derin sessizlik ancak birkaç dakika sürebilmiş, ardından yine öldürücü atışlar, yine savaş başlamıştı.

* Can Dündar, *Gölgedekiler*, İmge Yayınları, İstanbul 1995.

Bir başka gün, yine çetin bir çarpışmanın yorgunluğu içinde başlayan bir gecenin başlangıcındaydık. Biraz olsun dinlenebilmek için sindiğimiz siperlerde, Türk tarafından, "Allahu Ekber, Allahu Ekber!" diye yükselen bir sesle, ne olduğunu anlamadan hemen silahlarımıza sarılıp alarma geçtik. Karanlık içinde olmasına rağmen hemen yakınımızdaki görüntüyü seçebiliyorduk. Hepimiz hayretler içinde kalmıştık. Türk siperlerinin önüne çıkmış beyaz sarıklı bir din adamı ayakta ve fütursuzca dinî görevini yapmaktaydı. Bu cesur din görevlisine karşı bizim taraftan hiçbir müdahale olmadı. Tetiğe dokunuversem onun hayatına son vermekliğim işten bile değildi, fakat hayır, içimdeki bir kuvvet buna müdahale ediyor ve engelliyordu.

Bu olaydan birkaç gün sonra idi, vakit gece yarısına yaklaşıyordu. Ay ışığının da olmadığı zifiri karanlık bir geceydi.

Çanakkale'de kum torbalarından yapılmış siperlerde iki askerimiz.
Biri gezde, diğeri gözde düşman bekliyor

Sekiz saat kadar süren bir tahkimat işinden, durmadan kazma kürek sallamaktan yorgun bir halde idik. Gelibolu Yarımadası'nın bizlere tekin bir yer gibi görünmeyen o savaş alanı, ölülerden çıkan tahammül edilmez kokular dehşet verici bir haldeydi. Gecenin nispeten sessiz bir saatinde, birden, sol ilerimizdeki Türk siperlerden gelen bir ses hepimizi şaşırtmıştı. Bu bir şarkı mıydı! Yoksa kiliselerde söylenen ilahiler miydi? Sözleri Türkçe mi yoksa Almanca mıydı fark edemiyorduk. Lakin tahminlerin üstünde berrak ve güzeldi. Yüreklere işleyen bir tenor sesiydi. Bölgedeki herkes bir anda kulak kesildi. Ara sıra duyulan tüfek sesleri de kesilmişti. Hepimiz büyülenmiş gibi dinliyorduk! Sanki sesi, Mesih'in soluğu gibi büyülü ve dirilticiydi, demek ki aynı ruhsal havaya sahip kimselerdik.

O şarkıyı söyleyen kimdi? Bilmiyorum ve hiçbir zaman da öğrenemeyeceğim kuşkusuz. Ancak her kim idiyse bilmeliydi ki, o acılarla, iniltilerle, korkuları dolu savaş alanında, bir çoğu yurtlarını bir daha göremeyecek askerleri ruhlarından kavrayan, unutamayacakları bir anı yaratmış, huzur dolu dakikalar yaşatmıştı. İnanın ki yüzlerine bakılamayacak kadar kir içinde, kaba görünüşlü; fakat gerçekten tertemiz yürekli o dinleyici kitlesi, hiçbir konserdeki dinleyicilerin hissedemeyeceği şekilde bu şarkının etkisi altında kalmışlardı.

Konser bitmişti. Yanımdaki siper arkadaşım hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ona döndüm:

- Söylenen sözleri anlıyor musun?

George Saw:

- Hayır Sykes, anlamıyorum. Ama, kalbim anlıyor. Bu sözler hangi dildendir bilmiyorum. İnan ki ilk defa duyuyorum.

O cephelerde acaba o an neler söyleniyordu. Bunu bilemiyoruz ama bildiğimiz şey, Mehmetçiğimizin neleri

söyleyebileceği ve bu yürek yakan sözleriyle, düşmanının bile kalbini titretebileceği.

GAZANFER, MUZAFFER, MÜCAHİD*

Osmanlı Devleti uzun yıllar yabancıların zihninde, kendisinden kurtulması gereken bir düşman olarak görülmüştür. Zira onun dağıttığı adaletten rahatsızdırlar. Onun gücü kuvveti, yabancı devletlerin serbestçe hareketlerini engellemektedir. Fakat bir süredir hasta ve kendisine bile bakamayan bu gazi devlet, yabancı sömürgecilerin iştahlarını kabartmaktadır. Bu nedenle gözler Osmanlı'nın üzerine

Çanakkale siperlerinde saatlerce süren ateş muharebesinden galip çıkan er bakışlı yiğitler

* *Mevlana Güldestesi*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 1993, s. 172; R. Şükrü Apuhan, *Mehmetçik*, Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s. 189.

dikilmiş, zayıf anları kollanmaya başlanmıştır. Sadece yabancı devletlerin askerî stratejistleri değil, zamanın gazetecileri de Osmanlı topraklarında cirit atmaktadır. Hatta bu serbesti harekât sırasında Osmanlı tebaası içine ayrılık tohumları bile ekmektedirler. Ama bu düşman hareketler içinde zaman zaman bazı gazeteciler, insafa gelerek hakikati inkar etmekten de geri kalmamışlardır.

Osmanlı'nın fiilen nihayete erdiği günlerdir. Yeni Türkiye devletinin kurulma aşamalarında Anadolu'da yeni bir varlık yokluk savaşı verilmektedir. Bu savaş Kurtuluş Savaşı'dır. Yabancı devletler, "Acaba yeni bir Osmanlı mı hortluyor?" endişeleri içerisinde bu kurtuluş harekâtını izlemektedirler. Bu amaçla yabancı basından da birçok muhabir ülkemizde kol gezmektedir. İşte bunlardan bir tanesi de Fransızların ünlü *Le Monde* gazetesinin muhabirliğini yapan bir Türkolog'dur.

Meraklı gözlerle çevrede şahlanacak bir Osmanlı kuvveti var mı diye araştırmaktadır. Halbuki baktığı her tarafta açlıktan, sefaletten başka bir şey görememektedir. Evet Anadolu neredeyse tükenmiştir. Zira yaklaşık bir asırdır devam eden savaşlarda Anadolu defalarca boşalmış, nice ciğerpareler gitmiş gitmiş ve bir daha da dönmemişlerdir. Her tarafı yıkılmış, insanları perişan bu ortamda gezen muhabirin yolu Eskişehir istasyonuna uğrar, "Şöyle bir etrafı gözlemleyeyim," der. Manzara diğer yerlerden pek de farklı değildir. Çevre dullar ve yetimlerle doludur. Fakat bir şey görür ki buna yürek dayanacak gibi değildir.

7-8 yaşlarında üç çocuk, tüm dünyayı unutmuşçasına oynamaktadırlar. Halbuki bu çocukların ayakları çıplaktır ve üzerlerinde sadece birer çuval vardır. Çuvalların boyunları delinmiş ve çocukların başları oradan dışarıya çıkarılmıştır. Kolları da aynı şekilde yanlardan.

Gazeteci dayanamaz ve yanlarına yaklaşarak sorar:

- Evladım baban nerede?

- Babam Çanakkale' de din için öldü.

- Sen?

- Benim babam da Yemen' de din için öldü.

Üçüncü çocuk da aynı cevabı verir.

- Peki size kim bakıyor?

- Burada bir ebe annemiz var. O bakıyor.

derken yaşlı bir kadın istasyon civarındaki kulübesinden çıkarak bağırmaya başlar.

- Gazanfer, Muzaffer, Mücahid! Çorba yaptım, gelin için!

Yoksuldurlar, açtırlar, üstte başta yoktur, çuval giymektedirler. Ama isimleri Gazanfer, Muzaffer, Mücahid'dir...

"Bu Millet yenilmez!" der Le Monde muhabiri.

KOMUTANIM SU GÖNDERDİ*

Anlatmakla bitmez Çanakkale'de askerimizin başından geçenler. Ne sıkıntılar çekmişlerdir, ne açlıklar görmüşlerdir ve siperlerde günler ve haftalarca nelere maruz kalmışlardır, keşke o sırtlar dile gelse de bize anlatsa.

Karşıdaki düşman askerinin çikolatası bile vardır ama senin askerin kuru ekmeğe tayın demekte, bir de yanında su bulabilirse derinden bir, "Şükür Ya Rabbi!" çekmektedir. Mehmetçiğin bu tabii gıdası için cephe içlerinde, siperlere su taşıyan sakalarımız vardır. Onlar, arkadaşlarının yüreklerini biraz olsun serinletme adına âdeta ölümü göze almış gibidirler. Her gün katırlarına yüklerler fıçılarını ve düşmana görünmeden su kaynaklarına ulaşmaya çalışırlardı.

İşte bu yiğitlerden biri de saka eri Hüseyin'di. O da Osmanlı birlikleri içinde hizmet eden diğer saka erleri gibi her gün bu cehennemî ortamda, bulunduğu birliğe su taşımaya çalışıyordu. O sabah da erken saatlerde katırlarıyla

* Vefa Karatay, *Mehmetcik ve Azınlıklar.*

Çanakkale'de siperler arasında, arkadaşlarına su dolduran bir askerimiz su içerken

birlikte yola çıkmıştı. Su kaynağına sağ salim ulaşmış, fıçılarını doldurmuş ama dönüş yoluna geldiğinde kalakalmıştı. Çünkü mevki alabildiğine ısınmış, düşman havadan ateş yağdırmaktaydı. Bir süre beklemesi gerekiyordu. Kuytu bir yerde hayvanlarıyla birlikte beklemeye başladı. Düşman sağanağı umduğundan daha fazla sürmüştü. Vakit de bir hayli ilerlemişti. Sonunda etrafın sakinleşmesiyle birlikte o da saklandığı yerden çıkarak yoluna koyuldu. Bir yandan yürüyor, bir yandan da arkadaşlarının bugün kendisinin gecikmesi ile su yokluğu çekip çekmedikleri konusunda endişe yaşıyordu. Bu düşünceler ile ilerlerken karşısında iki kişi beliriverdi. Ellerinde silahları olan ve bunları kendisine doğrultmuş durumda bekleyen bu kişiler düşman askerlerinden başkası değildi. Bu kritik anda Hüseyin bir anda aklından bin türlü şey geçirdi. En sonunda bir tanesinde karar kılarak düşman askerlerine tebessüm etti. Onlar, tutsak ettiklerini düşündükleri askerin bu tebessümüne şaşırmış bir vaziyette daha bir yaklaştılar. Hüseyin

el işaretleri ile, "Komutan, komutan!" diyerek rütbelileriyle görüşmek istediğini anlatmaya çalışıyordu. Askerler kendisini hemen komutanlarının yanına götürdüler.

Düşman komutanının yanına gelen Hüseyin ona, kendi komutanlarının bu suyu onların yaralı askerlerine bir hediye olarak gönderdiğini anlatmaya çalıştı. Hüseyin'in anlattıklarını dinleyen komutanın yüz hatları değişmişti. Bu âlicenap hareket karşısında onlar da bir şeyler yapmalıydılar. Bu suyu getiren asker geceleyin gönderilemezdi. Onu istirahat etmesi için bir çadıra götürdüler. Ertesi sabah da yanına verdikleri hediye yiyeceklerle birliğine uğurladılar.

Saka eri Hüseyin'in düşman siperlerinden sallana sallana kendi siperlerine doğru ilerlediğini gören arkadaşları önce gözlerine inanamadılar. Hüseyin sipere indikten sonra da onu soru yağmuruna tuttular. Garip Hüseyin onların sorularına cevap vermeden atıldı:

- Affedin gardaşlarım. Suyu düşmana verdim emme boş da gelmedim. Hele şunları yiye koyun, iki saate kalmaz hepinizin matarasını doldururum evvelallah.

VATAN SAĞOLSUN*

Aktaracağımız olayı Vefa Karatay anlatıyor. Bu hadise ile yine Mehmetçiğin destanlaştığını ve mukaddesleri uğruna her şeyini verebileceğini görüyoruz. Görüyor ve arkada bıraktıkları torunlarının da bu ruha ulaşabilmeleri için dua dua yalvarıyoruz.

"Anlatacağım olay, Çanakkale Savaşlarının her safhasında nice benzerlerinin yer aldığı sayısız menkıbelerden biridir:

O sabah yine bütün şiddetiyle başlamış olan boğazlaşma akşama doğru birliklerimizin üstünlüğüyle devam ediyordu.

* V. Karatay, *Mehmetçik ve Anzaklar;* Arif Kurtaran, *Çanakkale Zaferi*, 1992.

Gözetleme yerinde, gelişen süngü hücumlarını heyecanla izlemekteydim. Kükremiş aslanlar gibi düşman siperlerine atılan Mehmetçiklerin, "Allah! Allah!" nidaları ufku sarmış, vahşi bir uygarlığın gücünü temsil eden düşman zırhlılarının top seslerini bile bastırır olmuştu.

Arkamda duyduğum ayak sesleri üzerine başımı çevirince, karşımda Ali Çavuş'u buldum. Sararmış yüzü derin bir acının belirli izleriyle çizgiliydi. Daha, "Neyin var?" diye sormama meydan kalmadan, o müthiş gerçeği anlamama yetecek bir hareketle, kolunu uzatmıştı. Dehşetle sarsıldım. Çavuşun sol kolu, bileğinin dört beş parmak kadar yukarısından parçalanmış, kanlar içinde idi. Elinin yere düşmemesini ancak zayıf bir bağlantı önlüyordu. Ali Çavuş, avurtlarını sıkarak acısını önlemeye çalışırken, cebinden çıkardığı bir çakıyı bana uzatmış ve, "Şunu kesiver kumandanım!" ricasıyla yardım istemekteydi.

Bu üç kelimelik sözde, öyle dehşet verici bir istek ve öylesine kesin bir zorunluluk vardı ki birkaç saniye içinde, tüylerimi ürperten o işlemi yapmaktan uzak kalamadım.

Bir teselli sözü söylemiş olmak için de:

- Üzülme Çavuş! Allah vücuduna sağlık versin, diyebildim.

Ali Çavuş, yere düşen eline, elsiz kalan koluna ve akmakta olan kanına bir süre sessizce baktıktan sonra, gözlerini ateş ve duman içindeki ufka doğru çevirdi:

- Feda olsun, vatan sağ olsun!

BİGALI MEHMET*

İngiliz donanması, Saroz'dan top atışları ile bize son derece ağır kayıplar verdiriyordu. Yine şiddetli bir atış sonrasında 3. Tümen 64. Alay 1. Bölük Mehmetçiklerinden

* Recep Ş. Apuhan, *Mehmetçik*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s. 85.

Çehrelerinde neşve-i zafer parıldayan iki kahraman gazi askerimiz

Mehmet (Aşkın) silah arkadaşı olan eniştesi Recep'i fundalıkların üzerinde gördü. Recep'in iki ayağı da kopmuştu. Mehmet, yavaş yavaş eniştesinin yanına sokuldu. Vaziyetini yakından görünce ağlamaya başladı. Henüz ruhunu teslim etmemiş olan Recep tamamen kendindeydi:

- Kardeşim! Niçin böyle ah edip ağlarsın da benim ciğerimi dağlarsın! Allah'ın verdiğine merhaba! Takdir-i Rabbani böyleymiş. Onun hükmüne mani yoktur. Artık elden bir şey gelmez. Benim arzuladığım oluyor... Sağ kalırsan anamın elini benim için de öp! Sütünü helal etsin.

Recep'in son sözü, "Başımı kıbleye doğru çevir," oldu. Başka bir şey söyleyemedi. Ruhunu teslim etmişti.

Az sonra bölük yine süngü hücumuna geçti. Bu defa hemşehrisi Halil, ağır bir yara alarak Mehmet'in yanına yıkıldı. Bir müddet sessiz kaldı ve sonra, "Ahretlik ölümüm yaklaştı. Öldükten sonra cesedimi geriye götürtme. Buraya ellerinle göm. Üzerimde harbediniz. Ta ki gazilerin ayak seslerini, Allah, Allah nidalarını rahatça duyayım. Halil de ruhunu böylece teslim etti.

Bir akşam keşif koluna çıkardılar Mehmet'i. Karayürek deresinin yatağında geziniyordu. Çok susamıştı. Dere şırıldıyordu. Matarasını doldurup birkaç yudum içti. Fakat suyun tadı başkaydı. Avucuna su alıp baktı. Su değildi bu, kandı. Karayürek deresinden kan akıyordu. Karayürek deresi kan ağlıyordu.

Biga'nın Ramazanlar köyünden Gazi Mehmet Aşkın yıllar sonra savaştığı meydanları dolaşırken yanındaki M. İhsan Gençcan'a bir siper gösterdi:

- İşte Halil'in yattığı yer.

BİZİM KÖYDE KURBANLIK KOYUNLAR KINALANIR*

Bilecik İstasyonu'nda yaşlı ana oğlunu cepheye uğurlarken ona,

"Oğlum! Babanı Dimetoka'da, dayını Şipka'da, ağabeylerini Çanakkale'de kaybettim. Sen benim son yongamsın. Sen de dönmezsen ben Allah'a emanet" diyordu.

Ve ilave ediyordu:

- Git sen de git! Minareler ezansız, camiler Kur'ân'sız kalacaksa sen de git! Ezan, Kur'ân, vatan kime emanet.

* *Tarih ve Medeniyet*, Nisan 1997.

Arıburnunda düşmanın parçalanmış uzun bahriye toplarının başında Esat Paşa, Müsteşar Muavini Fahrettin Bey ve Mehmetçikler

Galiçya'da, Şipka'da, Dimetoka'da kalanların evlatları kime emanet.

Tarihinde birçok kez dolup dolup vatan, millet ve din adına boşalan Anadolu bir kez daha bu güzel vatana vefa borcunu ödeme adına ciğerparelerini cephelere gönderiyordu. Yukarıda da söylendiği gibi, son yongalar bile bu büyük dava için seferber edilmişti. Analar yalnız kalma pahasına da olsa, tek vatanım kurtulsun diyerek dualarla yavrularını selametle göndermeye başlamışlardı. Ana kucağından daha yeni ayrılmış, belki bıyıkları bile terlememiş bu Mehmetçikler Çanakkale sırtlarında, cephe gerisinde sıraya giriyor, bölük bölük teçhiz ediliyorlardı.

Günlerden bir gün yine gencecik Mehmetçikler kim bilir nerelerden gelerek Çanakkale bölgesine sevk olunmuşlardı. Yüzbaşı Sırrı Bey bu gencecik askerleri karşısına almış hepsini ayrı ayrı gözden geçiriyordu. Bu sırada Yüzbaşı

Sırrı Bey'in bir şey dikkatini çekmişti. Askerlerden bir tanesinin saçı kınalıydı. Buna bir hayli şaşıran Sırrı Bey Mehmetçiği yanına çağırarak saçının neden böyle kınalı olduğunu sordu.

Bu soruya muhatap olan saf Anadolu delikanlısı bir şey diyemedi. Çünkü sebebini kendisi de bilmiyordu. Sadece, "Buraya gelmeden evvel anam kınaladı kumandanım," diyebildi.

Kumandanı kadar bu durumu kendisi de merak eden Kınalı Hasan, hemen annesine bir mektup yazdırdı. Mektubun içinde annesine, saçını niye kınaladığını sordu.

Aradan bir süre geçmişti, o ve bağlı olduğu 64. Piyade Alayı Mayıs ayında Arıburnu Cephesi'nde savaşıyordu. Bu cehennemî çarpışmalarda Hasan'ımız da yaralanmıştı. Hem de pek ağırcaydı yarası. Hemen cephe gerisine taşıdılar. Sargı yerine götürdüler götürmesine ama onun kaderinde anasının mektubunda belirteceği güzel son vardı. Kurtaramadılar, şehit olmuştu Kınalı Hasan. Diğer şehitlerle beraber defnedilmeden önce üzerlerini aradılar. Kınalı Hasan'ın üzerinden bir mektup ve bir de tamamlanmamış bir şiir parçası buldular. Bu şiirde şöyle deniyordu:

Anam yakmış kınayı adak diye,
Ben de vatan için kurban doğmuşum.
Anamdan Allah'a son bir hediye,
Kumandanım ben İsmail doğmuşum...

Sıra koynundan çıkan mektuba gelmişti. Oradakiler mektubu da açtılar. Kınalı Hasan'ın anasından geliyordu bu mektup. Peki bu güzel ana ne diyordu mektubunda gelin bir de o yazılanlara göz atalım:

Ey gözümün nuru Hasan'ım, köyümüzde rahat rahat oturalım mı? Vatan sevgisi içimizde alev alev yanıyor. Sen

ecdadından, babandan aşağı kalamazsın. Ben, senin anan isem, beni ve seni Allah yarattı, vatan büyüttü. Allah, bu vatan için seni besledi. Bu vatanın ekmeği iliklerinde duruyor. Sen bu ailenin seçilmiş bir kurbanısın. Hasan'ım, söyle zabit efendiye. Bizim köyde kurbanlık ayrılan koyunlar kınalanır. Ben de seni evlatlarımın arasından vatana kurban adadım. Onun için saçını kınalamıştım. El-hükmü billah. Allah, seni İsmail Peygamber'in yolundan ayırmasın. Seni melekler şimdiden rahmetle anacaktır. Gözlerinden öperim.

Anan Hatice

Okudular ve ağladılar. Anladılar ki ana ta başından biliyordu olacakları ve o zamanlardan büyük bir tevekkül içinde kınalamıştı yavrusunun başını. İşte Anadolu kadını bu kadar büyüktü.

BENİM GÖZLERİM GÖRECEĞİNİ GÖRDÜ*

18 Mart günü Çanakkale Boğazı cehennemî bir hava soluyordu. Denizden atılan top mermileri ile tabyalar hallaç pamuğu gibi dağılıyor, Mehmetçikler şarapnel parçalarıyla yaralanmasalar bile metrelerce havaya kalkan toprağın altında kalarak canlı canlı gömülüp gidiyorlardı. Mecidiye Tabyası da bu durumdan payını alanlardandı. Hatta belki de en çok alanıydı. Çünkü boğazı sabahtan beri zorlayan gemilerin çoğu kendilerine hedef olarak bu tabyayı seçmişlerdi. Bu dehşetli hava devam ederken birkaç top mermisi tabyanın tam ortasına düşmüş, Mehmetçikler savrulup gitmişlerdi. Koca Seyit'in destan yazdığı anlardı.

Mehmetçik neredeyse o gün orada olan bir de kahraman vardı başlarında. Ayağı başlarımıza taç Cevat Paşa. Kendisi Çanakkale'de müstahkem mevki kumandanlığı yapıyordu.

* N. Muallimoğlu, *Düşünen İnsana Hazine*, İstanbul 1997.

Askerlerimiz düşmanı püskürtürken

Ve o gün askerleriyle birlikte bu kahramanlığın yazılmasında en büyük emeğe sahip olanlardan biriydi. Mecidiye Tabyası'nın başına gelenler onunda kulağına gitmişti. Böyle bir durumda yerinde duramazdı. Hemen atına atlayarak, havada uçuşan kurşun ve şarapnel parçalarına aldırmadan Mecidiye Tabyalarının bulunduğu bölüme doğru yöneldi. Tabyaya geldiğinde toz toprağa bulanmış şehit naaşlarıyla karşılaştı. Yaralılarda sağda solda kendilerini korumaya çalışıyorlardı. Yıkıntıların arasında bir asker dikkatini çekti. Hal ve tavırlarından ağır yaralı olmadığı anlaşılıyordu. Peki bu durgun hal de neydi? Acaba bombalamanın etkisinden hâlâ kurtulamamış mıydı? Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Paşa, askerin yanına yaklaştı ve sordu:

- Neyin var evladım?

Mehmetçik sesi tanımıştı. Ok gibi ayağa fırladı ve hazır ola geçti. Cevat Paşa'nın gözleri, gencin gözlerine takılıp kalmıştı. Çünkü genç Cevat Paşa'ya değil sabit bir şekilde farklı bir yöne bakıyordu, "Gözlerine bir şey mi oldu oğlum?" diye sordu Cevat Paşa. Ama gördüğü manzara karşısında kendisine zor hakim olmaktaydı.

Mehmetçik, kendisinden beklenmedik bir kararlılıkla şu cevabı verdi:

- Üzülmeyin kumandanım, benim gözlerim göreceğini gördü.

Evet gerçekten de vatan müdafaası yolunda gözlerini seve seve kaybeden bu mübarek gazi, göreceği şeyleri görmüştü. Dünyanın Düvel-i Muazzaması denilen büyük devletlerin dev gemilerinin, kahraman Osmanlı askerleri tarafından nasıl durdurulduğunu ve batırıldığını, vatanını çiğnemek için gelenlerin nasıl gerisin geri gönderildiğini görmüştü. Evet artık gözlerinin ışığını yitirmişti. Ama bugün gördüğü manzaralar ona bir ömür boyu yetecekti.

BOMBACI MEHMET*

Seddülbahir ve Conkbayırı'nın büyük kahramanlarından biri de Bombacı Mehmet Çavuş'tu. Bu kahraman Anadolu çocuğu, İngilizlerin siperlerimize fırlattığı el bombalarını korkusuzca hemen yakalar, karşı tarafa fırlatır ve zararını kendilerine dokundururdu. İngilizler bunu anlamış olacaklar ki bombaları birkaç sayı saydıktan sonra fırlatarak Mehmet Çavuş'un iadesini önlemeye çalışmışlardı. İşte böyle bir bomba Mehmet Çavuş'un elinde patlayarak sağ elinin bileğinden kopmasına sebep olmuştu. Bu yiğit delikanlı vazife şuuruyla hastaneden tabur kumandanına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Sağ kolumu kaybettim, zarar yok, sol kolum var. Onunla da pekâlâ iş görebilirim. Beni müteessir eden ve kıtama iltihak edip düşmanla çarpışmama mani olan şey yaramın henüz kapanmamış olmasıdır. Hastaneden kurtularak halen harbe iştirak edemediğim için beni mazur görünüz, affediniz muhterem kumandanım."

* *Milli Gençlik Mecmuası*, 1977.

Mehmetçik sabah taliminde

At sırtındaki askerlerimiz strateji belirlerken

7. BÖLÜM

ŞEHİTLİKLER

SARGI YERİ

Çanakkale Savaşı'nın en büyük hastanesi olan Sargı Yeri'ne gitmek için Alçıtepe köyünden Yahya Çavuş Anıtı'na giden yolun tam zıt istikametinde uzanan yola devam etmeniz gerekiyor. Köyün hemen çıkışında karşınıza Son Ok Anıtı gelecek. Oradan düz devam ettiğinizde birkaç dakika sonra tabiat içinde mükemmel gizlenmiş bir vadi ile karşılaşacaksınız. Zığındere denilen bu mevki, korunaklı yapısı ve gözden uzak duruşu nedeniyle hastaların tedavi edildiği bir yer olarak kullanılmıştır. Hatta bu konumuyla o kadar büyümüştür ki sadece Osmanlı yaralılarının değil, düşman askerlerinin de müştereken kullandıkları bir hoşgörü hastanesi haline gelmiştir.

Kıyıya ve dolayısı ile cephelere yakınlığı nedeniyle zaman zaman o kadar çok hasta birikmiştir ki insanlar neredeyse üst üste uzanmak durumunda kalmışlardır. Bir seferde 40-50 bin hastanın barındığı bu büyük hastane, adından dolayı ufak tefek çiziklerin sarıldığı bir hastane gibi algılanmamalıdır. Hastaneye getirilen yaralıların durumları o kadar ağırdır ki anlatmaya yürek dayanmaz. Kimilerinin kolları, kimilerinin bacakları kopmuş, kimisinin gözü patlamış, kimisi son bir soluk halinde yaşam mücadelesi ver-

mekte. Onların bu aciz durumlarında, kendilerine yardımcı olmak için dost düşman ayırmayan Mehmetçik etraflarında pervane olmaktadır.

Ama kalleş düşman burada da yapacağını yapmış, Ortaçağ tarihinden alışık olduğumuz vahşi yüzünü gene göstermiştir. Çanakkale Savaşı'nda düşmana ait hiçbir hastane gemisine bir tek Osmanlı kurşunu dahi atılmazken, cephenin en cehennemî ortamlarında düşmanın yaralılarına şefkatle yaklaşılırken, düşman sargı yerine acımasız bir saldırı gerçekleştirmiştir. Hem de kendi askerlerinin de orada tedavi olduğunu bile bile.

Tarih 28 Haziran 1915. Saatler gece yarısını çoktan geçmişti. Sargı Yeri'ne çok yakın bir kıyıdan düşmana ait bir zırhlı, uzun menzilli topları ile burayı dövmeye başlamıştı. Tonlarca mermi, belki parmağını bile kıpırdatamayacak binlerce aciz askerin başına düşmekteydi. Hiçbirinin kaçacak ya da kendisini bir şekilde savunacak gücü kuvveti yoktu. Öylece ölümü bekler gibiydiler. Zaten kısa sürede bu daracık vadi ateşler içinde kalmıştı. Zavallı Mehmetçiklerimiz yavaş yavaş yanıyorlardı. Bu unutulamaz vahşetin sabahında vadiye gelenler, binlerce yanık insan cesedi ile karşılaştılar. Bir gecede 18.000 askerimizi kaybetmiştik.

Bu bölgenin koruması normalde Albay Halil Sami Bey'in komutansındaki 9. Tümen'e verilmişti. Fakat bu ani saldırıda onlar da bir şey yapamamış, Halil Sami Bey şehit düşmüştü.

Olay dünya basınında büyük ses getirmiş ama olan zavallı yaralılarımıza olmuştu. Fakat belki de en kazançlı olanlar onlardı. Çünkü biliyoruz ki, aciz, hasta ve zayıfların üzerine Allah'ın rahmeti daha farklı ve fazla yağar. Bu Mehmetlerimiz de böyle bir durumda iken şehit edildiler. İnanıyor ve temenni ediyoruz ki onların mükafatı diğerlerinden daha fazla olsun ve ötelerde bizleri de unutmasınlar.

1947 yılında yeri belli olacak şekilde genel bir şekil verilen bu hastane vadisi, 1995 yılında Kültür Bakanlığı tarafından bugünkü haline getirilmiştir. Sargı Yeri'ne yaptırılan, bir Mehmetçiğin o geceki bombalama esnasında yaralı arkadaşını korur haldeki heykeli bizi o geceye götürmektedir.

Sargı Yeri'nin bir ilginç yanı da anıtın hemen yanında bulunan selvi ağacıdır. Bu selvi ağacının gövdesi âdeta burum burum burulmuş bir vaziyettedir. Bu haliyle de bizlere, sanki bir gecede şehit edilen 18.000 askerimizin acılarını hatırlatmakta ve onların bu sıkıntılı durumunu dile getirmektedir.

HAVUZLAR

Gezilere genel olarak Kilitbahir Kalesi'nden başlanır. Biraz sonra da Seyit Onbaşı Anıtı ile karşılaşılır. Buradan birkaç kilometre ilerde deniz kenarında, çınarların gölgeleri altında etrafı duvarlarla çevrili bir anıtla karşılaşırsınız. Burası Havuzlar Şehitliği'dir. Burada yatanlar, 21 Haziran'da, Kerevizdere mevkiinde yapılan savaşlarda şehit düşen 2 subay ve 8 erimizin gömüldüğü yerdir. Çanakkale'de birçok şehitlikte olduğu gibi burada bulunan anıt da semboliktir. Bu anıt, sadece burada yatan 10 kişiyi değil, buraya çok yakın olan Kerevizdere Savaşlarında şehit edilen 5000 civarındaki askerimizi de temsil etmektedir. Zaten bir süre sonra buraya Kerevizdere Savaşlarının yapıldığı yerden birçok şehit kemiği toplanarak getirilecek ve toplu olarak Havuzlar civarına defnedilecektir.

Arıburnu'nda düşman tarafından açılan sığınma kovukları

Ayrıca bu şehitlik bizlere, vatan müdafaası adına Anadolu'nun o yıllarda nasıl Çanakkale'ye taşındığını göstermektedir. Havuzlar Şehitliği'nde yatan bu 10 kişinin nereli olduklarına bakmak bile bu söylediklerimizi doğrulamaya yetmektedir. (Selanik, Kırşehir, Ankara/Kalecik, Eskişehir, Bursa/İnegöl, Ankara, Konya, Çankırı).

YARBAY HÜSEYİN AVNİ BEY'İN KABRİ

Anafartalar ve Conkbayır, istikametinde kuzeye doğru yolumuza devam ediyoruz. Kırmızı Sırt mevkiini geçtiğimizde yolumuzun hemen sağında, "57. Alay Komutanı Yrb. Hüseyin Avni Bey Şehitliği" yazılı küçük bir tabela görürüz.

Buradan dar bir toprak yol aşağıya doğru inmektedir. Yolu takip ettiğimizde bir yarın başında, üzerinde bir Türk bayrağı asılı olan Hüseyin Avni Bey'in mezarını göreceğiz.

Kendilerine verilen emri yerine getirme adına tamamı şehit olan kahraman 57. Alay'ın komutanlığını yapan bu

güzel insan, onların arkasından Ağustos ayının 13'ünde şehit düşmüştür. Savaş sonrasında tereddüt edilen mezarı Fahrettin Altay tarafından tespit edilmiştir.

Hüseyin Avni Bey hakkında daha detaylı bilgi edinmek için "Anzaklar ve Anlattıkları" bölümümüzde "30 Yıl Aradan Sonra İlginç Bir Karşılaşma" başlıklı yazıyı okuyabilirsiniz. Burada Hüseyin Avni Bey'in daha sonraları hava kuvvetleri komutanı olan oğlu, Tekin Arıburun Paşa'mızın başından geçen ilginç bir karşılaşma anlatılmaktadır.

57. ALAY ŞEHİTLİĞİ*

25 Nisan kara çıkarmasında düşman kuvvetleri hızla ilerlemekteydi. Özellikle Anzak Koyu'ndan çıkarma yapan düşman, burada gerekli tedbiri alamayan Osmanlı kuvvetleri üzerinde baskın bir konuma gelmişti. 10 bin civarında Anzak kuvvetine karşı 2000 Mehmetçik mücadele vermekteydi.

Kocaçimen Tepe'de bulunan Mustafa Kemal, düşmanın harekâtını daha iyi gözlemek adına Abdalbayırı'na doğru atını sürmüştü. O sırada düşmanın önünden çekilen askerlerimizle karşılaştı. Onları durdurarak niye çekildiklerini sordu. 261. tepede düşmanın çok etkili olduğundan ve cephanelerinin kalmadığından bahsettiler. Mustafa Kemal, onlara, "Cephaneniz yoksa süngünüz de mi yok," diyerek süngü taktırdı ve yere yatırdı. Onlara yerlerinden ayrılmamalarını öğütlerken kendilerine hemen yardımcı kuvvetler göndereceğini söyledi.

57. Alay kuvvetlerini bu düşman birliklerinin üzerine sevk eden Mustafa Kemal, onlara:

* Ruşen Eşref Ünaydın, *Çanakkale'de Savaşanlar Dediler ki*, TTK Yayınları, Ankara 1990; Can Dündar, *Gölgedekiler*, İmge Yayınları, İst.anbul 1995; *Tarih ve Medeniyet*, Nisan 1997.

Gizli yollarda ilerleyen bir keşif kolu

- Ben size savaşmayı emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir, demişti.

Bu emir sonrasında düşmana taarruz eden 57. Alay son neferine kadar şehit olmuştur. Özellikle 57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey birliğinin önünde kahramanca mücadele etmiş ve 13 Ağustos tarihinde o da şehadet mertebesine ererek birliğinin yanına gitmiştir.

Bu hadiseyi bir de Mustafa Kemal ile bu olaydan 3 yıl sonra Ruşen Eşref Ünaydın'ın yaptığı söyleşiden takip edelim:

... Bu esnada Conkbayırı'nın güneyindeki 261 rakımlı tepeden sahilin gözetleme ve korunmasıyla görevli olarak orada bulunan bir müfreze askerin Conkbayırı'na doğru koşmakta, kaçmakta olduğunu gördüm. Bu askerlerin önüne kendim çıkarak, "Niçin kaçıyorsunuz," dedim. "Efendim, düşman," dediler. "Nerede?" "İşte," diye 261

rakımlı tepeyi gösterdiler. Gerçekten de düşmanın bir avcı kuvveti 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve tam bir serbestlik içinde ileriye doğru yürüyordu. Şimdi vaziyeti düşünün, ben kuvvetleri geride bırakmışım, askerler on dakika istirahat etsinler diye. Düşmanda bu tepeye gelmiş. Demek ki düşman, bana benim askerlerimden daha yakın! Ve düşman benim yere gelse, kuvvetlerim çok kötü bir duruma düşecekti. O zaman, artık bilemiyorum, bilinçli bir düşünmeyle midir, yoksa önseziyle midir, kaçan askerlere, "Düşmandan kaçılmaz," dedim. "Cephanemiz kalmadı," dediler. "Cephaneniz yoksa süngünüz var," dedim ve bağırarak bunlara süngü taktırdım, yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile dağ bataryasının yetişebilen askerlerinin bulunduğum yere gelmeleri için yanımdaki emir subayını geriye yolladım. Bu askerler süngü takıp yere yatınca, düşman askerleri de yere yattı. Kazandığımız an, bu andır. Biz, ferdî kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz.

Yalnız size, Bombasırtı Vakası'nı anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafeniz sekiz metre. Yani ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulamamacasına kamilen düşüyor, ikinciler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayan-ı gıpta bir itidal ve tevekküle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor.

Hiç ufak bir fütur bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okuma bilenler, ellerinde Kur'ân-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler, kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren şayan-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale Savaşı'nı kazandıran bu yüksek ruhtur.

Biraz sonra 57. Alay'dan birlikler bu birliğin yardımına gelmişlerdir. Daha sonra buranın ciddiyeti anlaşılacak ve Kolordu Komutanı Esat Paşa, 27. Alay'dan bazı birlikleri de Mustafa Kemal'in emrine verecektir. Bu bölgede çok şiddetli çarpışmalar olacak ve süngü hücumlarında binlerce Mehmetçiğimiz şehit olacaktır. Mustafa Kemal'in göğsüne bir şarapnel parçasının çarpma olayı da işte tam bu olaylar sırasında gerçekleşecektir. Fakat şarapnel parçası göğsündeki saate isabet edecek ve kendisine bir şey olmayacaktır.

Buradaki mücadeleler o kadar amansız olmuştur ki, Mehmetçik Çanakkale Savaşı içerisinde en çok kanı burada akıtmıştır. 57. Alay Çanakkale kahramanlık destanının bir numunesidir âdeta. Alay Komutanı Hüseyin Avni Paşa'dan, onun yerine geçen Ali Hayri Bey'e ve kumanda heyetinden en küçük rütbeli askerine kadar hepsi şehit olmuşlardır. En acıklı sahnelerden biri de savaştan sonra yaşanmıştır.

Kireçtepe'de Miralay Mustafa Kemal Bey

Artık zafer kazanılmış, Düvel-i Muazzamanın en kalabalık orduları burada büyük bir hezimete mahkûm edilmiştir. Şehitleri anma, gazilere madalyalarını takma günü gelmiştir. Büyük bir merasim düzenlenir. Çanakkale mücadelelerine katılmış tüm alaylar, takımlar, birer birer sıralanırlar. Adı okunan alay adına bir rütbeliler

gelip bulundukları alay adına şeref madalyalarını almaktadırlar. Sıra 57. Alay'a gelir. Ortaya hiç kimse çıkmayacaktır. Çünkü hepsi bu güzelim vatanımız uğruna şehit olmuşlardır. Ortada sadece bir kanlı sancakları kalmıştır. Başka bir alaydan bir Mehmetçik bu kanlı sancağı tam ortaya getirir. 57. Alay'ın şeref madalyası sancaklarına takılır. Bu hazin manzara karşısında gözler yaşarmış, dudaklar, o güzeller güzeli şehitlerin ruhlarına Fatiha göndermeye başlamışlardır.

57. Alay Şehitliği'ne, Anafartalar'a doğru giden yolda ulaşabilirsiniz. Yolun hemen sağında 3 katlı kulesiyle kendisini belli edecektir. 12 Aralık 1992'de açılan şehitliğin neden özellikle buraya yapıldığının da ilginç bir öyküsü vardır.

Savaştan yıllar sonra buradaki toplu mezarlıklar açılarak yapılan kimlik tespiti sonrasında, yabancılar kendilerine ait naaşları hazırladıkları anıt mezarlara taşımaya başladılar. Tam bu bölgedeki toplu mezar açıldığında iki askerin birbirlerinin boyunlarındaki muska ve haça sarılmış vaziyette öldükleri görülür. İkisi de verdikleri mücadelede birbirlerinin boyunlarındaki şeye sarılmışlar ve bu vaziyette can vermişlerdir. Yapılan kimlik tespiti sonrasında boynunda muska taşıyan kişinin 57. Alay'dan Üsteğmen Mustafa Asım, boynunda haç taşıyanın ise Yüzbaşı Woiters olduğu anlaşıldı. Onların bu durumu hiç bozulmadan ikisi de tekrar aynı yere gömüldüler. 57. Alay Şehitliği de bu nedenle bu bölgeye inşa edilmiştir. Üsteğmen Mustafa Asım ve Yüzbaşı Woiters'in gömüldüğü yer ise 57. Alay kulesinin hemen önüdür. İşin ilginç başka bir yanı da 1993 yılında, Kültür Bakanlığı'nın bu iki düşman askerin ailelerini bularak buraya getirmesidir. Bu aileler herkesin gözü önünde sarılmış ve dünyaya dostluk mesajları vermişlerdir.

57. Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey'in mezarı ise Anafartalar'a çıkarken, daha 57. Alay'a varmadan, sağ taraftaki bir toprak yolun sonundadır.

ÜSTEĞMEN NAFİZ ÇAKMAK'IN KABRİ

Conkbayırı'na çıktığımızda bizi karşılayan Yeni Zelanda Anıtı'nın hemen karşısında tüm sadeliğiyle bir mezar dikkatimizi çeker. Burası bugün, Eyüp Sultan'da yatan ve vefat ettiği 1950'lere kadar genelkurmay başkanlığı yapmış olan Mareşal Fevzi Çakmak'ın kardeşi olan Nazif Çakmak'ın mezarıdır.

Nazif Çakmak, Temmuz ayı sonlarında bu mevkide devam eden çatışmalarda büyük faydalar sağlamış ve 26 Temmuz 1915 de şehit düşmüştür.

AKBAŞ ŞEHİTLİĞİ

Eceabat-Gelibolu sahil yolu üzerinde Gelibolu'ya doğru ilerliyoruz. Bigalı köyünden gelen yolun devam ettiğimiz sahil yoluyla kesiştiği yolun yakınlarında II. Mahmud zamanında yaptırılan Bigalı Kalesi ile karşılaşıyoruz. Kıyıdan ilerlemeyi sürdürdüğümüzde yaklaşık 6 km kadar sonra sol tarafımızda Akbaş Şehitliği ile karşılaşırız.

Buradaki şehitliğimizde yatan askerlerimizin de hazin bir öyküsü var. Onlar da diğer arkadaşları gibi cephelerde mücadele verirken yaralanmışlardır. Yaralıların bir kısmının tedavileri İstanbul'da yapılmaktadır. Kırım Savaşı'nda yine aynı maksatla kullanılan Selimiye Kışlası hastane haline getirilmiştir. Yaralı askerlerimiz Akbaş iskelesinde kendilerini İstanbul'a götürecek gemiyi beklemektedirler. En nihayetinde onları almak üzere Halep gemisi gelir. Yaralılar büyük bir itina ile gemiye bindirilirler. Halep gemisi tam demir almıştır ki hain düşman bu anı kaçırmaz ve içindeki yaralılara bakmadan gemiyi bombalar.

Halep gemisi batmıştır. Yaralılar o halleriyle kimi yanarak kimisi de boğularak can verirler. Kıyıda onların naaşlarını toplayan askerlerimiz, naaşları kanlı elbiseleriyle hemen yakındaki bu mevkiye gömerler. Burada takriben 200 asker yatmaktadır.

Gazilerimizin hastaneye nakli

مبارك شهيدلريمز

Mübarek şehitlerimiz

8. BÖLÜM

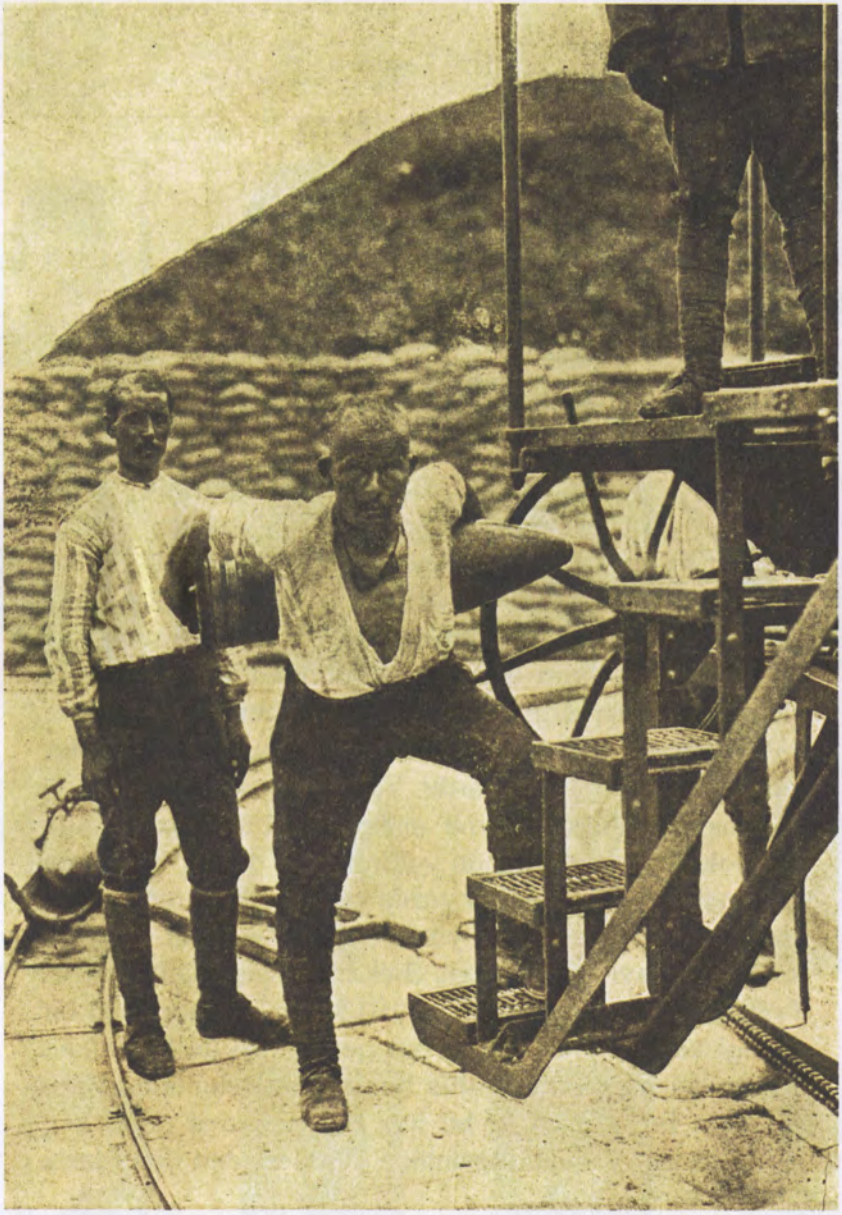
ANITLAR

SEYİT ONBAŞI*

Yıl 1909. Balıkesir Edremit'e bağlı Havran'da oduncuklukla uğraşan Koca Seyit nice Anadolu delikanlısı gibi askere yazılır. Devir zor bir devirdir. Osmanlı üzerinde sisli dumanlar gezmektedir. Bitmeyen savaşlarda nice delikanlımız evinden, yurdundan ve yuvasından gidip gidip gelmemektedir. İşte böyle sıkıntılı bir ortamda askere alınır. Halbuki daha evleneli bir sene olmuştur ve yeni doğan bir kızı vardır. Yaşlı anne ve babası onun bakımına muhtaçtır. Ama askerlik vatan borcudur ve Anadolu insanının indinde vatan borcu da namus borcu sayılmaktadır. 2 yıl kadar vazife yapar ve tam terhis olup ailesine, gittiğinden beri yüzüne hasret kaldığı çocuğuna kavuşmayı hayallerken Balkan Savaşı patlak verir. Terhisler durdurulmuştur. Yıl 1913 olur. Utanç verici bir yenilgi ve ardından Edirne'nin geri alınışı ile II. Balkan Savaşı da biter. Yine terhis heyecanları akıllarında tüllenmeye başlamıştır ki bu kez diğerlerinden daha acı, daha büyük ve kaybı kesinlikle diğerlerinden daha fazla

* H. Hüseyin Maltepe, *Kalbe Gömülü Değerler*, İstanbul 2000, s. 25; *Aksiyon*, Ağustos 1996, Sayı: 88.

Çanakkale istihkamında 215 okka ağırlığındaki mermiyi sırtında taşıyan, güçlü bir kahraman nefer: Mehmet oğlu Seyit

olacak olan I. Dünya Savaşı başlar. Yıl 1914 olmuştur. Osmanlı Devleti bir yıl geçmeden bu dehşetli savaşa katılır. Bu savaşın en dehşetli cephesi başlamak üzeredir. Koca Seyit Çanakkale'ye gönderilir.

28'lik Rumeli Mecidiye Tabyalarında vazifeye başlar. Orada numaratörlük yapmaktadır. 26 Şubat'tan bu yana düşman ara ara Boğaz'da görünüp taciz atışları yapmakta, tabyalardaki Osmanlı askerlerini huzursuz etmektedir. Herkes düşmanın toplu saldırı gününü beklemektedir. O gün 18 Mart günüdür.

Çanakkale Boğazı'nın cehennemî bir hal alacağı o müthiş günün sabahı önce Fransız birlikleri, ardından da İngiliz birlikleri boğaza girerek birer tabyayı kendilerine hedef seçerler. Mecidiye Tabyası'nın tam karşısında Quin Elizabet ve Ocean zırhlıları tüm hızları ile bu tabyanın başına ateşler yağdırmaktadırlar. Bu yoğun düşman ateşinin altında mukavemet etmeye çalışan Mecidiye Tabyası'nın 40 yiğidi oradan oraya koşuşturmakta, ellerindeki topları en iyi ve hızlı şekilde kullanarak düşman donanmasına engel olmaya çalışmaktadırlar. O sırada bir top mermisinin Mecidiye Tabyası'nın ortasına düşmesiyle ortalık karışır. Toz toprak dağ gibi başlarına yıkılmıştır Mehmetçiklerin. Seyit Onbaşı kendisine geldiğinde Yüzbaşı Hilmi Bey ve arkadaşı Niğdeli Ali'den başkasını göremez. Gövdesinin yarısı toprağa gömülüdür ve yanındakiler onu kurtarmaya çalışmaktadırlar. Ayağa kalktığında durumun ne halde olduğunu sorar. 14 şehit, 24 yaralı vardır. Seyit Onbaşı hemen denize bakar. Fransızların dev gemisi Ocean çevreye ateş kusmaya devam etmektedir. Döner bir de toplara bakar. Ayakta sadece bir top sağlam kalabilmiştir. Diğerleri toprak altında kalmıştır. Sağlam topun yanına yaklaşır ama acı gerçeği fark etmiştir. Topun matarofası yani vinci kırılmıştır. Ama inanç ve azmin elinden ne kurtulabilmiş ki. Koca Seyit hemen arkada duran 215 okkalık (275 kg) top mermilerinden birine yaklaşır. Onun niyetini anlayan

Osmanlı askerinin kahraman direnişi sonucunda hezimete uğrayan yenilmez armada (Su üzerinde sadece güverte direkleri kalan Ocean, batmak üzere olan Irresistible)

Niğdeli Ali, "Koca Seyit kaldıramazsın," demektedir. Ama o bunları duymaz bile. Çünkü şu an çok farklı bir halet-i ruhiye içindedir. Gelin Koca Seyit'in bu halet-i ruhiyesini kendi cümleleriyle dinleyelim:

Toprağın altından çıktım. Baktım ki, 13 arkadaşım şehit olmuş. Bir ben kalmışım, bir arkadaşım Niğdeli Ali, bir de batarya komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey.

Arkadaşlarımın bu şekilde gözlerimin önünde şehit edilmesini içime sindiremedim. Anamın bana öğrettiği duaları okudum. Size izahını yapamayacağım bir şeyler doldu içime. Merminin yanına koştum. Topun vinci de bozulmuştu. O mermiyi bir kez kaldırdım. Niğdeli Ali beni biraz destekledi. Basamaklan çıkarken kemiklerimin çatırtısını duyuyordum. Mermiyi namluya sürdüm, patlattım, isabet ettiremedim. Aynı olayı üç kez tekrar ettim. Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlılarından Ocean zırhlısını dümen kısmından vurdum. Arkadaşım Ali ve diğer batarya daki arkadaşlarım, "Vurdun onu Koca Seyit! Vurdun

onu!" diye bağırıyorlar, arkamdan sevinç çığlıkları atıyorlardı. Gerçekten, o anda zırhlı etrafında dönmeye başladı. Denizin ortasında tam bir panik yaşanıyordu...

Allah'ın işine bakınız ki Seyit Onbaşı'nın tüm acizliği içinde elde ettiği bu başarı ile Ocean zırhlısı yön kabiliyetini kaybetmiş ve etrafını taraflamaya başlamıştı.

Çevresinde bulunan tüm düşman gemileri onun etrafından kaçışmaya başladılar. Bu sırada hiç beklenmeyen bir şey daha oldu. Bir gece önce sırlı bir şekilde Cevat Paşa'ya karanlık limana dökmesi istenilen 26 Türk yapısı mayından biri Ocean'a çarptı. Ocean zırhlısı büyük bir hızla boğazın sularına gömülmekteydi. Düşman gemileri ne olduklarını anlayamadılar. Bu olay sadece bir zıhlının batırılması olayı değil, aynı zamanda kendini yenilmez ve batırılamaz ilan eden ve dünyanın en büyük donanması ilan edilen bir birliğin yüzüne vurulan sert bir tokattı. Çevreyi bombalamayı biran kesen ve büyük bir şaşkınlığa düşen itilaf kuvvetlerinin Çanakkale yenilgisi işte Seyit Onbaşı'nın bu atışı ile başlamıştı.

Bu tarihten iki gün sonra, Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa maiyetiyle beraber düşmanı kaçıran Mecidiye Tabyası'nın kahraman neferlerini kutlamaya gelmişti. Koca Seyit'in bu kahramanlığı, arkadaşları tarafından Cevat Paşa'ya anlatıldı. Paşa ona bu kadar ağır bir mermiyi nasıl kaldırdığını sordu. Koca Seyit ona nasıl kaldırdığının izahını yapamadı, "Şu mermiyi bir kez daha kaldır, senin fotoğrafını çekelim. Şu millete hatıra kalsın," dediler. Mermiyi yerinden bile kıpırdatamadı. Koca Seyit onlara, "Şu anda bu mermiyi yerinden oynatamadım. Ama aynı olayı tekrar yaşasam; yine aynı şekilde o mermiyi kaldırırım," diye cevap verdi. Merminin içi boşaltıldı. O şekilde kaldırdı. Günümüze kadar ulaşan Niğdeli Ali ile çektirdiği o fotoğraf, milletimiz adına çok güzel bir belgedir.

Ona o gün hediyeler vermek istediler, fakat o hediyeyi kabul etmedi, "Ben zaten hediyemi aldım. Onların en büyük zırhlısını vurmak, benim için en büyük hediyedir," demişti. O gün savaş, düşmanın geriye çekilmesiyle bitmişti.

Çanakkale Savaşı'nın bitimi, ardından geçen 2 sene sonra 1918 yılında Mecidiye kahramanı ve arkadaşları terhis oldular.

Bu terhis aslında bir hezimetin terhisi idi. Osmanlı itilaflarla Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamış, bu anlaşma gereğince de ordusu terhis edilmişti. Koca Seyit memleketine dönüyordu. Ama aradan 9 koca sene geçmişti. Acaba Koca Seyit nasıl bir ruh hali içinde geriye dönüyordu. Şimdi bu hadiseyi de onun cümlelerinden takip edelim:

Dokuz sene askerlik yaptım. Dokuz kez kendime iyi baktığım, tam manasıyla temizlendiğim söylenemez. Şimdi saçım sakalım birbirine karışmıştı. Annemi, babamı, eşimi ve yavrumu çok özledim.

Askere gitmezden önce evlenmiştim. Acaba hanım beni evde bekliyor mu? Yoksa; başka bir yere mi kalktı gitti? Bir kız çocuğum dünyaya gelmişti. Şimdi beni görse bana, "Babacığım," deyip boynuma sarılabilir mi? Acaba anama, babama ne oldu? Yoksa öldüler mi?

Bunları düşünürken, gecenin bir yarısında evimin kapısına geldim. Doğduğum, büyüdüğüm evi tanıyıvermiştim. Şu kapı, Hasan dayımın evinin kapısı. Şu da teyzemin. Fakat herkes uyumuştu. Kapıyı çalsam, beni böyle görseler onları korkutur muyum? Beni tanıyabilirler mi? Çok da yorgunum. Hepsini de çok özledim. Her şeye rağmen kapıyı çaldım. İçeriden, "Kim o?" diye seslenenin anamın sesi olduğunu hatırlayıverdim. Baktım ki, vefalı hanımım beni bekliyor. Seyit'im gelecek diye. Hep beni beklemiş, kız çocuğum dokuz yaşına gelmiş. Ona, "Bak! baban gel-

miş, babacığım de! Git boynuna sarıl!" diyorlar. O bana, "Baba!" diyemiyor. Yüzünü saklıyor, benden kaçıyordu. Babam iki sene önce vefat etmiş. Onu ancak mezarlıkta ziyaret ettim, helalleşebildim.

Ertesi gün öğlene doğru teyzesinin kızı Fadime bir şey istemek için eve gelmişti. Kapının önünde iri yarı insanı görünce durakladı. Fadime, Koca Seyit'i tanıyamamıştı. Fadime 19 yaşına gelmiş güzel bir kız olmuştu. Koca Seyit, onun korktuğunu anlayarak, "Fadime! Beni tanımadın mı? Ben dayın Seyit kızım!" diyerek kendini tanıtmıştı.

Babasından kendisine yadigar bir merkebi kalmıştı. Dağda odun keser, getirip Edremit'te veya Havran'da satardı.

1918 senesinde kulağına, Edremit'i, Yunan askerinin işgal ettiği haberi geldi. Koca Seyit, bu habere inanamamıştı, *"Nasıl olur? Biz göğsümüzü düşmana siper ettik. O kadar şehit verdik. Düşmanı geçirmedik. Şimdi elini kolunu sallayarak nasıl buralara gelebilirler?"* demişti. Bir türlü inanamadığı haberin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla Edremit'e yollandı. Edremit sokaklarında Yunan askerlerini görünce beyninden vurulmuşa döndü. Büyük bir üzüntü içinde köyüne döndü. Yine baltasının ve yük hayvanının başına geçmiş, ailesinin iaşesi ile meşgul olmaya başlamıştı.

Türk milletinin imtihanları bunlarla bitmemişti. 1919-1923'lü yıllarda verilen bir Millî Mücadele ile yeni bir Türk Devleti kurulmuştu. Büyümeye çalışan ve her geçen gün biraz daha kalkınan Türkiye'de günler aylar ve yıllar geçiyordu. Ülkemizde takvimlerin 1936 yılını gösterdiği tarihlerde Balıkesir Çanakkale yolunun açılışı için Atatürk'ün yolu da Havran'a düşmüştü. Buraya geldiğinde, Çanakkale Savaşı'nda bizzat görüştüğü ve başından geçenleri kendisinden dinlediği Koca Seyit'i hatırladı. Mahallî yetkililere Koca Seyit'i sordu fakat hiçbiri onu tanımıyorlardı. Atatürk

oradakilerden hemen Koca Seyit'i bulmalarını istedi ve onlara hitaben:

- Sizi onunla tanıştırmak istiyorum. Yaptığınız milletin kahramanlarına vefasızlıktır. Kendisini tanıyın ki bu topraklar üzerinde yaşamanın bir bedeli olduğu bilinsin, dedi.

Uzun uğraşlar sonrasında buldular. Önce yıkattılar, ardından tıraş ettiler. Üzerindeki elbiseleri çıkartarak nahiye müdürünün elbiselerini giydirdiler. Bu şekilde paşanın karşısına çıkardılar. Paşa bu kıyafetlerde birini beklemiyordu karşısında. Ama onu toplumun içinde utandırmamak için iltifat etti:

- Koca Seyit bu elbise sana çok yakışmış, onu nereden satın aldın?

- Paşam sizin geldiğinizi bana haber verdiler. Çok sevindim. Beni arattığınızı duyunca dünyalar benim oldu. Bana bu elbiseyi giydirdiler. Kaymakam bey öyle uygun gördü.

Konuşma sonrasında Atatürk orada bulunanlara gereken dersi vermeyi ihmal etmedi:

- Siz vatanı için, milleti için, namusu için canını ortaya koyan böyle insanları bu kadar mı tanıyor sunuz? Eğer siz onları tanımazsanız geleceğinizi göremezsiniz. Hedeflerinizi bilemezsiniz.

SON OK ANITI*

25 Nisan 1915 sabahı yapılan çıkartmada, düşmanın en önemli hedeflerinden birisi Alçıtepe'yi ele geçirmekti. Çünkü bölgenin en yüksek tepelerinden biride burasıydı. 28 Nisan günü, düşman askerleri yoğun bir top ateşi sonrasında Alçıtepe yakınlarındaki Kirte Deresi'ne doğru taarruza geçerler. Birinci Kirte Savaşları işte bu saldırı sonrasında başlar. Kirte Deresi boyunca yapılan kanlı savaşlarda tam

İtilaf ordusunun hezimetine ait bir manzara

3000 evladımızı kaybederiz. Ama askerlerimiz düşmana da istediğini elde etme fırsatı vermez. Alçıtepe elimizdedir.

6 Mayıs tarihinde düşman 28 Nisan'da elde edemediği tepeyi almak için yeniden saldırıya geçer. Bu kez aralarında takviye kuvvetler de vardır. Anzak bölgesinden getirilen 2. Anzak Tugayı ile Hint Tugayı da düşman kuvvetlerin arasındadır. Kuvvetlerimiz düşmanı püskürtürler. Ama düşman yılmaz. 7-8 Mayıs günleri yeniden saldırırlar ve bu saldırılar sonrasında çarpışmalar çok şiddetli geçer. Mehmetçik âdeta etten bir duvar örer. Mermisi bitmiştir, eline ne geçerse bu savunmada kullanmaya çalışır. Bu kanlı çatışmalarda 5000 şehit veririz.

4 Haziran'da son bir saldırıya daha geçerler. Fakat bu kez baskın şeklinde yaparlar saldırılarını. Başlangıçta saldırıları başarılı gibi olur. 350 m kadar içerilere sokulurlar. Ama hedeflerine varmalarına daha 2 km vardır. Mehmetçik amansız bir savunma ile düşmanın daha fazla ilerlemesine engel olur. Daha fazla ilerleyemeyeceğini anlayan düşman

bir süre sonra bozgun vererek gerilemek zorunda kalır. 6000 şehit vermişizdir ama Alçıtepe hâlâ elimizdedir.

Kirte Savaşlarında düşmanında kayıpları bir hayli fazladır. Buraya gelirken Arıburnu-Kirte arasında göreceğiniz sağlı sollu yabancı mezarlıkları onların kayıplarının birer göstergesidir. (Skew Bridge, Redoubt, Twelve Tree Copse).

General Hamilton, anılarında bu savaşlara şöyle değinir:

Alçıtepe bölgesine yayılmış Türk kuvvetleri ile amansız savaşlar devam etti. Son derece kanlı süngü taarruzları ile 300-350 m kadar daha ilerlendi. 400 Türk askeri tutuklandı. Bu başarıyı sağlamak için en iyi yetişmiş birliklerin yarısını bedel olarak ödemiştik. Birliklerimizin kayıpları, ucuz bir zaferinkine kıyasla üç misline yükselmişti. 4 Haziran çarpışmalarında madalyonun öteki yüzündeki gerçek bu idi.

Son Ok Anıtı işte sizlere bahsettiğimiz Kirte Savaşlarının sonuncusu olan 3. Kirte Savaşı'nda kaybettiğimiz 6000 askerimiz için dikilmiştir. Muharebeler sonrası başarılı olamayacağını anlayan ve çekilmeye başlayan düşmana son kurşunun atıldığı yer burası olduğu içinde anıta bu ad verilmiştir.

Anıta gitmek için Alçıtepe köyünden Sargı Yeri'ne doğru ilerleyiniz, yolun sol tarafında köy mezarlığı ile karşılaşacaksınız. Mezarlığın içinde Son Ok Anıtı sizi karşılayacaktır. Bu anıt 1948 yılında 7. Tümen Komutanlığı'nca yaptırılmıştır.

NURİ YAMUT ANITI

Bu anıt Çanakkale Millî Parkı içerisindeki özel teşebbüsle yapılan ilk anıt olma özelliğini taşımaktadır. 1943 yılında Gelibolu'da 2. Kolordu Komutanlığı'na atanan Nuri Yamut Paşa, Çanakkale Savaş cephelerini gezerken bu bölgeye gelmiş ve sırtların tümden şehit kemikleri ile kaplı oldu-

ğunu görünce onların böyle açıkta kalmalarına gönlü razı olmayarak buraya bir şehitlik yaptırmaya karar vermiştir. Önce dualarla şehitlerimizin kemikleri toplatılmış, ardından topluca buraya defnedilmişlerdir. Buranın üzerinde de şu an paşamızın adıyla anılan anıt yaptırılmıştır. Paşamızın anıtı yaptırırken İstanbul'da bulunan 2 evini satmak zorunda kaldığını da burada söylemek isteriz.

Kemiklerin toplanmasından sonra yapılan tespitlere göre buraya 10.000 civarında insana ait kemik gömülmüştür. Bu anıt altında yatanlar çok kanlı geçen Zığındere Savaşlarında hayatlarını kaybeden insanlardır.

Nuri Yamut Anıtı'na gitmek için, Alçıtepe köyünden Son Ok Anıtı'nı geçerek geldiğimiz Sargı Yeri'nden sonra sağa doğru ilerlememiz gerekmektedir. Yaklaşık 10 dakika sonra anıtın karşısında olacaksınız.

İLK ŞEHİTLER ANITI

İster Büyük Abide'den ister Alçıtepe köyünden geliyor olun Yahya Çavuş Anıtı'na doğru devam ettiğiniz takdirde Seddülbahir köyüne çıkacaksınız. Köye girdiğinizde yol önümüzde ikiye ayrılacaktır. Sağ taraftan devam ettiğimiz de Yahya Çavuş Anıtı'na, sol tarafı takip edersek İlk Şehitler Anıtı'na gidersiniz. Burada bulunan şehitlerimiz ilk şehitlerimizdir ama Çanakkale Savaşı'nın ilk şehitleri değil. Onlar I. Dünya Savaşı'ndaki ilk şehitlerimizdir.

I. Dünya Savaşı'na giriş seyrimizi şöyle bir hatırlayacak olursak, öncelikle dünya üzerinde birçok devletin İtilaf ve İttifak blokları oluşturduklarını söyleyebiliriz. Bu gruplaşma sırasında Osmanlı Devleti de Almanya'nın yanında yer almıştır. Almanya savaşa girmiştir ve Osmanlı'nın da bir an önce savaşa girmesini istemektedir. İşte tam bu sırada Osmanlı'yı savaşa sokacak bahane ortaya çıkar. Akdeniz'de İngiliz deniz kuvvetlerinden kaçan iki Alman zırhlısı Osmanlı Devleti'ne sığınır.

Tarihte adları meşhur olan Goben ve Breslav gemileri, Osmanlı Devleti satın aldığını ilan eder ve adlarını Yavuz ve Midilli olarak değiştirir. Fakat bu gemiler bir süre sonra Rusya kıyılarını bombalarlar. Böylece Osmanlı Devleti de I. Dünya Savaşı'na girmiş olur.

29 Ekim 1914 tarihinde meydana gelen bu olaydan birkaç gün sonra, 3 Kasım 1914 tarihinde İtilaf Devletleri 6 savaş gemisi ile birlikte Çanakkale Boğazı'nın girişine gelerek top atışına başladılar. Bu top mermilerinden bir tanesi askerî cephaneliğe isabet eder. Ateş alan cephanelik patlar ve cephaneliğin yan tarafında ki sığınakta bulunan 5 subayımız ile 81 erimiz şehit olurlar. Şehit olanların arasında Kale Komutanı Yzb. Şevki Bey ile yardımcısı Üsteğmen Şevket Bey de vardır. Daha savaşın başlangıcında her şeyden habersiz olarak hayata gözlerini yuman bu vatan bekçileri için Boğaz Komutanı Çetinkaya Apatay'ın gayretleriyle bu anıt yapılmıştır.

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ*

Büyük Abide'den dönerken yol karşınızda ikiye ayrılır. Sağ taraftaki yol Alçıtepe köyüne giderken, sol taraftaki ise sizi, Ezineli Yahya Çavuş ve arkadaşlarının kahramanlık destanı yazdıkları Ertuğrul Koyu'na götürür. Bu yola 10 dakika kadar devam ettiğinizde Seddülbahir köyü ile karşılaşırsınız. Aynı yola devam edin. Yol sizi köy meydanındaki çeşmenin yanından geçirerek ikiye ayrılacaktır. Sol taraftan İlk Şehitler Anıtı'na sağ taraftan devam ettiğiniz taktirde Yahya Çavuş Anıtı'na gidersiniz. Biz sağ taraftan devam ediyoruz. Seddülbahir köyü camisinin yanından geçerek ilerliyoruz. Az sonra, İngilizlerin Çanakkale'deki en büyük âbidesi olan Helles Anıtı'nın yanından geçeceğiz. Buradan bir kavis yapınca da Ezineli Yahya Çavuş Anıtı ile

* Ahmet Kaşıkçı, *Gelibolu*, İzmir 1999, s. 43.

Seddülbahir'de, düşmanın barınamayıp terk ettikleri liman ve iskele

karşılaşacağız. Anıtın arkasından, burada iki gün boyunca büyük bir savunma gerçekleştirerek canlarını veren Mehmetçiklerin gömülü olduğu şehitliği göreceksiniz.

Şehitliğin sağ tarafında ise günümüze kadar ancak az bir kısmı kalabilmiş birkaç tabya durmaktadır. Bu tabyaların yanında Çanakkale Savaşı'nda kullanılan ve Almanlardan almış olduğumuz görkemli topun sadece namlu kısmını inceleyebilirsiniz. Kaide kısmının bir bölümü de yine orada yarısı toprağa gömülü vaziyette durmaktadır.

Şimdi gelelim bu anıta adını veren kahramanımıza. 25 Nisan sabahından itibaren göğsünü Ertuğrul Koyu'na siper eden bu yiğidimiz ve yanındakiler acaba bu büyük destanı nasıl yazmışlardı.

18 Mart Deniz Harekâtı'ndan büyük bir bozguna uğrayarak yüz geri edilen düşman devletler Osmanlı'ya karşı âdeta diş biliyorlardı. Dünyanın en büyük devletleri olarak nitelendirilen İngiltere'si ve Fransa'sı dünya karşısında yerin dibine geçen itibarlarını yeniden kazanmak için muhakkak bu hasta adamı yok etmeli ya da etkisiz hale

getirmeliydiler. Bu amaçla da hararetle, bir kara savaşı için çıkarma hazırlıklarına başlamışlardı.

Osmanlı ordusu büyük bir metanetle, önümüzdeki günlerde olacağını tahmin ettiği bu kara çıkarmasını bekliyordu.

Gelibolu'yu koruyacak 5. Ordu hazırlıklarını sürdürüyordu. 5. Ordu içindeki 26. Alay'da düşmanın çıkarma yapacağı 25 Nisan gününden bir gün önce ilginç gelişmeler meydana gelecekti. O gün de diğer günler gibi öğle namazlarını alay imamlarının arkasında kılmışlar ve ardından içtima için toplanmışlardı. Alay komutanı mevkiye gelmiş, bölük komutanları tam ona tekmil vereceklerken sırasında bekleyen Yahya Çavuş bir adım öne çıkarak bir durum arz etmek istediğini söylemişti. Kendisine söz hakkı verildiğinde alay komutanına hitap ederek; vatan toprağının öneminden, onun savunulmasının gereğinden bahsederek, kendisini, düşmanın çıkarma yapma ihtimali olan bir yere göndermesini rica etti.

Alay komutanı onun bu talebini takdirle karşıladı. Çünkü Ezineli Yahya Çavuş'un içindeki yangını çoğu biliyordu. Yahya Çavuş 1912 Balkan Savaşı'na da katılmış, bu utanç verici yenilgiyi bir türlü içine sindirememişti. Anlındaki bu kara lekeyi silmek için âdeta bir sebep arıyordu. Çanakkale Savaşı'yla da bu arzusuna ereceğini, düşmana haddini bildirerek bu utanç lekesinden kurtulacağını ümit ediyordu.

Bu içten arzuya alay komutanının ilgisiz kalması düşünülemezdi. Ama onu tek başına da gönderecek değillerdi. Gönüllü olmak isteyenler denilince büyük bir kalabalık hemen öne atılıverdi. Böylece tabur komutanı Mahmut Bey ile Asteğmen Hüseyin Bey'in komutasında bu gönüllü birliği Ertuğrul Koyu'nda mevzilendi.

Haftalardır kara çıkarması için plan yapan düşman birlikleri özellikle 4 bölgede aynı anda harekete geçme kararı almışlardı. Bu dört çıkarma bölgesinden biri de

Ertuğrul Koyu idi. Yalnız burada farklı bir strateji izlemeyi düşünüyorlardı. Uzaktan gemilerle yaklaşıp sandallarla çıkartma yaptıkları takdirde çok zayiat verebilirlerdi. Halbuki gözden çıkarabilecekleri birkaç gemiyi karaya bindirirler ve dubalarla karaya asker çıkarmaya kalkarlarsa kısa sürede kıyıda tutunabilirlerdi. Bu amaçla Albiom ve River Clayd adlı kömür gemilerini silahlarla donatarak hazır hale getirdiler. River Clayd'da 2000, Albiom'da 1000 civarında asker vardı.

25 Nisan sabahı erken saatlerde bu 2 kömür gemisiyle kıyıya yüklendiler. Ama karşılarında 26. Alay'ın gönüllü takımı vardı. Kömür gemileri sahile iyice yaklaştıklarında kapakları açıldı ve düşman askerleri hızla dışarıya atlamaya başladılar. Ama kendisini kapıdan gösteren her düşman askeri kanlar içinde Ertuğrul Koyu'nun serin sularına gömülüyorlardı. Bu durum saatlerce sürdü. Düşman alayı komutanı askerlerinin başarısızlıklarını görüyor çileden çıkıyordu.

"Beceriksizler bir kıyıda tutunamadınız. Kapıdan doğru dürüst çıkmayı bile başaramadınız," diye bağırıp duruyordu. Öyle çıkılmaz böyle çıkılır dercesine askerlerinin önüne geçerek kapıya yöneldi. Tam başını kapıdan göstermişti ki kahraman askerlerimize ait bir kurşunla alnından vurularak o da Çanakkale'nin derin sularını boyladı. Çarpışmalar akşama kadar sürmüştü. Düşman kıyıda tutunma konusunda bir ilerleme kat edememişti. Her akşam Türk cephelerini gözlemleyen İngiliz uçakları üstlerine durum raporu sunuyorlardı. O akşam uçaklardan biri, Ertuğrul Koyu ile ilgili verdiği raporda, bu koyun kıyıdan 50 m içerisinin kan gölü haline geldiğini söylüyordu.

Ertesi gün de çatışmalar tüm şiddetiyle sürdü. Her geçen saat, durum düşman askerlerinin lehine dönüyordu. 3000 kişiye karşı 67 asker ne kadar dayanabilirlerdi ki. Çarpışmalar sürerken Tabur Komutanı Mahmut Bey ile Asteğmen

Hüseyin Bey şehit düştüler. Bunun üzerine komutayı Ezineli Yahya Çavuş eline aldı. Balkan ve Galiçya cephelerinde bulunmuş, 28 yaşındaki bu âteşîn delikanlı arkadaşlarını devamlı yüreklendiriyordu. Sayıları giderek azalıyordu. Düşman artık yavaş yavaş kıyıda tutunmaya başlamıştı. Yahya Çavuş'un arkadaşları, *"Komutanım cephanemiz azaldı,"* dediklerinde o metanetini bozmadan, *"İki düşmanı bir araya getirip ateşleyin aslanlarım,"* diyordu.

Mehmetçikler direne direne sırtlara çekilmeye başladılar. Artık Yahya Çavuş'un yanında sadece 5 kişi kalmıştı. Düşman onları arkadan çevirmeye çalışıyordu. Orada kalmak göz göre göre ölmek olurdu. Bunun üzerine çarpışa çarpışa Alçıtepe sırtlarına doğru çekilmeye çalıştılar.

Onların çekilmesi ile iki gündür savundukları mevzilerde birden ses seda kesilmişti. Bu sessizlik karşısında yavaş yavaş mevzilere yaklaşan düşman askeri gördükleri manzara karşısında donup kalmışlardı. Çünkü iki gündür kendilerine dur diyen bu birliğin en azından bir tümen olduğunu sanıyorlardı. Halbuki karşılarında al kanlar içinde yatan askerlerin sayısı tam 62 idi. Bu işe bir anlam veremediler. Daha büyük bir hınçla, çarpışarak geri çekilmeye çalışan Yahya Çavuş ve yanındakileri takibe koyuldular.

Uçağa ateş eden Mehmetçik

Ezineli Yahya Çavuş ve arkadaşlarının artık ne takatleri ne de cephaneleri kalmıştı. Alçıtepe sırtlarında, 26 Nisan akşamı, havanın kararmaya başladığı sıralarda onlar da dünden beri birer ikişer kendilerinden ayrılan arkadaşlarının yanlarına gittiler. Alçıtepe sırtlarında 5 askeri ile birlikte, Ezineli Yahya Çavuş da şehadete ermişti.

Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuştular
Tam üç alayla burada gönülden vuruştular
Düşman tümen sanırdı bu şaheser erleri
Allah'ı arzu ettiler akşama kavuştular.

Çanakkale Valisi
Namık Memik

HELLES ANITI

Büyük anıttan gelirken önümüzdeki yol, Alçıtepe köyü ve Ezineli Yahya Çavuş'a doğru ikiye ayrılır. Yahya Çavuş'a doğru devam ediniz. Az sonra Seddülbahir köyüne geleceksiniz. Köyün içinde yol tekrar çatallaşır. Buradan da sağa döndüğünüzde biraz sonra karşınıza uzun bir anıt gelecek. İşte İngilizlerin en büyük anıtı ile karşı karşıyasınız. Burası Helles Anıtı.

Anıtın denize bakan yüzü ile tam zıt yüzünde gemilerinin adları yazmaktadır. Yan yüzlerde ise savaşa katılan birliklerin adları yer alır. Helles Anıtının etrafını çeviren duvarın iç kısmında ise savaşta hayatını kaybeden İngiliz askerlerinin adları yer almaktadır. Gelibolu Yarımadası'nda 4'ü anıt olmak üzere 32 yabancı mezarlığı vardır. Bu mezarlık ve anıtlar yabancılara Lozan Barış antlaşmasının 129. maddesince tahsis edilmiştir. İngilizler Çanakkale Savaşı ve Türk Devleti'nin kurtuluş savaşının bitiminden hemen sonra girişimlerde bulunmuşlar ve 3 yıl gibi kısa bir süre sonunda Gelibolu topraklarındaki tüm anıt ve mezarlıklarını bitirmişlerdir. Helles Anıtı 1926 yılında açılmıştır.

FRANSIZ ANITI*

Ezineli Yahya Çavuş Anıtı'yla, Alçıtepe köyü arasından Âbide'ye giden yola saptığınızda geniş kavisli bir koy ile karşılaşırsınız. Bugün bizim de Fransızların taktığı isimle adlandırdığımız bu koy, üzerinde biriken ve neredeyse tepeler oluşturan insan cesetleri nedeniyle bu isimle adlandırılmıştır. Fransızlarca Morto, ölü anlamına gelmektedir. 25 Nisan çıkarması sonrası burada o kadar çok kayıp vermişlerdir ki bu ölülerin meydana getirdiği feci manzara burayı tam bir ölü koyu haline getirmiştir. Fransızlar da bu koya böylece "ölüler koyu" adını verişlerdir.

Bugün Çanakkale Millî Parkı'na gelen ziyaretçilerin öğle yemeği molası verdikleri ve piknik yaptıkları Morto Koyu aynı zamanda yabancı bir devletin anıtına da misafirlik etmektedir. Morto Koyu'na gelip sırtınızı denize verdiğinizde tam karşı sırtta göreceğiniz beyaz kule, bu Fransız anıtın ağaçların arasında görülen bir kısmıdır.

Çanakkale Savaşı'na, İngilizlerin müttefiki ve İtilaf Devletleri grubunun bir üyesi olarak gelen ve kendilerine çıkarma bölgesi olarak Anadolu yakasındaki Kumkale ile Gelibolu'da Morto Koyu seçilen Fransızlar, geçmişe sahip çıkma sorumluluklarının bir göstergesi olarak İngilizlerden tam 4 yıl sonra, yani 1930 yılında Çanakkale'de toplu gömülen ölülerini tespit edip bir araya getirmişler ve buraya bir anıt ve mezarlık yaparak altına defnetmişlerdir. Halbuki o yıllarda bize ait hemen hiçbir anıt yoktur. Biz Çanakkale şehitlerimizi bundan tam 30 yıl sonra hatırlayacak ve ilk anıtımızı 1960 yılında açacağız.

Morto Koyu'nda bulunan Fransız Anıtı'nda, burada ölen 2236 Fransız askerinin adları yazılıdır. Bu isimlerin üzerlerinde ise "Fransa İçin Öldüler" ibaresi bulunmaktadır.

* *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*; Ahmet Kaşıkçı, *Gelibolu*, İzmir 1999, s. 38.

Bunların hemen yanında her biri 3000 ölüyü temsil eden 4 anıt mezar vardır. Bunların ortasında ise beyaz bir kuleyi andıran âbideleri bulunmaktadır. Bu abidenin üzerinde Çanakkale Savaşı'na katılan Fransız birliklerinin adları ve Fransızların millî şairi olan Viktor Hugo'nun şiirleri yazılıdır.

Bu savaş Fransızlara da İngilizlere olduğu gibi çok pahalıya mal olmuştur. 18 Mart günü gerçekleştirdikleri deniz harekâtında 3 büyük savaş gemisi ve 2 muharip kaybederken bundan sonraki harekâtlarda da 5 denizaltı, 3 mayın gemisi ve 47.000 kişi kaybetmişlerdir.

Fransız âbidesinden bahsetmişken, gelin şimdi de bu âbidenin açılış gününe gidelim. 1930 yılında, Morto Koyu'nda bu açılış sırasında meydana gelen ve insanı hayretlere düşüren hadiseleri hep birlikte takip edelim.

Anıtın açılışı için o gün Fransa'dan yüzlerce insan Morto Koyu'na hücum etmişti. İnsanlar anıtın yanında yerlerini almışlar, açılış saatini bekliyorlardı. O sırada insanlar arasında bir kaynaşma olmuştu. Önemli bir kişi tören alanına geliyordu. Bu kişi 1915 Çanakkale Savaşı'nda Fransız birliklerine komuta eden General Guro'dan başkası değildi. Bu çetin harpte kolunun birini tamamen ve bacaklarından birinin bir kısmını burada bırakan General Guro, yanındakilerin yardımıyla kalabalığı yararak en öne getirildi. Bu önemli konuğun gelişinden sonra tören başlamıştı. Törenin bitimine doğru yanındakilere dönen General Guro, bir Türk anıtına gitmek istediğini söyledi. Halbuki o yıllarda Çanakkale şehitlerimiz için yapılmış doğru dürüst hiçbir anıt mevcut değildi. Ona teşrif eden yetkililerimiz utana sıkıla General Guro'yu bir taş yığını görünümünü andıran Mehmet Çavuş anıtının başına getirdiler. Orada çevresinde toplanan kişilere hitap eden General Guro bakın neler söyledi:

Efendiler! Türk askeri ender bulunan bir askerdir. Size bu konuda hâlâ içimde taptaze, canlı duran bir hatırayı anlatmak isterim:

Bir sabah günün, ilk ışıkları ile birlikte Türklerle süngü savaşına başlamıştık. Savaşta Türkler çok ama çok mahirdi. Kendileri ile başa çıkmak imkansızdı. Süngü çarpışmamız, fasılalı şekilde akşam geç vakte kadar devam etti. Ortalık kararınca Türklerle anlaşma yaptık. Harp sahasında gezecek ve yaralılarımızı toplayacaktık. Bizim askerler sedyelerle harp sahasına çıktıkları zaman ben de aralarına katılmıştım. Bir ara kucağındaki yaralıyı, gömleğinden yırttığı bez parçaları ile tedaviye çalışan bir Türk askerine rastladım. Akşamın karanlığında, değme bir ressamın fırçasından çıkmayacak bir tablo karşısında idim. Uzun müddet seyrettiğim bu tablodaki Türk askeri, kendi yaralarına yerden avuçla aldığı toprakları basıyordu. Kucağındaki yaralı için ise durmadan gömleğinden yırtmakla meşguldü. Tercüman yardımıyla ona bazı sorular sordum:

- Niçin öldürmek istediğin askere şimdi yardım ediyorsun?

Türk askeri takati tükenmiş bir halde cevap verdi:

- Bu asker yaralanınca yanıma düştü. Cebinden yaşlı bir kadın resmi çıkardı. Bir şeyler söyledi, anlamadım, ama herhalde annesi olacaktı. Benim ise kimsem yok. İstedim ki o kurtulsun, anasının yanına dönsün.

Bu sözlerden sonra Fransız generali etrafındakilere döndü ve âdeta bağırarak dedi ki:

"Efendiler kendi yarasına toprak bastığı halde kucağındaki yaralı için gömleğinin parçalarını koparan bu kahraman asil askerin kucağındaki yaralı kimdi biliyor musunuz? Çevresinde meraklı gözlerle onu takip eden herkes pür dikkat bu sorunun devamında gelecek sözleri bekliyordu.

Guro, göz kenarlarında birikmiş olan yaşların buruşuk derili elleri ile silerken; fısıltı halinde seslendi. Türk askerinin kucağındaki yaralı bir Fransız askeri idi efendiler! Bir Fransız askeri!.."

General Guro yere çöktü; sağlam elini yüzüne kapatıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu gönül dayanmaz tablo karşısında herkesin hissiyatı kabarmıştı. Orada bulunan herkes ağlıyordu.

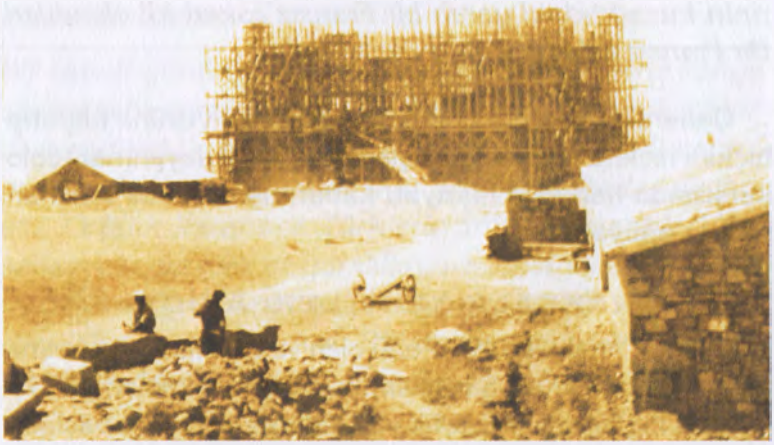
ÇANAKKALE ŞEHİTLERI ÂBİDESİ*

Bugün Çanakkale Millî Parkı olan ve insanların ziyaretine açık olan Çanakkale Savaşlarının geçtiği mekânlar, 1926'lı yıllarda İngilizlerin mezarlık ve anıtlarını görmeye başladı. Aradan 4 yıl gibi kısa bir zaman geçmişti ki Fransızlar da anıtlarını tamamladılar. Halbuki şehitlerine anıt ve şehitlik yapması gereken asıl millet Türk milletiydi. Çünkü o bu savaşta var olma ve yok olma mücadelesi vermiş ve dünyaya kafa tutarak, "Çanakkale geçilmez!" dedirtmişti. Ama ortalarda Osmanlı şehitleri adına bir şehitlik yoktu. Kişilerin kendi gayretleriyle yaptırdıkları derme çatma birkaç anıt dışında 1960'lara kadar bu manzara değişmedi. Çanakkale'de şehitlerimize yaraşır bir anıtın olmayışı halkımızı gerçekten rencide ediyordu. Bu söylemler çoğalınca oralarda büyük bir âbide yapma arzusu doğdu.

Yapılacak âbidenin yeri belirlenmişti. Çanakkale'nin Eceabat ilçesine bağlı Seddülbahir köyü yakınlarındaki Eski Hisarlık Tepesi'ne inşa edilecekti bu şanlı anıt. Böylece de hem karadan hem de deniz den tüm haşmetiyle kendisini gösterecek ve tüm bakanlara Çanakkale'nin geçilmezliğini hatırlatacaktı.

Karar verilmişti. 1944 yılında açılan proje yarışmasını Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular'ın projeleri kazandı.

* Ramazan Eren, *Şehitler Bahçesi*, Ankara 2001, s.104.

Çanakkale Şehitler Âbidesi inşaat halinde

Bu proje âbideleşecekti. Âbidenin yapımına 1954 yılında başlandı. İşi alan müteahhitler nedense anıtı bir türlü bitiremiyorlardı. İşi bırakanlar oluyor, yeniden devralanlar da işi süründürüyordu. Yapılan araştırmalarda âbidenin inşaatında yolsuzluk yapıldığı anlaşıldı. Tarihine yabancı, millî-manevî değerlerden yoksun yetişen insanlar, onlar için bu vatanda şehit olan ataları adına yapılan bir âbideden çalmaya bile utanmıyorlardı. Böylece âbide temellerinden yeni yükselmiş haliyle kalakaldı. Âbide; Çanakkale Şehitler Âbidesi değil bir utanç âbidesi olarak yaklaşık 4 yıl daha bekledi.

O sıralarda *Milliyet* gazetesinden bir köşe yazarı Çanakkale Şehitler Âbidesi'nin içler acısı durumunu yazdı. Bu yazı sonrasında gazeteye, "Neden bu âbideyi tamamlamak için kampanya başlatmıyorsunuz?" soruları yöneltilmeye başlandı. Gazete az bir zaman önce başka bir konuda halka çağrı yaparak farklı bir kampanyayı yürütmeye çalışmıştı. Ama halkın katılımı istenen seviyede olmamıştı. Bu neden-

le gazete başta bu işe soğuk baktı. Ama gözden kaçırdıkları bir şey vardı. Ortada söz konusu olan şey Çanakkale Şehitleri Âbide'siydi. Unuttukları şey, bu halkın tarihine ve atasına olan düşkünlüğüydü. Onlara geçmiş yıllarda vatan, iman demişler, evlatlarını bile çekinmeden vermişlerdi. Bugün Çanakkale deyince nelerini vermezlerdi.

Büyük ısrarlar sonrasında gazete bu işe ikna edildi. Kampanya başlatılmıştı. Halka duyurular yapıldı. Yapılan ilanlarda âbidenin tamamlanması için 900 TL'ye ihtiyaç olduğu, gazetenin ise bu kampanyadan 100 TL toplamayı hedeflediği söylendi. Kampanya bittiğinde ne kadar toplanmıştı biliyor musunuz sevgili okurlar. Tam tamına 3 milyon TL. İşte bu destanı yazan Anadolu halkıydı. Dün evladını veren bugün evladının destanını âbideleştirme adına parasını mı sakınacaktı. Anadolu halkını görmezden gelenler böylece onun ne kadar âlicenap olduğunu bir kez daha görmüş oldular. Böylece 1960 yılında Çanakkale şehitlerimize yaraşır bir âbide yapılmış oldu.

39 m 75 cm uzunluğundaki âbidenin bir ayağından yukarıya çıkan bir asansör sistemi vardır. 1971 yılında âbidenin altına bir müze açılmıştır. Burada savaştan kalan araç-gereç ve haritalar sergilenmektedir.

MEHMETÇİĞE SAYGI ANITI

Kocaçimen Tepe'ye doğru giden yolu takip ediyoruz. Yolumuzun sağ tarafından bir Mehmetçik'in yaralı bir düşman askerini kucaklamış vaziyetteki anıt heykeline geliyoruz. Bilmeyenler için gayet şaşırtıcı olan bu anıt, manasını bilenler için daha şaşırtıcı bir hal almaktadır.

Anıtın yapılışı, 1940'lı yıllarda ülkemizi ziyarete gelen Avustralya Genel Valisi Lord Casey'in anlattığı bir olay vesilesiyledir. Kendisi de Çanakkale Savaşlarında bulunan ve üsteğmen olarak vazife yapan bu Anzak asker, bir Osmanlı askerinden tüm dünyaya insanlık dersi olacak

bir hadiseye şahit olmuş ve yıllar sonra Avustralya genel valisi olarak geldiği Türkiye'de bu olayı anlatmıştır.

EN YAŞLI GAZİ ANITI*

57. Alay Şehitliği'ne geldiğimizde kapının hemen sağ iç kısmında bir yaşlı ile onun elinden tutmuş bir kız çocuğunun heykelleriyle karşılaşırız. Bu anıt Çanakkale'nin en yaşlı gazisi Hüseyin Kaçmaz'ı bizlere anlatmaktadır. Anıtın canlandırmaya çalıştığı şey, 57. Alay Şehitliği'nin açıldığı gün meydana gelen bir manzaradır. 12 Aralık 1992'de 57. Alay Şehitliği'nin açılış törenlerine hayattaki en yaşlı Çanakkale gazisi olan Hüseyin Kaçmaz da davet edilmiştir. Bu açılışa torunuyla gelen gazinin oluşturduğu bu tablo Çanakkale'de savaşan bir fedakâr nesil ile günümüz neslini bir arada göstermesi bakımından çok anlamlı bulunmuş ve bunun üzerine bu anıt hazırlanmıştır.

Gazi Hüseyin Kaçmaz, 1912 Balkan Savaşlarına da katılmış, Sırpların eline düşerek büyük işkenceler görmüştür. Hatta bu işkenceler sırasında tırnakları sökülmüştür. Fakat ülkenin en ıztıraplı dönemlerinde bir köşeye çekilmeyi hayâsızlık sayan bu gazimiz I. Dünya Savaşı'nda da mücadelesini sürdürmüş ve ordusunun içinde yerini almıştır. Çanakkale Savaşları sırasında yaralanan gazimiz, bundan sonra Türk Kurtuluş Savaşı'nın verildiği 1922 Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde de vazife yapmıştır.

Zonguldak Ereğli doğumlu olan İstiklal Madalyalı gazimiz 10 Eylül 1994 yılında 110 yaşında Kestaneci köyünde vefat etmiştir.

MEHMET ÇAVUŞ ANITI**

25 Nisan kara çıkarmasında Anzak Koyu'ndan hareket eden birliklerin bir hedefi de Alçıtepe'yi ele geçirmektir.

---

* Ahmet Kaşıkcı, *Anafartalar Kartalı*, İzmir 2001.

** Baha Vefa Karatay, *Mehmetçik ve Anzaklar*, Ankara 1987.

Bölgeye hakim olan bu tepeyi ele geçirirlerse bölgeye kısa sürede hakim olmayı düşünmektedirler.

28 Nisan'da toplu halde Kirte Deresi'ne doğru saldırıya geçerler. Bu saldırıları askerlerimiz tarafından püskürtülür ama zayiatımız 3.000 kişidir. 1. Kirte Muharebesi denilen bu harekâttan sonra büyük bir hazırlık içine giren İtilaf kuvvetleri General Hamilton'un emriyle 2. Anzak Tugayı ile Hint Tugayı'nın da desteğini alarak bir kez daha bu bölgeye saldırırlar. Çatışmalar çok şiddetli geçer. Mermileri biten askerlerimiz ellerine ne geçirdilerse düşmanın üzerine öyle yürürler. Kimi kazma, kimi kürek, kimi de taş ve sopa ile düşmana saldırırlar. 2. Kirte Muharebeleri denen bu savaşta da 5.000 askerimizi kaybederiz ama bir adım bile gerilememiştir askerlerimiz.

Bu kahramanlığı cephede duymayan kalmamıştır. Hatta burada kurşunu bittiği için eline geçirdiği taşlarla destan yazan bir Mehmet Çavuş vardır ki Atatürk bile kendisinden övünçle bahsetmiştir.

1 Eylül 1928'de harp sahalarını gezen Atatürk buralarda şehitlerimize yakışır bir anıt yapılmasını istemiş, bunun üzerine 10. Jandarma Er Okulu, düşmanın hiçbir zaman ele geçiremediği Cesarettepe'de bu anıtı inşa etmişlerdir. Yapılan bu anıt zamanla Mehmet Çavuş'un adıyla anılmaya başladı ve onun adını aldı.

Bu anıta varmak için 57. Alay Şehitliği'nden çıkıp Conkbayırı'na doğru biraz gitmemiz yeterli olacaktır. Hemen sol tarafta Mehmet Çavuş Anıtı'nın tabelasını göreceksiniz. Yoldan çok az içeride tüm tevazuu ile anıt görülmektedir.

ATATÜRK ZAFER ANITI

Conkbayırı'na çıktığınızda iki âbide ile karşılaşırsınız. Bunlardan biri hiçbir manası yokken oraya konmuş olan

Ertuğrul koyunda bir top namlusu

Anzak Anıtı'dır. Diğeri ise elleri arkasında gözleriyle ufku tarayan Atatürk Anıtı'dır.

Atatürk, Çanakkale Savaşlarında bulunmuştur. Bu savaş sırasında kurmay albay olarak vazife yapan Atatürk, ileri görüşlülüğü ve zor anlarda ani karar verme yeteneğiyle ön plana çıkmıştır.

18 Mart Deniz Harekâtı'nda umduklarını elde edemeyen düşman askerleri bir kara harekâtı ile Osmanlı'yı bertaraf etmeyi amaçlıyorlardı. Bu amaçla yoğun bir şekilde kara savaşı için hazırlık yapıyorlardı. İtilaf kuvvetlerinin böyle bir kara harekâtı için hazırlık yaptığını sezen Osmanlı kuvvetleri de boş durmuyordu. Gelibolu'da 5. Ordu kurulmuş bu ordunun başına da Alman General Liman von Sanders getirilmişti. Osmanlı ordularının komutanları, düşmanların beklenen çıkartmayı nereden yapacaklarına dair değişik görüşler ortaya atıyorlardı.

Fakat bu iddialar içinde gerçeğe en yakınını tahmin eden yine Kurmay Albay Mustafa Kemal olmuştu.

Onu ön plana çıkaran hadiselerden biri de meşhur 25 Nisan kara çıkartması döneminde meydana gelmişti. Düşman beklenmedik bu yerden çıkartma yaptığında, bölgeyi teftiş eden çok az bir Türk birliğini önüne katmış hızla ilerlemekteydi. Mustafa Kemal onların bu durumunu gördüğünde askerleri durdurmuş. Onlara süngü taktırmış ve sipere yatırmıştı. Onları savunma hattına dizdikten sonra yardım olarak da arkalarından 57. Alay'ı o bölgeye sevk etmiş ve tarihî sözlerini söylemişti. Onlara ölmeyi emretmişti. Böylece daha ilk çıkarma günlerinden büyük bir hamle yapmak isteyen düşmanın hevesi kursağında kalmıştı.

"Anafartalar Kahramanı" olarak Çanakkale Savaşları tarihine geçen Mustafa Kemal bu mücadeleler sırasında bir şarapnel parçasına maruz kalmış, bu şarapnel Mustafa Kemal'in saatine çarparak onu parçalamıştı. Mustafa Kemal daha sonra bu saati hatıra olarak Liman Paşa'ya vermişti. Liman Paşa da karşılık olarak ona kendi altın kaplama saatini vermişti. Liman Paşa'nın verdiği bu saat şu an Anıtkabir Müzesi'nde bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in hayatta kalmasına vesile olan saat ise Almanya'da sergilenmektedir.

YENİ ZELANDA ANITI

Alçıtepe köyünden gezimize başladığımız Eceabat yoluna doğru çıktığımızda, bir süre sonra yol sola doğru, Anafartalar ve Conkbayırı tabelaları ile ayrılmaktadır. Bu yöne gidip yaklaşık 20 dakikalık bir yolculuk sonrasında Kocaçimentepe sırtlarına geliriz. Burada Atatürk'ün Anafartalar Anıtı'nın hemen yanında Chunuk Bair olarak da adlandırılan Yeni Zelanda Anıtı'nı görürüz. Bu anıt Yeni Zelandalıların buralarda kaybettikleri 952 askeri için diktikleri bir anıttır. Ama bu tepeyi hiçbir zaman ele geçiremedikleri için bu anıtın tam da bu tepeye yapılmasının hiçbir manası yoktur. Tepenin aşağısına doğru eğimli arazide Anzaklara ait bir de mezarlık görülecektir.

Çanakkale'de Namaz

İngiliz'in, vakit vakit gemilerden, siperden...
Yine bolca gülle, bomba savurduğu bir gündü.
Hızlı hızlı geçiyordum tehlikeli bir yerden
Birdenbire gözlerime büyük bir şey göründü.

Böyle büyük görünen şey küçücük bir insandı
Fakat bana çok dokundu, ayaklarım bağlandı.

Ateşlerin yaladığı bu düzlükten geçenler
Güllelerin cehennemlik yağmurundan kaçarken.
Yolun biraz kenarında, tek başına bir nefer,
Pervasızca bombalardan, ateşlerden, her şeyden.

Kendisine, süngüsünden bir mihrabcık kurmuştu,
Sonra onun karşısında namazına durmuştu.

Ne, havada ıslık çalan... ve düştüğü yerlere
Kızgın çelik dahmelerle ölüm saçan gülleler...
Ne, semâda ifrit gibi, vızıldayan tayyâre...
Ne dünyalık bir düşünce, ne bir korku, ne keder

Onun demir yüreğini oynatmaktan acizdi,
Sanki toplar, şarapneller tehlikesiz... sessizdi!

Potinleri yanındaydı... Onun büyük saygısı,
Kunduralı ibadeti görmüyordu muvâfık.
Böyle bir yüreğin bütün işi, kaygısı,
Elbet Hakk'ın rızasına olmalıydı mutâbık

Kuru toprak üzerinde, kundurasız kılınan
Bu namazın, pek uygun bir kubbesiydi âsmân!

Bir çam, ona gölgesinde yapmış idi seccade.
Sanki tekbir alıyordu vakit vakit top sesi...
Gözlerinin sade akı beyaz kalan yüzünde
Parlıyordu o sarsılmaz imanın gölgesi

Bir Müslüman nasıl olur? Bu levhadan anladım,
Hürmetlerle yavaş yavaş sokuldum beş on adım
Başındaki kabalağın gölgesine gömülen
Süzük gözler, dikilmişti o süngüden mihrâba

Hakkın büyük divanında, eli bağlı, dururken
Artık o, can kaygısını almıyordu hesaba

Allah Allah, bu, bu ne yüksek bir imandır yâ Rabbi!
Bir Müslüman, ne büyük bir kahramandır yâ Rabbi!

Kahramandır, çünkü toplar etrafında patlarken
Zerre kadar titremedi, namazını bozmadı
Dört yanına ateş saçan türlü türlü âfetten
Sanki onu koruyordu bir meleğin kanadı

Onun, böyle tevekkülü bana pek çok dokundu
Yüreğimi bir şey ezdi... İki gözüm sulandı

Ey medenî İngilizler! Daha varsa getirin
İnsanları, göme göme öldürecek şeyleri:
Getirin de şu cenneti, cehenneme çevirin
Bakın onlar korkutur mu, bir Müslüman neferi

Bunu, hâlâ anlamıyor ne (Hamilton) ne Garey
Müslüman'ı korkutamaz Allah'tan başka şey

Böyle dalgın, düşünerek geçerken ben yanından
Sağa sola selam verdi, namazını bitirdi
Sonra, biraz kımıldandı -elerini Yaradan
Ta gerisine dua için- gök yüzüne çevirdi.

Şimdi, artık Allah'ına döküyordu derdini
Gözlerini kapamıştı, unutmuştu kendini

Ta gerisine karşı boynu bükük duran bir nefer
Korku bilmez bir yiğitti, hürmetlerle eğildim!
Duasına mutlak âmin diyorlardı melekler
Kendimi pek fazla gördüm, usul usul çekildim

Ben giderken kulağıma değdi onun sadası.
(Allahümme salli alâ seyyidinâ) duası

Şimdi, hâlâ nerede bir kabalaklı askeri,
Görse gözüm, hatırlarım o kahraman neferi!

Teşrîn-i sânî 331
Ahmed Nedim
(Sayı: 4, s. 56-57)

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Güzel, *Türk Edebiyatında Çanakkale Zaferi,* Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale,1994.
- Abdurrahman Özgen, *Milli Mücadelede Türk Akıncıları*, Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, Ankara, 1971.
- Abdülhakim Yüce, *Şehitlik ve Şehitlerin Hayatı,* Nil Yayınları, İstanbul, 1991.
- Adnan Nur Baykal, *II. Abdülhamid'in Yöneticilik Sırları,* Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Ahmet Kaşıkçı, *Gelibolu,* İzmir, 1999.
- Ahmet Kaşıkcı, *Anafartalar Kartalı,* İzmir, 2001.
- *Aksiyon,* Ağustos 1996, Sayı: 88.
- Alan Moorehead, *Gallipoli-Çanakkale Geçilmez,* Milliyet Tarih Dizisi, İstanbul, 1972.
- Arif Kurtaran, *Çanakkale Zaferi,* 1992.
- Aziz Kaylan, *Çanakkale İçinde Vurdular Beni,* Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1976.
- Aziz Nesin, *Bu Yurdu Bize Verenler*, Cem Yayınları, İstanbul, 1975.
- Baha Vefa Karatay, *Mehmetçik ve Anzaklar,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1987.
- *Büyük İslam Tarihi,* Çağ Yayınları, İstanbul,1993.
- Cahit Önder, *Yaşayan Çanakkaleli Muharipler,* Yazır Matbaacılık, İstanbul, 1981.
- Celal Erikan, *Çanakkale'de Türk Zaferi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1964.
- Cemal Kutay, *Çanakkale İçin Tarih Ne Zaman İbrettir?,* Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1980.
- Can Dündar, *Gölgedekiler*, İmge Yayınları, İstanbul, 1995.
- Carl Mühlman, *Çanakkale Savaşı,* Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Cenap Özankan, *Mustafa Kemal'in Anafartalar Destanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1960.
- Ellis Ashmead Bartlett, *Çanakkale Gerçeği*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Ekrem Boz, *Adım Adım Çanakkale Savaş Alanları*, Boz Yayıncılık, 1993.
- Emin Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları Bir Erin Anıları*, Nöbetçi Yayınevi, 2009.
- Emrullah Nutku, *Çanakkale'nin Şanlı Tarihine Bakış.*
- Emrullah Nutku, *Çanakkale Savaşlarından Yaşanan Olaylar,* Tarih ve Edebiyat, Ankara, 1980.
- Engin Gürsu, *Biga Şehitliği*, Doruk Grafik ve Matbaacılık, İstanbul, 2011.

- Erol Ulubelen, *Çanakkale Muharebeleri*, New York, 1916.
- Ethem Ruhi Üngör, "Bir Çanakkale Gazisinin Günlüğünden", *Zafer*, Mart 1993.
- Fikret Günesen, *Çanakkale Savaşları*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986.
- Galip Çaka, *Çanakkale Destanı*.
- George H. Cassar, *Çanakkale ve Fransızlar*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.
- Gürtekin Özdemir, *Çanakkale Savaşları ve Savaş Alanında Gezi*, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı, İstanbul.
- Hasan Bıçak, *Çanakkale Destanı İçin Eceabat Rehberi*.
- *Hayat Tarih Mecmuası*, Mart 1977.
- H. Hüseyin Maltepe, *Kalbe Gömülü Değerler*, Kitap Matbaacılık, İstanbul, 2000.
- İbrahim Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, Albatros Yayınevi, İstanbul, 2008.
- İhsan Ilgar, *Çanakkale Savaşları 1915*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1982.
- İlhan Akşit, *Çanakkale Savaşları Harp Sahaları ve Abideleri*, Fatih Yayınları, İstanbul, 1973.
- İsmail Kayabalı, *Çanakkale Savaşı 1915*, Ankara, 1975
- İsmail Sivri, *Atatürk'ün Genç Komutanlık Yılları*, Karacan Yayınları.
- *İslam Ansiklopedisi*.
- İslam Türk, *18 Mart 1915 Çanakkale Destanı*, Güven Basımevi.
- John North, *Gallipoli: the fading vision*, Faber Publishing, London, 1936.
- Limon Von Sanders, *Türkiye'de Ben Sene*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Mehmet Ali Ağakay, *Atatürk'ten 20 Anı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- Mehmet Erdoğan, *Kalem Sırra Dokundu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006.
- Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşlarından Altın Harfler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşlarında Kahraman Çocuklar*, Burak Yayınları, İstanbul, 1997.
- Mehmet İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 2001.
- Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale'nin 50 Yıllık Tarihçesi*.
- Mehmet Kafkas, "Çanakkale Geçilmedi mi?", *Zaman*, 18 Mart 1990.
- *Mevlana Güldestesi*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya, 1993.
- *Milli Gençlik Mecmuası*, 1977.
- *Milliyet*, 24 Nisan 1984.
- Münevver Ayaşlı, *Teşrinisani ve Ötesi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002.
- Necmi Onur, *Çanakkale Savaşı ve Şehitler Abidesi*, 1959.

- Nejat Muallimoğlu, *Düşünen İnsana Hazine*, Muallimoğlu Kitapları, İstanbul 1996.
- Nihat Hakkı Uluğ, *Çanakkale Savaşının 50. Yılı*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1966.
- *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi.*
- Philip J. Haythornthwaite, *Gallipoli, 1915: Frontal Assault on Turkey*, Osprey Publishing, 1990.
- Ramazan Eren, *Çanakkale Şehitler Bahçesi*, Zirve Basım, İstanbul, 2005.
- Recep Ş. Apuhan, *Mehmetçik*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- Robert Rhodes James, *Gelibolu Harekatı*, Belge Yayınları, İstanbul, 1964.
- Ruşen Eşref Ünaydın, *Çanakkale'de Savaşanlar Dediler ki*, TTK Yayınları, Ankara, 1990.
- S. Atak, *1915'de Çanakkale'de Türk*, Ankara, 1957.
- S. Bilbaşar, *Çanakkale 1915*, Ankara, 1971.
- S. Zeki Uluarslan, *Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi*, Keskin Color Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Sâmiha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, Damla Yayınları, İstanbul, 1978.
- Sir Ian Hamilton, *Gelibolu Günlüğü*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1972.
- *Şeker Çocuk*, Sayı: 108, Şekerbank, 1998.
- Tahsin Paşa, *Sultan Abdülhamid*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Tahsin Ünal, *Zaferden Zafere Türk Askerleri*, 1971.
- *Tarih ve Medeniyet*, Nisan 1997.
- *Türkiye Takvimi*, 21 Şubat 1991.
- Uğur Şan, *Can ile Aslı Anadolu Yollarında*, Çanakkale, Akbank, Sayı: 8.
- Vehbi Vakkasoğlu, *Bir Destandır Çanakkale*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002.
- *Yeşilay Dergisi*, Temmuz 1993.

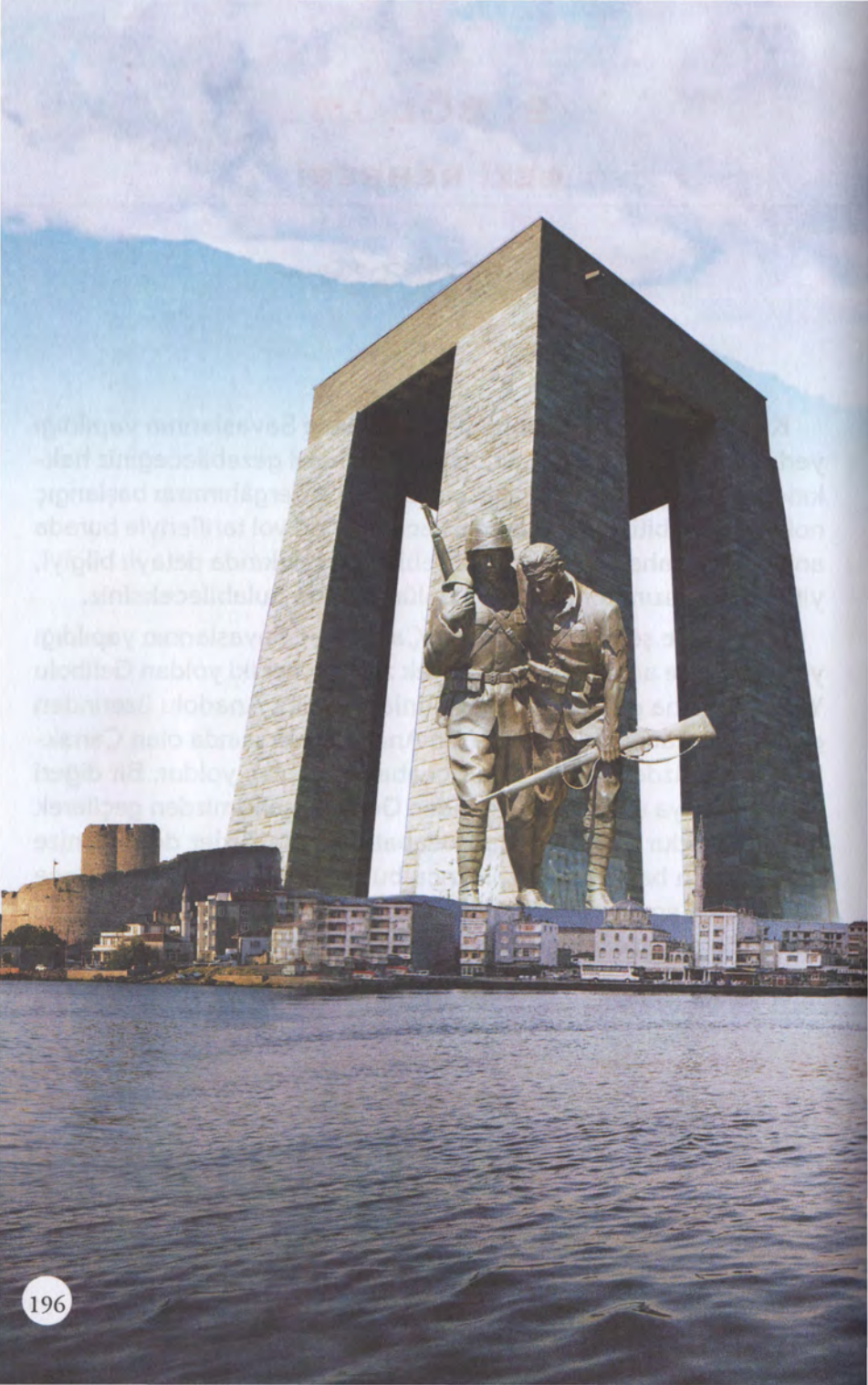
9. BÖLÜM

GEZİ REHBERİ

Kitabımızın gezi bölümünde, Çanakkale Savaşlarının yapıldığı yerleri, en kolay ve anlaşılır bir şekilde, nasıl gezebileceğiniz hakkında size bilgi vermeye çalışacağız. Gezi güzergâhımızın başlangıç noktasından bitimine kadar gezilecek yerleri yol tarifleriyle burada anlatırken, bahsi geçen anıt ve şehitlikler hakkında detaylı bilgiyi, yine kitabımızın konuyla ilgili bölümlerinde bulabileceksiniz.

Çanakkale şehitlerini anma ve Çanakkale Savaşlarının yapıldığı yerleri görme adına buraya gelecek ziyaretçiler iki yoldan Gelibolu Yarımadası'na gelmektedirler. Bunlardan ilki; Anadolu üzerinden gelinen ve Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında olan Çanakkale şehrimizden feribotlarla Eceabat'a ulaşılan yoldur. Bir diğeri ise İstanbul ya da Edirne üzerinden Gelibolu şehrimizden geçilerek gelinen yoldur ki bu yol da Eceabat'a ulaşır. Bizler de gezimize Eceabat'tan başlayacağız. Ayrıca bu gezi yerlerini öğleden önce ve öğleden sonra diye iki bölümde anlatacağız. Çünkü Gelibolu Mili Parkı'nı gezecek gruplar eğer bir gün içinde bu bölgeyi gezmek istiyorlarsa gezilerine sabah 7.00 civarında başlamalıdırlar.

ECEABAT

Anadolu yakasında bulunan Çanakkale'nin, Gelibolu Yarımadası'nda çapraz karşısında kalan bu şirin ilçe, Osmanlı Padişahı Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa ve Karasibeyliği'nden Osmanlı'ya geçen Hacı İlbey, Evrenos Bey ve Ece Halil gibi komutanları tarafından fethedilmiştir. Ece lakabı nedeniyle de burası bu isimle anılagelmiştir. Eceabat'ta feribot limanının yanında uzanan sahil yolunu takip ettiğimizde karşımıza Millî Park Tanıtım Merkezi çıkacaktır. 1987 yılında hizmete giren bu kurum, bir de müzeye sahiptir.

ÇAMBURNU ŞEHİTLİĞİ

Millî Parkı tanıtma merkezinden biraz daha ilerlediğimizde önümüzdeki yolun sağ tarafında çam ağaçları ile kaplı bir tepede bir kitabe görürüz. 1962 yılında yaptırılan bu kitabede: *"Burada Balkan ve Çanakkale Savaşlarında yaralanarak şehit düşen binlerce kahraman yatar,"* yazılıdır.

DUR YOLCU ŞİİRİ

Yanından geçmekte olduğumuz askerî birliğin hemen üzerindeki tepede bir Mehmetçik silueti ile "Dur Yolcu" şiiri yazılıdır. Necmettin Onan'a ait bu dizeler toprakların önemi hakkında, gelen geçen herkese önemli şeyler anlatmaktadır.

DUR YOLCU

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu tümsek koparken büyük zelzele
Son vatan parçası geçerken ele
Mehmet'in düşmanı boğduğu sele
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki haşrolan kan kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

KİLİTBAHİR KALESİ

Tarihî kapısından geçerek 1462 yılında Fatih Sultan Mehmed Han'ın yaptırmış olduğu Kilitbahir Kalesi'ne geliyoruz. Denizin kilidi manasına gelir.

NAMAZGAH VE HAMİDİYE TABYALARI

Kilitbahir Kalesi'ni geçtikten sonra sol tarafımızda, denize bakan kıyıya paralel olarak uzanan tabyalarla karşılaşırız. Buralar Namazgah Tabyalarıdır. Az ilerisinde de Sultan II. Abdülhamid tarafından inşa ettirilen Hamidiye Tabyaları görülecektir. Savaş sırasında askerlerin barınma, cephanelik ve tabya aralarında toplarını mevzileme yeri olarak kullanılan tabyalar diğerlerine göre daha sağlıklı durumdadır. Ama bugün restore edilmeye gerçekten ihtiyaçları vardır.

SEYİT ONBAŞI ANITI

Burası, Mecidiye Tabyası'nda numaratör olarak vazife gören Koca Seyit'in 18 Mart günü meydana gelen deniz savaşında, 275 kg'lık mermiyi kaldırarak Ocean zırhlısını vurduğu yerdir. Anıt aslına uygun değildir. Gerçekte Koca Seyit mermiyi sırtına alarak kaldırmıştır. Aslını görmek için kitabımızdaki orijinal resmine bakabilirsiniz.

MECİDİYE TABYASI

Seyit Onbaşı Anıtı'nın hemen arkasında, yolun karşı tarafında bulunan küçük tepeyi çıktığınızda Mecidiye Tabyası'nda vazife gören ve 18 Mart günü deniz bombardımanları sırasında şehit düşen askerlerimizin mezarlarını göreceksiniz. Burası Mecidiye Tabyası'nın yeridir. Fakat Yoğun bombardıman sonrasında buralar harebeye dönmüş ve tabyadan geriye pek bir şey kalmamıştır.

HAVUZLAR ŞEHİTLİĞİ

Mecidiye Tabyası'nın yanından asfalt yolu takip ettiğimizde yaklaşık birkaç km sonra Havuzlar Şehitliği'ne varırız. Burası büyük çınar ağaçlarının gölgesinde, denize kıyısı olan güzel bir yerdir. 1961 yılında yaptırılan bu âbidenin altında 21 Haziran 1915'te Kerevizdere Savaşlarında şehit olan askerimiz yatmaktadır. Bu savaşlar sırasında 5000'in üzerinde kayıp verilmiştir. Bu şehitliğe ileride bu savaşların yapıldığı mevkilerden toplanarak buraya getirilen birçok şehit kemiği toplu halde defnedilecektir. Kerevizdere mücadelelerinde kahramanlaşan ve yine burada şehit olan Yüzbaşı Kemal Bey de burada yatmaktadır.

SOĞANLIDERE ŞEHİTLİĞİ

Havuzlar Şehitliği'nin devamında, yolumuz bizi deniz kıyısından uzaklaştırarak biraz içerilere, Gelibolu Yarımadası'nın ortalarına doğru sevk ettiği bir sırada sağ tarafımızda beyaz dikilitaş formunda bir anıt ile karşılaşırız. Burası Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü tarafından tespit edilen 18 gerçek şehitliğimizden biridir. Zeytinburnu Belediyesi'nce yaptırılan bu anıtın açılışı 18 Mart 2005 tarihinde yapılmıştır.

En yukarıya dört cepheli bir çeşme, altına beyaz prizmatik dörtgen bir anıt ve anıtın etrafında yuvarlak bir formda, burada medfun bulunan şehitlerimizin künyeleri görülmektedir. Bu mermer plakalarda, Soğanlıdere mevkiinde medfun bulunan askerlerimizden, ismi tespit edilebilen 600'ünün isimleri mevcuttur. Ayrıca bu anıtın etrafına başları şehitlerimizi temsilen, sembolik kabalaklı baş formunda mezartaşları konmuştur. Şehitlerin asıl kabirleri ise anıtın alt ve yan taraflarındaki vadi yamacında irili ufaklı baş ve ayak taşları ile görülmektedir.

Soğanlıdere, Ocak 1915 sonrasında donanma gemilerinden sökülen küçük çaplı toplardan oluşturulan set bataryalarının bir kısmının mevzilendiği yerlerden biridir. Güney cephesinde yer alan komutanlıkların erzak ambarları ve dağıtım merkezleri de bu bölgede bulunmaktadır.

Bu bölgede 2., 7. ve 12. Tümenlerin sıhhiye bölükleri yerleştirilmiş, aynı zamanda 15. Tümen Seyyar Hastanesi de kurulmuştur. Şehitliğe giderken yolun sağ tarafında görülen harabe binalar "Melek Hanım Çiftliği Hastanesi" olarak kullanılmıştır. Burada tedavi edilirken vefat eden askerlerimiz genel olarak bu civara defnedilmişlerdir.

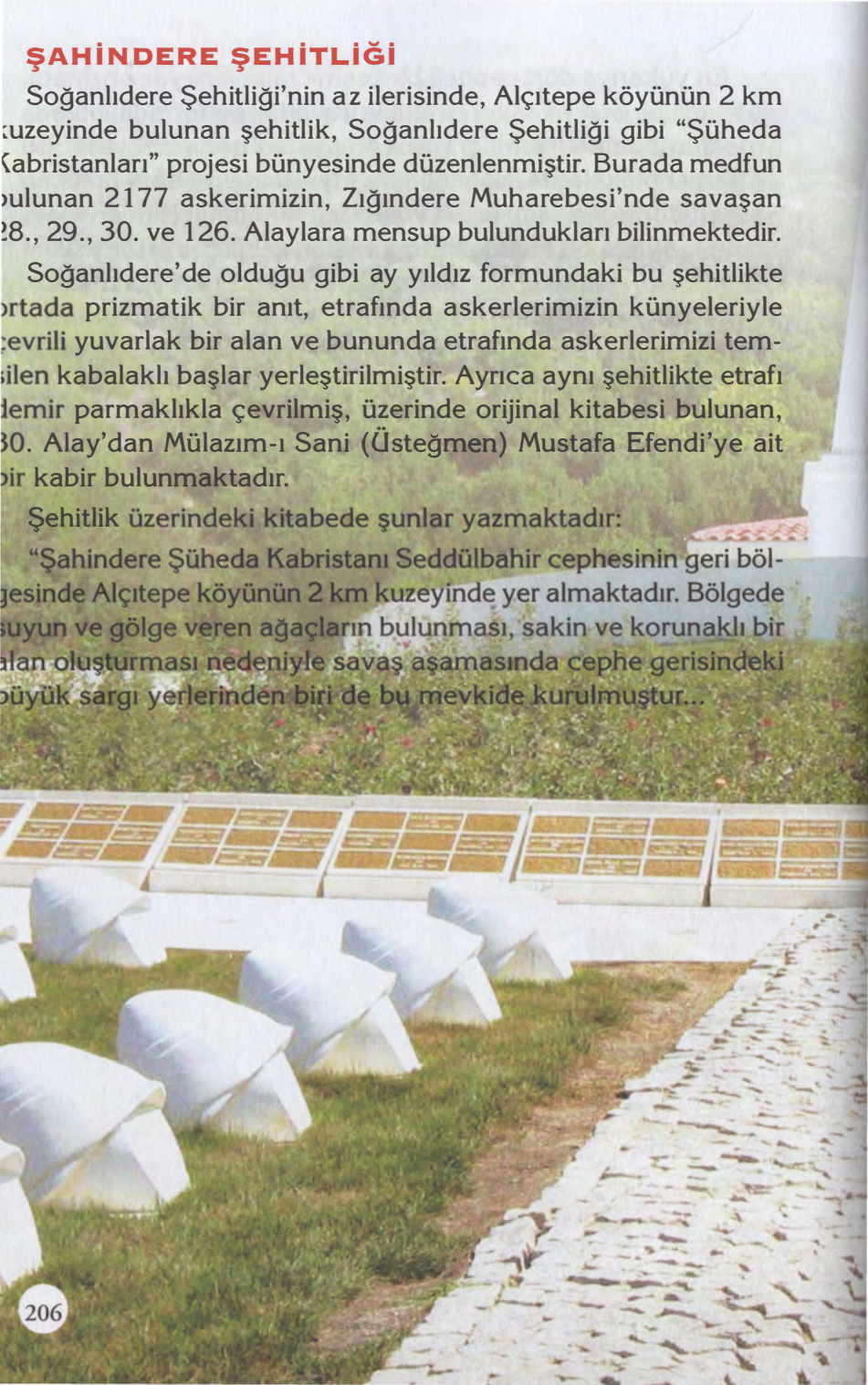
ŞAHİNDERE ŞEHİTLİĞİ

Soğanlıdere Şehitliği'nin az ilerisinde, Alçıtepe köyünün 2 km kuzeyinde bulunan şehitlik, Soğanlıdere Şehitliği gibi "Şüheda Kabristanları" projesi bünyesinde düzenlenmiştir. Burada medfun bulunan 2177 askerimizin, Zığındere Muharebesi'nde savaşan 28., 29., 30. ve 126. Alaylara mensup bulundukları bilinmektedir.

Soğanlıdere'de olduğu gibi ay yıldız formundaki bu şehitlikte ortada prizmatik bir anıt, etrafında askerlerimizin künyeleriyle çevrili yuvarlak bir alan ve bununda etrafında askerlerimizi temsilen kabalaklı başlar yerleştirilmiştir. Ayrıca aynı şehitlikte etrafı demir parmaklıkla çevrilmiş, üzerinde orijinal kitabesi bulunan, 30. Alay'dan Mülazım-ı Sani (Üsteğmen) Mustafa Efendi'ye ait bir kabir bulunmaktadır.

Şehitlik üzerindeki kitabede şunlar yazmaktadır:

"Şahindere Şüheda Kabristanı Seddülbahir cephesinin geri bölgesinde Alçıtepe köyünün 2 km kuzeyinde yer almaktadır. Bölgede suyun ve gölge veren ağaçların bulunması, sakin ve korunaklı bir alan oluşturması nedeniyle savaş aşamasında cephe gerisindeki büyük sargı yerlerinden biri de bu mevkide kurulmuştur...

5 Temmuz 1915 sonrası yapılan muharebelerde sol kanat birliklerinden şehit düşenlerin bir bölümü bu şehitlikte yatmaktadır. Ayrıca güney cephesinin merkez bölümündeki birliklerden de büyük sargı yerlerinde ve tümen sıhhiye birliklerinde de tedavi görenlerden şehit düşenlerin bir kısmı da Şahindere Şehitliği'ne gömülmüştür.

Bu şehitlikte yatan şehitlerin bağlı oldukları birlikler:

1. Tümen'in 70, 71 ve 124. Piyade Alayları.
2. Tümen'in 31, 32 ve 39. Piyade Alayları.
5. Tümen'in 13 ve 15. Piyade Alayları.
6. Tümen'in 16. Piyade Alayı.
7. Tümen'in 18, 20 ve 21. Piyade Alayları.
10. Tümen'in 28, 29 ve 30. Piyade Alayları.
11. Tümen'in 126 ve 127. Piyade Alaylarıdır.

Mülazım-ı Sani (Üsteğmen) Mustafa Efendi'nin de mezarı bu şehitlik içerisindedir. Taş mezarın etrafı demir bir parmaklıkla çevrilidir. Mülazım-ı Sani (Üsteğmen) Mustafa Efendi'nin Alçıtepe Cephesi'nde şehit olduğu bilinmektedir.

Bu şehitliklte isimleri tespit edilen toplam 1969 kişi yatmaktadır."

BEHRAMLI KÖYÜ - ALÇITEPE GARNİZONU

Havuzlar Şehitliği'nden yolumuza devam ettiğimizde biraz sonra yolun sağ tarafında Yüzbaşı Kemal Bey'in ruhunu teslim ettiği Behramlı köyüne varırız. Buradan yaklaşık 15 dakikalık bir mesafe sonrasında Alçıtepe köyünün girişine geliriz. Köye girmeden önce sol tarafımızdaki garnizon hemen dikkatimizi çeker. Bu bölge tarihe Kirte Savaşları olarak geçen kanlı çarpışmaların odak noktası olmuştur. Bu savaşlarda binlerce Mehmetçiği şehit vermişizdir. Bu mevki, burada yaşayan köylülerin çevreden topladıkları 10 bin civarındaki şehit kemiklerini bir araya getirerek gömdükleri yerdir.

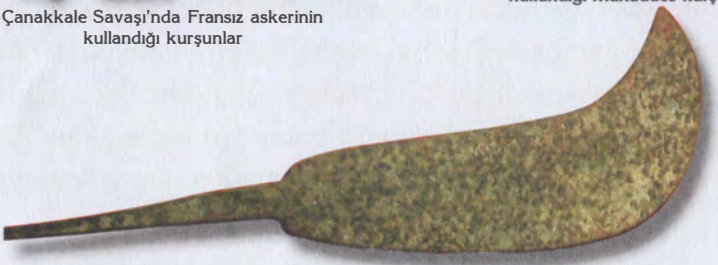

Çanakkale Savaşı'nda Fransız askerinin kullandığı kurşunlar

Çanakkale Savaşı'nda Mehmetçiğin kullandığı mukaddes kurşunlar

Çanakkale Savaşı'nda Mehmetçiğe karşı kullanılan Gurka askerlerine ait bir pala

SALİM MUTLU SAVAŞ ANILARI MÜZESİ

Alçıtepe köyünde yaşayan Salim Mutlu'nun kendi gayretleri ile kurmuş olduğu müzedir. Kendi evinin bir kısmını müze haline getiren bu vatandaşımız gerçekten büyük bir hizmet icra etmiştir. Onun bu gayretlerini gören halkımız da bulduğu eşyaları buraya getirdikçe müze daha da büyümüştür. Bugün üzülerek ifade etmeliyim ki millî müzelerimiz bile bu vatandaşın müzesi kadar detaylı değildir. Salim Mutlu Müzesi'nde ziyaretçilerden belli bir ücret alınmamaktadır.

SON OK ANITI

Alçıtepe köyüne girdiğimiz yolun sağına, Sargı Yeri'ni gösteren tabelaya doğru ilerlediğimizde az sonra yolun solunda köy mezarlığı ile karşılaşırız. Mezarlığın yola bakan yanında 3 m'ye yakın bir anıt ile karşılaşırız. Burası Çanakkale Savaşlarında önemli bir yere sahip olan ve düşmanın Alçıtepe'yi almak için büyük bir mücadele verdiği Kirte Savaşlarının yapıldığı mevkidir. Bu bölgede, 1., 2. ve son olarak 3. Kirte Savaşları ile büyük kayıp vermişizdir. Ama düşman burayı alamaz. Kaçan düşmana son kurşunun atıldığı yer burasıdır.

ALÇITEPE KÖYÜ

Bu köyün eski adı Kirte'dir. Köylülerin anlattıklarına göre burada önceleri bir Rum köyü bulunmaktaymış. Savaş başlayınca burası harabe haline gelmiş. Atatürk 1930'lu yıllarda Balkanlardan gelen göçmenlerin bir kısmını buraya yerleştirerek buraları yeniden hayata kazandırmış. Köylüler o yıllardan sonra 1970'lere kadar Çanakkale Savaşı artıkları olan savaş malzemelerini tarlalardan toplayıp hurdacılara satarak geçinmişler. Bugün bile hâlâ bu köy civarındaki topraklardan kurşun ve gülle çekirdekleri çıkmaktadır. *(Çanakkale'de bir metrekareye 6000 mermi düşmüştür).*

Gelibolu Mili Parkı içinde en rahat konaklama yapabileceğiniz yerlerden biri de bu köydür. Gezinizin arasında yarım saatlik bir ihtiyaç ve müzeyi gezme molası verebilirsiniz.

SARGI YERİ ŞEHİTLİĞİ

Son Ok Anıtı'ndan 2 km kadar sonra Çanakkale Savaşlarının en büyük hastanesi ile karşılaşırız. Burası gözden son derece uzak kuytu bir vadiye kurulmuş olan Sargı Yeri'dir. Meş'um bir gece saldırısında bir gecede 18.000 Mehmetçiğimiz burada şehit düşmüştür. Burası Çanakkale'nin belki de en dokunaklı yerlerinden biridir. Bu kadar çok sayıdaki şehit ne yazık ki bu dar araziye toplu gömülmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle burayı gezerken ayağımızı bastığımız yeri bilerek gezmek son derece önem arz etmektedir.

NURİ YAMUT ANITI

Sargı Yeri'nden sola doğru biraz daha ilerlediğimizde 8 m'yi geçen boyu ile Nuri Yamut Anıtı ile karşılaşırız. 1943 yılında Gelibolu'da 2. Kolordu Komutanlığı'na atanan Nuri Yamut Paşa'nın kendi şahsi mal varlığı ile inşa ettirdiği anıt, çevrede toplanan yüzlerce şehit kemiğinin toplanarak gömülmesi sonrasında bunların üzerine inşa edilmiştir.

YARBAY HASAN BEY MEZARI

Geldiğimiz yönden geri dönüyoruz. Sargı Yeri ve Son Ok Anıtla-
rını da geçerek yeniden Alçıtepe köyünün içine geliyoruz. Bu kez geldiğimiz yerden değil, köyün Seddülbahir çıkışından yolumuza devam ediyoruz. Köyden çıktıktan yaklaşık 5 dakika sonra yolun sol tarafından toprak bir yolun ayrıldığını göreceğiz. Yol kenarında küçücük bir tabela ile "Kaymakam Hasan Bey" yazar. Bu toprak yolda 5 dakika kadar ilerlediğimizde tarlaların arasından bizlere sanki el sallayan 17. Alay Komutanı Yarbay Hasan Bey'in kabri ile karşılaşırız. Hasan Bey'in ayak ucunda onunla birlikte ölen köpeği de defnedilmiştir.

SEDDÜLBAHİR KÖYÜ

Yeniden yola çıkıyoruz ve Alçıtepe köyünün aksi istikametinde ilerliyoruz. İleride yol çatallaşacaktır. Sol taraf Morto Koyu ve Abide Şehitliği'ne giderken sağ taraf Seddülbahir köyü ve Yahya Çavuş Anıtı'na gitmektedir. Sağ tarafa devam ediyoruz. Az sonra Seddülbahir köyüne giriyoruz. Tarihî bir kimliğe sahip olan bu köyde IV. Mehmed döneminden kalma bir kale ile İlk Şehitler Anıtı vardır.

İLK ŞEHİTLER ANITI

Ortasında çeşme olan bir meydanlıkta yollar yine çatallaşacaktır. Buradan sola saptığımızda az ileride İlk Şehitler Anıtı ile karşılaşırız. Bu anıt, Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girdiğinde İngiliz gemilerinin gizlice yaptıkları bir bombalama esnasında ölen 5 subayımız ve 81 erimiz adına yaptırılmıştır. Anıtın yanındaki cami de tarihî olup ne yazık ki ibadete kapalıdır.

SEDDÜLBAHİR KALESİ

IV. Mehmed'in küçük yaşta tahtta bulunduğu sırada Venediklilerin Çanakkale Boğazı'nı ablukaya alması üzerine 1659'da sultanın annesi Hatice Turhan Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Çanakkale Savaşı sırasında burada kanlı çarpışmalar olmuştur.

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ ANITI

Heles Anıtı sonrasında Ertuğrul Koyu'nu kuş bakışı görebilen hakim bir tepeye geliyoruz. Tam karşımızda Seddülbahir Kalesi var. Hatta dikkatli bakıldığında kalenin yanında İlk Şehitler Anıtı'nı da görmek mümkün. Burası 25 Nisan sabahı düşman askerlerinin çıkartma yaptıkları önemli yerlerden biridir. 26. Alay'a bağlı 10. Takım'ın askerleri burada düşmanı 24 saatten fazla tutarak bir destan yaşmışlar. İşte 67 arkadaşı ile Yahya Çavuş'un çarpışarak şehit düştükleri yer burasıdır. Buradaki anıt 1962 yılında inşa edilmiş. 1993 yılında Kültür Bakanlığı'nca yeniden yapılmıştır. Az ileride şehitlikleri de görülmektedir. Ayrıca burada ayakta kalmayı başarmış birkaç tabyanın arasında Alman yapımı bir topu da inceleyebilirsiniz.

HELES ANITI

Yeniden Seddülbahir köyünün meydanına dönüyoruz. Bu kez Alçıtepe köyü yönünden meydana girdiğimiz taraftan sağa sapıyoruz. Köyün yanından ilerliyoruz ve az sonra tekrar sola dönüyoruz. Karşımızda Çanakkale'de bulunan en büyük İngiliz anıtı var. İngilizlerin 1926 yılında tamamladıkları bu anıt, bu savaşta ölen tüm İngiliz askerlerini sembolize ediyor.

BEACH CEMETERY

Düşmanın çıkartma yaptığı River Clayt ve Albiom gemilerinden çıkan yüzlerce asker durmadan Ertuğrul'un serin sularına dökülüyordu. Akşama rapor veren uçak görevlileri Ertuğrul Koyu'nun kıyıdan 50 m içeriye kadar kan gölüne döndüğünü söylediler. 10. Takım'a bağlı, içinde Ezineli Yahya Çavuş'un da bulunduğu bölüğün kahramanca mücadelesi karşısında gemilerden çıkmak istemeyen düşman askerleri komutanları tarafından süngü zoruyla dışarıya sürülüyorlardı. O gün çıkarmada ölenler işte bu kıyı mezarlığında yatmaktadırlar.

MORTO KOYU

Ezineli Yahya Çavuş Anıtı ve Heles Anıtı'nın yanından geriye dönüyoruz. Seddülbahir köyünü de geride bırakarak az önce yanından geçtiğimiz yol ayrımına geliyoruz. Bu kez soldan düz devam edersek yeniden Alçıtepe köyüne gitmiş olacağız. Fakat biz sağa Morto Koyu'na doğru dönüyoruz. Eski Hisarlık Tepesi'ne doğru bir kavis çizen bu koy, 25 Nisan kara çıkartmasında Fransız askerleri tarafından işgal edilmiş. Burada o kadar çok ölü bırakmışlar ki koya, Morto (Ölü) adını vermek zorunda kalmışlar. Morto Koyu'nu dikkatli gezerseniz suyun içinde hâlâ eriyik halinde maden parçaları bulabilirsiniz.

Çanakkale'yi gezen gruplar çoğunlukla öğle molasını burada verirler. Burası piknik alanı olarak da kullanılır.

FRANSIZ ANIT MEZARLIĞI

Morto Koyu'na girdiğimiz yolun tam solunda, Morto Koyu'nun tam karşısında kalan tepede beyaz bir kule göreceksiniz. Burası 1929 yılında Fransızlar tarafından, Çanakkale çarpışmalarında ölen askerleri için yaptırdıkları anıt mezarlıktır. Anıtta, Morto Koyu çarpışmalarında ölen 2.236 askerin adı yazmaktadır.

ÇANAKKALE ŞEHİTLER ABİDESİ

Morto Koyu'na girdiğimiz yoldan düz devam ettiğimizde Hisarlık Tepesi'ne doğru tırmanarak birkaç viraj sonrasında, Çanakkale Şehitler Âbidesi'ne geliriz. 1954 yılında yapımına başlanan ve 1960 yılında tamamlanan bu anıt tüm Çanakkale şehitlerimiz adına inşa edilmiştir. Bu hakim tepe üzerinden hemen birçok yerden görülmesi de Şehitlerimizi geniş bir çevreye hatırlatması bakımından bir hayli anlamlıdır.

SAVAŞ ESERLERİ MÜZESİ

Çanakkale Şehitler Âbidesi'nin hemen altında yine Çanakkale savaş hatıralarının sergilendiği bir müze mevcuttur. 1971 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından açılan müzede, savaşta yabancı askerlerin üzerlerinden çıkan Kur'ân-ı Kerim, şehit mektupları vb. bazı özel parçalar mevcuttur.

ÂBİDE ŞEHİTLİĞİ

1992 yılında Kültür Bakanlığı'nca Âbide Şehitliği yanına yapıldı. 600 şehidimizin isimleriyle temsilî mezarlarının bulunduğu yer, düzenleme bakımından gayet etkileyicidir.

ÖĞLE SONRASI GEZİ PROGRAMI

Sabah erken saatlerde Eceabat'tan başladığımız gezimizde Gelibolu Yarımadası'nın Çanakkale Boğazı'na bakan kısmından yola çıkarak önce güneye doğru indik, Kilitbahir Kalesi, Seyit Onbaşı Anıtı ve tabyaların yanından yarımadanın ortalarına geçerek Alçıtepe köyüne vardık. Oradan yarımadanın burnunda bulunan Yahya Çavuş Anıtı'nın bulunduğu Ertuğrul Koyu ile Morto Koyu ve Âbide Şehitliği'ni ziyaret ettik. Morto Koyu'nda öğle yemeği arası verdikten sonra şimdi de Gelibolu Yarımadası'nın Ege Denizi boyunca uzanan kıyısı boyunca kuzeye doğru yol alacağız. Morto Koyu kavisinden geri dönüyoruz. Yol biraz sonra Yahya Çavuş Anıtı ve Alçıtepe köyü yönünde ikiye ayrılıyor. Biz Alçıtepe köyünün bulunduğu sağ tarafa sapıyoruz. Köyün içinden geçtikten sonra sabah Eceabat yönünden köye girdiğimiz yoldan çıkıyoruz. Yaklaşık 5 dakikalık bir yol sonrası sol tarafa doğru ikinci bir yol ayrılıyor. Buradan Saroz Körfezi'ne doğru uzanan bu yola sapıyoruz.

İngilizlerin kandırdığı Hintli Müslümanlara ait bir mezartaşı

ANZAK KOYU

Gelibolu Yarımadası'nın Ege kıyılarına paralel olarak yaptığımız bu yolculuk yaklaşık 20 dakika kadar sürüyor. Yol bir kez daha çatallaşacaktır. Sağ tarafa gittiğimiz takdirde Kabatepe Tanıtma Merkezi ve İstanbul yoluna ulaşırız. Fakat bizler sol tarafa doğru saparak Anzak Koyu ve Anafartalar'a giden yolu takip edeceğiz. Biraz ileride yol Anzak Koyu ve Anafartalar-Conkbayırı şeklinde ayrılacaktır. Anzak Koyu yönüne saptığımızda kıyı boyunca 3 km kadar ilerliyoruz. Bu yol üzerinde "Shell Gren", "Sharapnel Walley" vb. yabancı mezarlıkları görürüz. Az sonra yolun sol tarafında buranın Anzak Koyu olduğunu gösteren taş levha ile karşılaşacağız. Buradan kıyıya yürüdüğümüzde Anzak Mezarlığı ile karşılaşırız. Sahilden karşı sırtlara bakarsanız Anzakların ne kadar yanlış bir yere çıkartma yaptıklarını görürsünüz. Bu yarlar alabildiğine sarptır. Özellikle İngilizlerin buraya geldikleri Mısır'daki Sfenks'e benzettikleri kaya çıkıntısını da incelemeyi ihmal etmeyin. Ayrıca bu mezarlık içinde 3 mezarın diğer mezarlardan farklı bir yönde uzandığını göreceksiniz. Bu mezarların taşlarını dikkatle okuyunuz. Hepsinin de Hintli Müslümanlara ait olduğunu göreceksiniz. Kıbleye dönük olan bu mezarlar ne yazık ki buralara kandırılarak gelen dindaşlarımıza aittir.

YABANCI MEZARLARI

Anzak Koyu yanından asfaltı takip ettiğimizde "The Neck", "Walkers Ridge", "Embarkation Pier" ve "7th Field Ambulance" mezarlıklarını görürüz.

DAMAKÇI BAYIRI ANITI

Yolumuza devam ediyoruz. Birkaç kilometre sonra Anafartalar Ovası'na giriyoruz. Burada yolun sağında yamaçta bir kitabe görürüz. Üzerinde "Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal 7. Tümen ile 9 Ağustos 1915 günü Damakçılık Bayırı'na taarruz ederek Anzak Kolordusu'nun 9. İngiliz Kolordusu ile işbirliğini ve Kocaçimentepe yönünden gelecek tehlikeyi önledi."

MESTANTEPE ŞEHİTLİKLERİ

İzlediğimiz yol güzergâhından birkaç kilometre sonrasında önümüze gelen çataldan sola sapıp biraz ileride sağa saptığımızda şehitlikler ile karşılaşıyoruz.

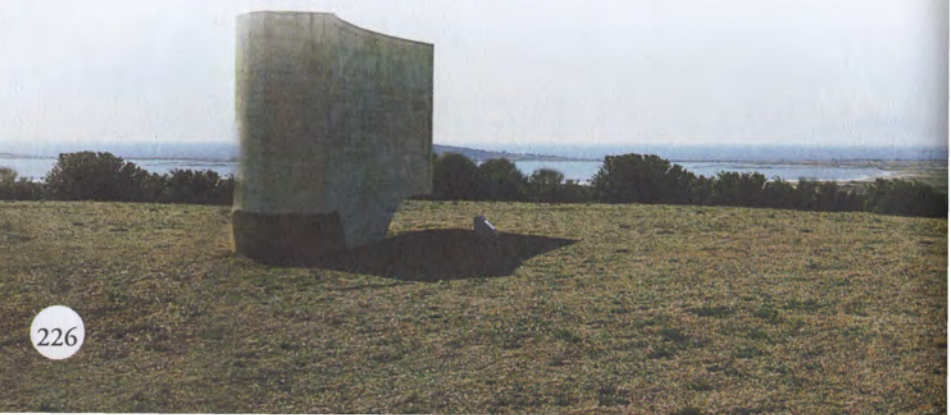
YUSUFÇUKTEPE YAZITI

Geldiğimiz yoldan geriye dönerek Saroz Körfezi yönünde 20 dakika kadar ilerliyoruz. Buradaki kitabe Yusufçuktepe Yazıtı'dır. Üzerinde şöyle yazar:

"Arıburun Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerini kuşatmak için 7 Ağustos 1915 günü Anafartalar Limanı'na çıkan düşman kuvvetleri zayıf gözetleme birlikleri karşısında İsmailoğlu ve Yusufçuktepelere kadar ilerledi."

MESTANTEPE YAZITI

Birbirine yakın olan diğer yazıtta, "Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk Kuvvetleri 9-12 Ağustos 1915'te 1. Anafartalar Muharebesi'nde düşman kuvvetlerini yenerek onları Kireçtepe ve Mestantepe hattına attı," yazmaktadır.

İSMAİLOĞLU TEPE YAZITI

Üzerinde, "İki tarafın da büyük kuvvetleri ile 21-22 Ağustos 1915 günü yapılan 2. Anafartalar Muharebesi sonunda Sivritepe ve Mestantepe hattında düşmanın taarruz gücü kırıldı. Bu muharebelerde Türkler 8.155 şehit, düşman da 19.850 kayıp verdi," yazar.

KİREÇTEPE ŞEHİTLİĞİ

Bahsettiğimiz yazıtların yanında bu şehitlik ile de karşılaşırız. Bursa ve Gelibolu Jandarma Taburları adına yaptırılan şehitlik yanında bulunan kitabe üzerinde bu konuda bilgi mevcuttur. Kitabede şöyle yazar:

"6-8 Ağustos 1915'te Gelibolu ve Bursa Jandarma Taburlarının kahramanca çarpışan üç bölüğü iki tugay gücüne ulaşan İngiliz kuvvetlerini Karakol Dağı ve Kireçtepe'de durdurup Anafartalar grubunun kuzey yanını korumuştur."

KİREÇTEPE ŞEHİTLER ANITI

Ece Koyu'na yaklaştığımız bu mevkide, Kireçtepe kitabesinin yanında Atatürk tarafından yaptırıldığı sanılan bir de anıt vardır. Bu anıt top mermisi kovanlarının üst üste konulması ile inşa edilmiştir.

BÜYÜK KEMİKLİ KİTABESİ

Geldiğimiz yoldan geriye döner ve yolun çatallaştığı noktada sağ tarafa (Suğla Koyu) doğru ilerlersek yaklaşık 6 km sonra Büyük Kemikli Burnu'na varırız. Kıyıdaki gemi iskeleti o günlerden kalma bir çıkartma gemisine aittir.

Kitabede şöyle yazar: "1915 yılının 25 Nisan sabahı Arıburnu'na, 6-7 Ağustos gecesi de Anafartalar Limanı'na çıkan düşman kuvvetleri, aylar süren muharebelerden sonra Gelibolu Yarımadası'ndaki Türk savunmasının geçilemeyeceğini anlayarak 20 Aralık'ta bu cepheyi boşalttı."

BÜYÜK ANAFARTALAR KÖYÜ MEZARLIĞI

Büyük Kemikli Burnu'ndan geriye döndüğümüzde Büyük Anafartalar köyüne geliriz. Bu köyün mezarlığında ismi bilinen ve bilinmeyen birçok Çanakkale şehidimiz istirahat etmektedirler. 20. Alay Komutanı Halit Bey, 21. Alay Komutanı Yarbay Ziya Bey, Asteğmen Halit Bey ve diğerleri.

BİGALI KÖYÜ VE ATATÜRK'ÜN KALDIĞI EV

Anafartalar köyünden 6 km ileride Bigalı köyüne geliyoruz. Burada Atatürk'ün karargâh olarak kullandığı ev, müze olarak ziyarete açıktır. 19. Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal, birliğini 1915 yılının Nisan ayının ikinci yarısında Maydos'tan Bigalı'ya nakletmişti. Burada kaldığı sürede, bu evi karargâh olarak kullandı. İki katlı ahşap yapının ilk katı mutfak ve kiler, ikinci katı çalışma ve yatak odası olarak kullanılmıştır.

Not: Buradan sonra kuzeyden dolaşan yolu takip ederek kısa zamanda Conkbayırı'na gidebilirsiniz. Ama biz, çoğu grubun Anzak Koyu'na giderek geriye döndüğünü göz önüne alarak bu gezi rehberinde, sizleri buradan geriye döndürecek ve Anzak Koyu yanından geçerek Kabatepe Tanıtma Merkezi yakınlarından yeniden Conkbayırı'na tırmandıracağız.

KOCADERE HASTANE ŞEHİTLİĞİ

Bigalı köyünün az yukarısından Kabatepe Tanıtma Merkezi arasında uzanan yol üzerindedir. Çanakkale Savaşlarında kolordu komutanlığı yapan Yakup Şevki Paşa'nın hazırladığı Çanakkale Savaşları haritasından yola çıkılarak yeri tespit edilen hastane şehitliklerinden birisi de burasıdır. 16.Tümen Seyyar Hastanesi ve Şimal Grubu Hastanesi'nin bulunduğu bu yerde yaklaşık 2000 şehidimiz medfundur.

Prizmatik, beyaz renkli bir anıtın bulunduğu şehitlik, Soğanlıdere ve Şahindere Şehitliklerinde olduğu gibi orijinal şehitliklerin yanına değil ortasına inşa edilmiştir. Anıtın önünde uzanan şehitlerimizin kabirlerinin etrafı alçak bir duvarla çevrilerek üzerlerindeki plakalara künyeleri yazılmıştır.

Burası bir hastane şehitliği olur da hiç hatırası olmaz mı? Böyle bir hatıra ile bitirelim cümlelerimizi:

Kocadere Hastanesine yeni bir yaralı getirilir. Çanakkale Lapseki'ye bağlı Beybaş köyünden olan bu askerimiz ağır bir yaraya sahiptir ve zor nefes almaktadır. Komutanına sokula-

rak, "Ölme ihtimalim çok fazla. Ben bir pusula yazdım. Arkadaşıma ulaştırın," Tekrar derin nefes alıp, defalarca yutkunur:

"Ben, ben köylüm Lapsekili İbrahim onbaşından 1 Mecit borç aldıydım. Kendisini göremedim. Belki ölürüm. Ölürsem söyleyin hakkını helal etsin." "Sen merak etme evladım," der komutanı, kanıyla kırmızıya boyanmış alnını eliyle okşar. Ve az sonra komutanının kollarında şehit olur.

Kocadere Hastanesi'ne cephelerden yaralı yağmaktadır. Birçoğu da daha hastaneye getirilemeden yolda vefat etmektedirler. Şehitlerin üzerlerinden çıkanlar künyeleriyle birlikte komutana ulaştırılır. Bu şehit künyelerinden birinin yanında küçük bir pusula vardır. Komutan pusulayı açar, gözyaşları ile okur ve olduğu yere yığılır kalır. Pusulada şunlar yazmaktadır:

"Ben Beybaş köyünden arkadaşım Halil'e 1 mecit borç verdiydim. Kendisi beni göremedi. Biraz sonra taarruza kalkacağız. Belki ben dönemem. Arkadaşıma söyleyin ben hakkımı helal ettim."

MEHMETÇİĞE SAYGI ANITI

Arıburnu'na geldiğimiz yoldan geriye dönerek az önce geçtiğimiz Anafartalar ve Conkbayırı'na giden yol ayrımına yeniden geliyoruz ve buradan Anafartalar yönüne sapıyoruz. Az sonra yolumuzun sağ tarafında ilginç bir heykel görürüz. Bu komposizyonda bir Mehmetçik, yabancı bir askeri kucaklamış vaziyettedir. Çanakkale Savaşı'na üsteğmen olarak katılan ve Avustralya genel valisi olduktan sonra ülkemizi ziyarete gelen Lord Casey'in bizzat şahit olduğu bir olayı anlatması üzerine bu anıt heykel buraya inşa edilmiştir.

KANLISIRT KİTABESİ

Yolumuza devam ediyoruz. Az sonra bir rampaya tırmandığımız sırada yolumuzun sağ tarafında bir kitabe ile karşılaşacağız. Bu yazıt Kanlısırt kitabesidir. Buradaki çarpışmalarda çevre topraklar akan kanlardan kıpkırmızı kesilmiş, bu nedenle de buraya bu isim verilmiştir. Üzerindeki yazılarda bu bölgede cereyan eden olayları açık bir şekilde anlatmaktadır. Kitabede şöyle yazmaktadır, "Anzak kolordusu, 6-7 Ağustos 1915'te Anafartalar bölgesine çıkartma yapan 9. İngiliz kolordusunun hedefine ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla 19. ve 16. Tümenlerin savunduğu Arıburnu Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerini yerinde tutmak için taarruz etti. 16. Tümen birlikleri çok çetin geçen çarpışmalarda 1.520 şehit, 4.750 yaralı vermesine rağmen Kanlısırt'ı kahramanca savundu."

LONE PİNE (TEK ÇAM) ANITI

Yolumuzun sol tarafında bu kez Lone Pine olarak adlandırılan Anzak Anıtı ile karşılaşırız. Savaşta ölen Anzak askerleri için inşa edilmiştir. 15 m boyundaki anıt Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yoğun ziyaretçi almaktadır.

YARBAY HÜSEYİN AVNİ BEY KABRİ

Az sonra yolumuzun sağ tarafından aşağıya doğru dar bir yolun uzandığını görüyoruz. 250 m kadar bu yolu takip ettiğimizde 57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey'in kabrine varıyoruz. 57. Alay'ın tamamı gibi 13 Ağustos 1915'te şehadete eren Hüseyin Avni Bey'in kabrinin yerini savaş sonunda Fahrettin Altan göstermiştir. Hüseyin Avni Paşa'nın oğlu Tekin Arıburun'un yıllar sonra babası ile ilgili karşılaştığı ilginç bir olay kitabımızın "Anzaklar ve Anlattıkları" bölümünde "Otuz Yıl Aradan Sonra İlginç Karşılaşma" başlığı altında anlatılmıştır.

BOMBA SIRTI

Yine bir sırta tırmanıyoruz. Burası Bomba Sırtı. Çanakkale Savaşı'nda önemli bir nokta olan bu sırtta cereyan eden manzaralardan birini de Atatürk'ün Ruşen Eşref ile yaptığı röportajdan öğreniyoruz. Atatürk bu sırtta gördüğü manzarayı şöyle anlatıyor:

"Size, Bombasırtı vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafeniz sekiz metre. Yani ölüm

muhakkak. Birinci siperdekiler kamilen düşüyor, ikincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayan-ı gıpta bir itidal ve tevekkülle, biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor. Hiç ufak bir fütur bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okuma bilenler, ellerinde Kur'ân-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler, kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren şayan-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Savaşı'nı kazandıran bu yüksek ruhtur."

KARAYÖRÜK DERESİ ŞEHİTLİĞİ

Hüseyin Avni Bey'in kabrine giden yol ayrımını geçtikten bir süre sonra yolumuzun sol tarafında Karayörük Deresi Şehitliği ile karşılaşırız. 2005 yılında yapımı tamamlanan şehitlikte sadece şehitlerin künyelerini bildiren mermer şeritli kitabeler bulunmaktadır. Burada, 48, 63, 72 ve 77. alaylara mensup 1153 şehidimiz yatmaktadır. Yeni yapılan diğer şehitliklerimizde olduğu gibi şehitlerimizin kabirleri inşa edilen anıtın hemen yakınında bulunmaktadır.

Çanakkale Savaşlarının üçüncü dönemi diyebileceğimiz Ağustos Savaşlarında düşman, Kocaçimentepe ve Conkbayırı saldırılarında muvaffak olmak amacı ile Kanlısırt'ta bulunan askerlerimizin buraya kaydırılmaması adına bu bölgeye ciddi

saldırılar gerçekleştirmiştir. İkinci bir planları ise Kanlısırt'ın aşağısındaki Karayörük Deresi'nin alınması idi. Çünkü burası Arıburnu Cephesi'nin en önemli ikmal yolu durumundaydı. İşte bu stratejik yerin korunması sırasında şehit düşen askerlerimizin kabirleriyle bugünkü Karayörük Deresi Şehitliği meydana gelmiştir.

YÜZBAŞI MEHMET MEZARI

Yolumuzun sağ tarafında etrafı duvarlarla çevrili Yüzbaşı Mehmet Mezarı görülecektir. 27. Alay komutanlarından olan Yüzbaşı Mehmet, şehit düştüğü bu yere defnedilmiştir.

57. ALAY ŞEHİTLİĞİ

12 Aralık 1992'de açılışı yapılan 57. Alay Şehitliği bir tek eri bile hayatta kalmayan bu kahraman askerler için yapılmıştır. Şehitliğin kulesi, Teğmen Mustafa Asım ve Voiters adlı düşman askerinin boğuşurken beraberce ölerek defnedildikleri yere inşa edilmiştir. Şehitliğin tam karşısında dev bir Mehmetçik heykeli vardır.

EN YAŞLI GAZİ, HÜSEYİN KAÇMAZ ANITI

Şehitliğe girdiğimizde sağ tarafta bir eli bastonlu, diğer elinden ise bir kız çocuğunun tuttuğu yaşlı bir kişiye ait anıt ile karşılaşırız. Bu kişi en yaşlı gazimiz olan Hüseyin Kaçmaz'dır. Kendisi, Balkan Savaşı'na katılıp esir düşmüş ve tüm tırnakları Sırplar tarafından sökülmüştür. Daha sonra Çanakkale Savaşı'na iştirak etmiş, Conkbayırı mücadelelerinde yaralanmıştır. Kurtuluş Savaşı'na da katılan Hüseyin Kaçmaz, Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde büyük yararlılıklar göstermiştir. İstiklal Madalyası'na da sahip olan Hüseyin Kaçmaz 10 Eylül 1994'te vefat etmiştir. 57. Alay Şehitliği'nin açılışına da iştirak eden Hüseyin Kaçmaz yanındaki torunu ile bu komposizyonu vermiştir.

MEHMET ÇAVUŞ ANITI

57. Alay Şehitliği'ni geçip 200 m kadar ilerliyoruz. Asfalt yolun soluna doğru yine bir yol ayrılıyor. Tabela Mehmet Çavuş Anıtı'nı gösteriyor. İçeriye doğru 50 m kadar ilerlediğimizde sağ tarafta 2 m boylarındaki anıt ile karşılaşıyoruz. Düşmanın hiçbir zaman ele geçiremediği Cesarettepe'deki bu anıtı 10. Jandarma Er Okulu inşa etmiştir. Yapılan bu anıt zamanla Mehmet Çavuş adıyla anılır olmuştur. Bu isim hakkında iki rivayet vardır. Birincisi, Atatürk'ün de övgüyle söz ettiği, düşmana taş ve sopa ile saldıran Mehmet Çavuş'un adını aldığıdır. Bir diğeri ise, Çanakkale'de bir tarlada bulunan, hiç çürümemiş olan ve künyesinde Mehmet yazan, daha sonra da buraya gömülen şehidimizin adını aldığı şeklindedir.

ARIBURNU YARLARI

Diyelim ki vaktiniz kısa olduğu için Anzak Koyu'na kadar gidemediniz. Bu, düşmana dur diyen Arıburnu yarlarını görmek için fırsatı karçırmadınız. Hemen Mehmet Çavuş Anıtı'nın kuzeybatısındaki Cesarettepe sırtlarından Arıburnu'na bakınız. Tüm azameti ile, "Biz vazifemizi yaptık," diyen Arıburnu sırtlarını göreceksiniz.

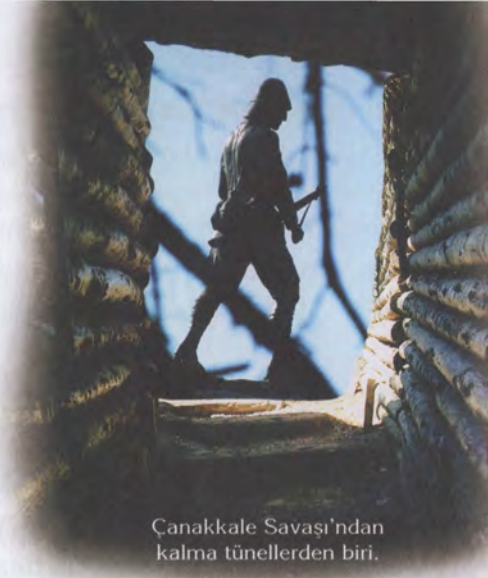
TALAT GÖKTEPE ANITI

"Quinst Post" ve "Baby 700" mezarlıklarını geçtikten sonra etrafı alevlerle sarılı, kravatlı bir erkek komposizyonu sergileyen Talat Göktepe Anıtı'na geliyoruz. İzlediğimiz yolun sağında kalan anıt, bu sırtlarda çıkan yangın sırasında hayatını kaybeden İtfaiye Müdürü Talat Bey adına dikilmiştir.

CONKBAYIRI

İşte Çanakkale Savaşı'nın en kanlı cephelerinden birinin cereyan mekânı. Düşmanın almak için çok uğraştığı bu stratejik nokta nice boğuşmaya şahit olmuştu. 25 Nisan'dan itibaren düşmanın buralara doğru başlattığı acımasız saldırı tam 9 Ağustos tarihine kadar sürmüş, bu tarihte Conkbayırı hattında durdurulan düşman bir daha ilerleme fırsatı elde edememişti. Conkbayırı sırtlarında meydana gelen bu çarpışmalarda kaybımız 9.200 kişidir. Düşmanın kaybı ise 12.000'dir.

Çanakkale Savaşı'ndan kalma tünellerden biri.

ATATÜRK ZAFER ANITI

Conkbayırı sırtlarının kuzey bölümüne geliyoruz. Ziyaretçilerin muhakkak uğradığı bu yerin en zirvesinde, elinde kırbacı ve başında kalpağı ile Atatürk'ün heykeli görülmektedir. Heykelin yanında üst üste yığılı gülleler görülmektedir. İşte tam burası, Atatürk'ün göğsüne şarapnel parçasının çarptığı yerdir.

ANZAK ANITI (YENİ ZELANDA ANITI)

Atatürk'ün heykelinin hemen yanında Anzak Anıtı'nı görmekteyiz. Buradaki anıtı gören hemen herkes şaşırmaktadır. Çünkü düşmanın kesinlikle hezimete uğradığı bu yerde, bu anıtın ne işi vardır? Gerçekten de Yeni Zelanda yetkilileri bir ara ele geçirdikleri başka bir tepe ile burayı karıştırarak bu anıtı buraya inşa etmişlerdir. Atatürk'ün anıtının yanında bu anıt hiç de anlamlı durmamaktadır.

ÜSTEĞMEN NAZİF ÇAKMAK KABRİ

Atatürk Anıtı'nın hemen karşısında Küçük ve Büyük Anafartalar ovalarına hakim bu tepenin üstünde bir mezar görürüz. Mareşal Fevzi Çakmak'ın kardeşi olan Nazif Çakmak 28 Temmuz 1915'te burada şehit düşmüştür. Gelibolu parkındaki en eski mezar anıtlarından biri olan bu yapının Maraşal Fevzi Çakmak tarafından kardeşi için yapıldığı sanılmaktadır.

KABATEPE TANITMA MERKEZİ

Conkbayırı ve civarını gezdikten sonra geldiğimiz yoldan geriye dönerek Kabatepe yol ayrımına geliyoruz. Bu yol bizi aynı zamanda İstanbul ve Eceabat'a giden yol sapağına da götürecektir. 5 dakika sonra Kabatepe Tanıtma Merkezi ile karşılaşırız. Alçıtepe köyünde gördüğümüz Salim Mutlu Müzesi bir süre burada sergilenmişti. Şimdi içinde bazı silahlar ve haritalar sergilenmektedir. En dikkat çekici yerlerinden biri de yapı önünde bulunan İsimsiz Asker Anıtı'dır. Emekli bir askerimizin katkıları ile yaptırılmıştır.

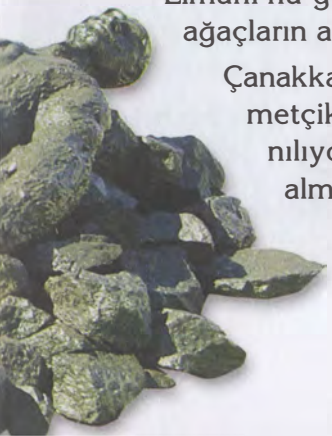
Not: Biz her ne kadar burasını, güzergâhı uzatmamak için gezimizin sonuna koymuş bile olsak, Çanakkale gezisine çıkarken arzu edildiği takdirde öncelikle buraya uğranarak savaş detayları hakkında bilgi alınabilir.

AKBAŞ ŞEHİTLİĞİ

Kabatepe Tanıtma Merkezi'nden ileriye İstanbul'u gösteren tabelaya doğru ilerliyoruz. Yaklaşık 5 dakika sonra yol deniz kıyısından ikinci kez ayrılıyor. Sağa döndüğümüzde 5 km sonra Eceabat'ta olabiliriz. Anadolu yakasından geriye dönecek misafirler bu yolu takip edebilirler. Sol tarafa bakan yol İstanbul'a gitmektedir. Bu yolu takip ettiğimizde 10 km sonra Akbaş Limanı'na geliriz. Bu limanın hemen karşı tarafında ağaçların arasında Akbaş Şehitliği bulunmaktadır.

Çanakkale Savaşlarında Akbaş Limanı, yaralı Mehmetçiklerimizin İstanbul'a taşınmasında kullanılıyordu. Halep adlı gemi buradan yaralıları almış tam ayrılacakken düşmanlar tarafından bombalanmıştı. Bu saldırıda ölen 200 civarındaki yaralı askerimiz işte bu limanın karşısındaki Akbaş Şehitliği'ne, kanlı elbiseleri ile defnedilmişlerdir.

Askerlerimiz süngü taliminde

Terbiye-i bedeniye idman talimleri

Osmanlı Milis kıtası talimde

Şehzade Ömer Faruk Efendi ve Cevat Paşa ordumuzu teftiş ederken

Düşmana 5 metre mesafedeki siperimizde emir neferlerimiz

Osmanlı süvari kıtaları

Günlük 4 bin asker ailesine yemek dağıtılırken

Enver Paşa ve maiyeti Bulgar çocuklarıyla sohbet ederken

Yaralılar çadır hastanelerine taşınırken

Yaralı gazilerimiz şehit arkadaşlarının ruhları için mevlid okurken

Menzil hastanesinde gaziler sofrası

Şehitlerimiz için cenaze namazı kılınırken

Zafer âyeti ve Mekteb-i Sultanî tabelaları eşliğinde zafer duası yapan ordumuz

İngiliz medeniyetine bir numune! Düşmanın 35'lik mermileriyle şehit edilen
4 kadın ve 5 kız çocuğunun kanlı naaşları

ÇANAKKALE BOĞAZ MUHAREBESİ (18 Mart 1915)

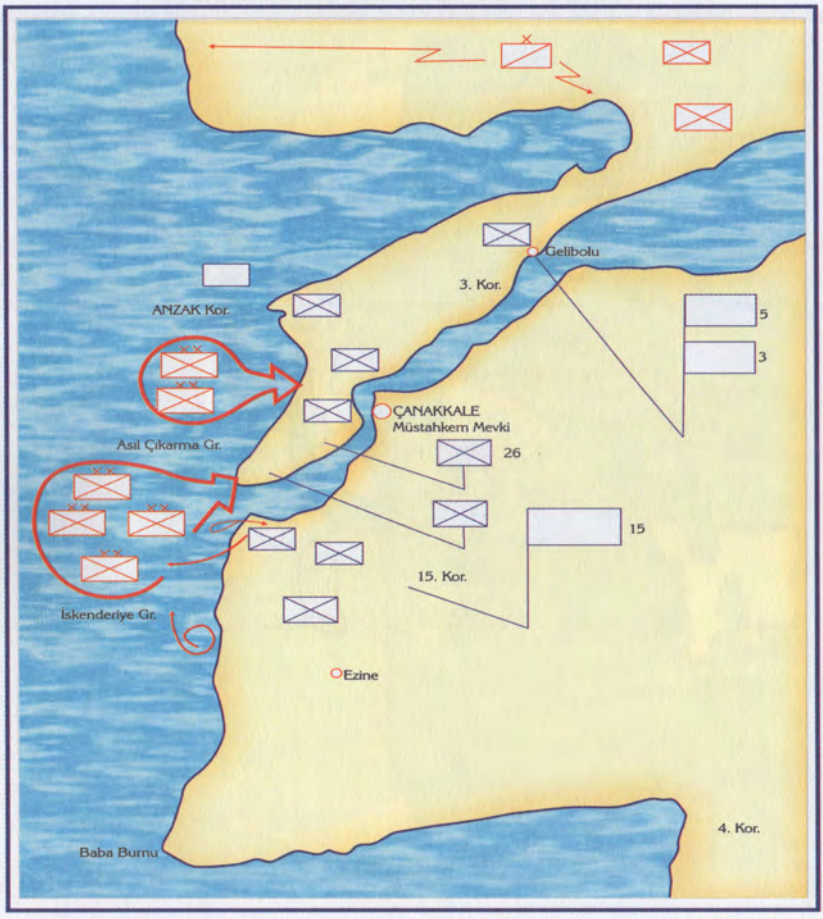
Nusret Mayın Gemisinin Mayın Döktüğü Yer ve İzlediği Rota

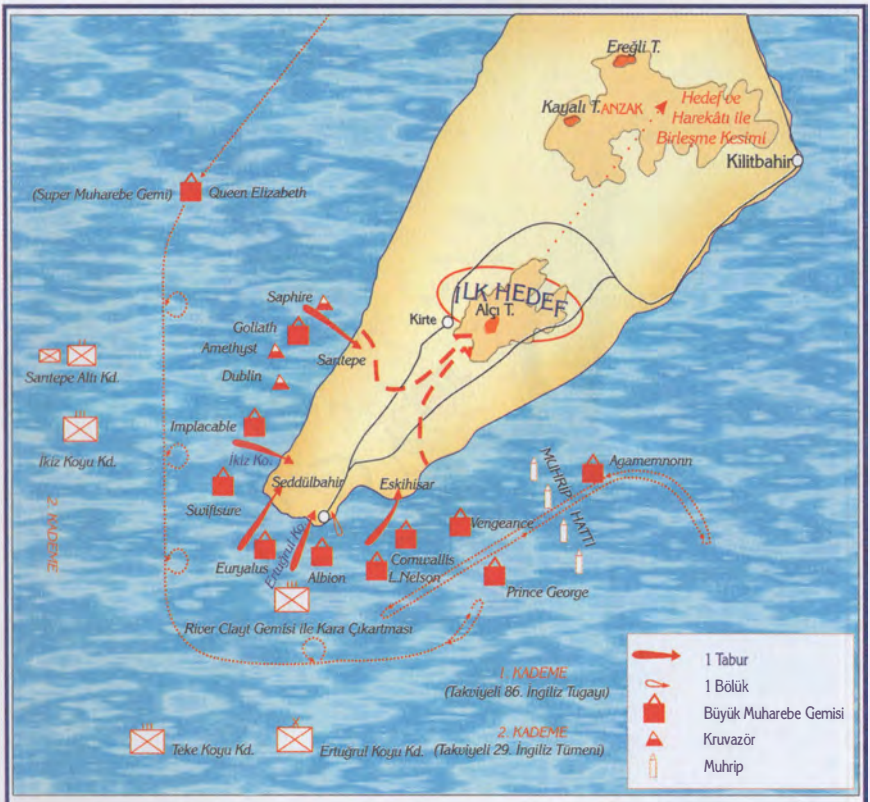
Osmanlı ve İtilaf Kuvvetlerinin Genel Durumu

Osmanlı ve İtilaf Kuvvetlerinin Hareket Plânı

İngiliz ve Fransızların Seddülbahir'deki Çıkarma Plânları

Madde 1: Çıkarmanın 1. ve 2. kademelerini 29. İngiliz Tümeni teşkil etmektedir.
Madde 2: İkinci kademeler hiç aralık verilmeden aynı gün çıkarılacaktır.
Madde 3: Fransız Tümeni 48 saat sonra, Deniz Piyade Tümeni ise en çok 24 saat sonra çıkarma yerinde hazır olacaktır.
Madde 4: Fransız Tümeni ile birlikte Fransız Filosu da bölgeye gelecektir.
Madde 5: Çıkarmanın 1. ve 2. Kademe kuvvetlerini 29. Piyade Tümeni (İngiliz) Teşkil edecektir.

19 Mayıs Türk Taarruzu

ÇANAKKALE
SAVAŞLARI VE GEZİ REHBERİ

Tarihe ibret gözüyle bakmak ve alınması gereken dersi hakkıyla almak elbette çok önemlidir. Geçmişimizi ayakta tutan manevi dinamikleri anlamak, onları güçlü yapan unsurları göz önünde bulundurmak bugünkü başarımızın yegâne sebebidir. 7'den 70'e herkese tarihi sevdiren Talha Uğurluel şimdi de Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nda ölüm kalım mücadelesi verdiği toprakları: Çanakkale'yi tüm tarih severlere anlatıyor.

* Dünya devletlerini ve Osmanlı'yı Çanakkale Savaşı'na sürükleyen sebepler,

* Savaşın aktörleri ve akıl almaz icraatları,

* Deniz ve kara savaşlarının tüm detayları,

* Ayrı ayrı kategoriler halinde ele alınmış savaş sahneleri,

* Savaştan yıllar sonra ortaya çıkan olağanüstü olaylar,

* Herkesin rahatlıkla anlayabileceği yalın, akıcı bir üslup,

* Hepsi renkli ve kolay anlaşılan birçok harita,

ve o günleri günümüze taşıyan, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış birçok savaş dönemi fotoğrafı ile Talha Uğurluel'in bu eşsiz eseri herkesi Çanakkale'ye, o günleri anlamaya davet ediyor.

ISBN: 978-605-08-1892-5
9 786050 818925
₺20

THG
timas.com.tr